

BURSA BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

BURSA KITABELERİ

ÖMER KAPTAN

Bursa Müze
Akademi | Academy

BURSA KİTABELERİ

HAZIRLAYAN
ÖMER KAPTAN

BURSA 2022

Bursa Büyükşehir Belediyesi Kitaplığı
“Bursa Kitabeleri”

Hazırlayan: Ömer Kaptan
Tasarım: Kraker Medya
Grafik ve Kapak Tasarımı: Oğuz Kaan Özgen
Fotoğraf: Enes Ekici | Asım Esat Bilgin
Sanat Yönetmeni: Hasan Emre Düzgün
Kapak Görseli: Emirsultan Türbesi | Abdülaziz Han Kitabesi

Yapım / ©2022 Bursa Kültür A.Ş.
Bu kitabın tüm yayın hakları Bursa Kültür A.Ş.’ye aittir.
Yazılı izin olmadan kısmen ya da tamamen yeniden basılamaz.
Dağıtım / Bursa Kültür A.Ş. - Merinos Atatürk Kongre Kültür Merkezi B Kapısı
Osmangazi - Bursa / Türkiye
Tel: +90 224 253 26 46 Faks: +90 224 253 14 85
info@bursakultur.com / www.bursakultur.com

Basım Yeri ve Tarihi: Stüdyo Star Ajans Ltd. Şti.
Alaaddinbey Mah. 634. Sk. NİLTİM Ayaz Plaza No: 24 BURSA
Tel. (0224) 249 33 20 Sertifika No: 48334

Bursa, 2022
ISBN: 978-625-7546-14-0

Kütüphane Bilgi Kartı
Cataloging-in-Publication Data (CIP)
Bursa Kitabeleri

1. Bursa 2. Sultan Külliyesi ve Camiler 3. Kitabeler 4. Türbeler

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ ALINUR AKTAŞ	9	TÜRBE KİTABELERİ	64
ÖNSÖZ ÖMER KAPTAN	11	Abdal Türbesi	66
GİRİŞ	13	Ahmet Paşa Türbesi	67
		Aşık Yunus Türbesi	68
		Azeb Bey Türbesi	69
		Devlet Hatun Sandukası	70
CAMİ KİTABELERİ	18	Emirsultan Türbesi	74
Ahmed Dâ'i Camii	20	Hüma Hatun Hatuniye Türbesi	78
Azeb Bey Camii	21	I. Murad Han Hüdâvendigâr Türbesi	80
Bedrettin Camii	22	II. Murad Han Muradiye Türbesi	82
Ebu İshak Camii	23	Osman Gazi Türbesi	86
Emirsultan Camii	24	Osman Gazi Türbe Sandukası	88
Hacılar Camii	26	Şehzade Mustafa Türbesi	90
Hoca Hasan Camii	27	Şeker Hoca Camii Türbesi	91
Hüdâvendigâr Camii	28	Üftade Türbesi	92
Kamberler Sitti Hatun Camii	30	Üç Kuzular Türbesi	97
Kayhan Kayağan Camii	32	Yeşil Türbe	98
Konevi Camii	34	Yıldırım Bâyezîd Türbesi	103
Maksem Camii	35	ÇEŞME KİTABELERİ	104
Muradiye Camii	36	Abdal Çeşmesi	106
Müftüönü İshak Şah Camii	37	Bat Pazarı Şiblizade Çeşmesi	108
Nalbantoğlu Camii	38	Hacı Beşir Ağa Çeşmesi	110
Orhan Gazi Camii	39	Hacılar Çeşmesi	112
Selçuk Hatun Camii	40	Hocaalizade Çeşmesi	114
Şehadet Camii	42	İsmail Hakkı Çeşmesi	115
Şeyh Paşa Camii	44	Fatma Hanım Çeşmesi	116
Ulucami Minber	45	Kavaklı Camii Avlusundaki Çeşme	117
Umurbey Camii	48	Kurtbasan Çeşmesi	118
Üftade Camii	52	Mihalicî Seyyid Ali Çeşmesi	119
Veledi Yaniç Camii	56	Moralı Beşir Ağa Hattat Çeşmesi	120
Yeşil Camii	58		

Reyhan Uğurluoğlu eşmesi	122
Şeker Hoca Camii eşmesi	123
Ulucami eşmeleri	124
Umurbey eşmesi	128
HAMAM KAPLICA KİTABELERİ	130
Eski Kaplıca	132
Yeni Kaplıca	134
DERGÂH TEKKE KİTABELERİ	138
Nu'mâniye Dergâhı	140
Zincirî Ali Efendi Sadiyye Dergâhı	142
İsmail Hakkı Tekkesi	144
Kedili Tekke Mir-i Bûdelâ Dergâhı	145
Veledi Habib Dergâhı	146
DiğER KAMU BİNALARı KİTABELERİ	148
Bursa Hisarı	150
Fabrika-i Hümâyun	151
Hüdâvendigâr Külliyesi İmârethânesi	154
Hoca Alizâde Mektebi Atatürk İlkokulu	156
Dâru'l Kurâ	157
BİBLİYOGRAFYA	158

SUNUŞ

Şehirler vardır köklerinden gelen özsuyla beslenirler, şehirler vardır doğan günün umudunu taşırlar. Kimi şehirler de vardır ki doğasının eşsizliği tarihinin derinliğiyle kaynaşır. İşte Bursa böyle bir şehirdir.

Bursa gibi güzide ve güzel bir şehrin sakini olduğumuz için çok şanslıyız. Bursa demek Türkiye'nin birleşimi demektir. Doğudan batıya, kuzeyden güneye her yöreden insan bu şehirde buluşur.

Bursa'nın Uludağ tepelerinden yansıyan yeşil rengi, tarihinin taş sarısı ile bir renk cümbüşü çıkartır ortaya. Bu fotoğrafa Gemlik ile Mudanya'nın mavisi ve Cumalıkızık'ın kiremit kızılığın eklendiğinde Bursa gözlere ve gönüllere şölen olur.

Şehrin sokaklarına karıştığınızda Emir Sultan olanca vakurluğu ile selamlar sizi, Ulucami insan ötesi bir evrenin ilahi sesleriyle ruhunuza dokunur Bursa'da. Hükümet Konağı ve Belediye Binası ise genç Cumhuriyet'in umududur.

Bursa'dan söz etmek aynı zamanda tarihten de söz etmektir. Osmanlı Devleti'nin kurulduğu bu topraklar, Bursa'yı özgün bir tarih şehri yapmıştır. Bursa ve çevresi, eski çağlardan bu yana önemli medeniyetlerin beşiği olmuştur.

Tarihî sokaklarıyla, verimli ovalarıyla, şifa dağıtan kaplıcalarıyla, yemyeşil Uludağ'ıyla, geleneksel Türk tiyatrosunun temel taşı olan Karagöz ve Hacivat'ıyla, kılıç kalkan oyunuyla, Türk kültürünün bütün renkleriyle Bursa, ülkemizde önemli bir yer tutmaktadır. Asli vazifelerimizden birisi de Bursa'nın tarihine sahip çıkmak ve bunu koruyup geleceğe aktarmaktır. Yaptığımız

tamirat ve tadilat çalışmalarıyla tarihimizi koruyor, aynı zamanda basılı eserler yoluyla da Bursa'nın kadim tarihini kamuoyunun istifadesine sunuyoruz.

Fatiha okuduğumuz bir türbenin, ezan sesiyle yöneldiğimiz bir caminin, suyundan içtiğimiz bir çeşmenin kitabesinde ne yazıyor diye merak ediyoruz. Elinizdeki Bursa Kitabeleri adlı kitap sayesinde bu merakımız bir nebze de olsa gitmiş olacak. Osmanlı'dan kalan eserlerin serencamını öğrenme fırsatı bulacağız.

Bu kitabelerde; bazen eserin yapılış hikâyesi bazen yapan kişinin kim olduğu bazen de geçirdiği tamir macerası manzum olarak yer alır. Ecdadımız hem eseri estetik bir şekilde inşa etmiş hem de eserin açıklamasını yine aynı zevk-i selim ile süslemiştir.

Bursa'nın tarihine katkı sağlayacak kıymetli eser için Ömer Kaptan'a ve kitaba emek verenlere teşekkür ederim.

Alinur Aktaş
Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Geçtiğimiz dönemlerde Bursa Büyükşehir Belediye'sinin katkılarıyla basılmış olan Bursa Hazireleri, Bursa Vakfiyeleri kitapları Bursa'mızın kültür tarihi açısından çok önemli boşlukları doldurmuştu. Uzunca bir süredir bu eserlere bir de Bursa Kitabeleri kitabının eklenmesi gerekliliği düşünüyordum. Bu düşüncemi paylaştığım pek çok dostum, bu eksikliğin giderilmesi gerektiği konusunda beni yüreklendirdiler. Bunun üzerine yıllardır kendileriyle hemhâl olduğum kitabeleri bir mercək altına alma zarureti hasıl oldu. Uzun zamandır mesleğim olan turist rehberliği gereği yapılar da bu kitabelerle yüz yüze geliyordum. Tanıtımlar esnasında kitabelerle yakından bir iletişim kurmanın dinleyiciler tarafından da ilgiyle karşılandığını fark ediyordum. Zira kitabeler bir yapı hakkında bilinen pek çok yanıştan bizi kurtarmakla kalmıyor, aynı zamanda birinci elden güvenilir bilgiler veriyor ve bizi farklı yüzyılların kültür dünyasına taşıyan detaylar sunuyordu.

Öğrencilik yılları, Bursa Ulucami'nin hayranlıkla seyrettiğimiz hat yazılarını çözümlenmeye çalıştığımız ve hat sanatına ilgi duymaya başladığımız yıllar oldu. Arkadaşlarımızla çözümlenmelerimizi paylaşmak en zevk aldığımız işlerden biriydi. Zamanla Ulucami'nin hat yazılarının okumaları tamamlanınca mesleğimin de imkân sağlaması üzerine diğər yapıların kitabelerini de çözümlenmeye başladım. Bu sayede yıllardır biriktirdiğim notlarımın bir kitaba dönüşebileceğini fark ettiğimde ise yetkili makamlara bir süre ulaşma imkânı bulamadım. Son dönemde ise kültür ve sanatın bir toplumu dönüştürmede olumlu katkılarının farkında olan Bursa Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreterimiz ve Daire Başkanlarımızla başka bir vesileyle tanışma imkânım oldu. Kendilerine böyle bir çalışmanın eksikliğinden bahsettiğimde Bursa adına bu işi gerçekleştirmenin fayda sağlayacağına inandıklarını ve hemen faaliyete geçmeye karar

verdiklerini takdirle seyrettim. Bu kadim şehrin kültürüne katkı sağlayacağını düşündükleri işlerde hevesle çalışmaya giriştiklerini büyük bir memnuniyetle gördüm. Bu noktada başta Bursa Büyükşehir Belediye Başkanı sayın Alınur Aktaş olmak üzere çalışmayı destekleyen tüm ekibine şükranlarımı arz ederim. Son olarak, kitabelerde karşımıza çıkan Arapça dilindeki bazı ifadeler hususunda yardımına başvurduğum sevgili dostum Faruk Çakır'a ve Farsça ifadeler konusundan yardımını aldığım değerli hocam Olcay Kocatürk'e gönülden teşekkür etmek isterim. Mesleğimiz gereği sürekli yollarda olmamızı gerektiren şartlar sebebiyle kitabın son okumasını İran seyahatimde yapmaya fırsat bulabildim. Son okumada en iyi neticeyi ortaya koymaya çalışsam da eserimin bazı zafiyetlerle malul olması mukadderdir. Bu noktada yapıcı her türlü eleştiriyi baş tacı edeceğimi belirtmek isterim.

Saygılarımla.

Ömer Kaptan
10 Eylül 2022, İsfahan.

GİRİŞ

“K itâbe” kelimesi Arapça’da yazmak anlamına gelen k-t-b fiil kökünden gelmekte olup duvara, ahşaba, mermere vb. işlenmiş her çeşit yazıyı ifade etmektedir. Bu sebeple binaların iç ve dış yüzeylerinde ya da pencere kanadı, ahşap malzeme vb. mekanlar üzerinde işlenmiş yazılar kitâbe olarak adlandırılırlar. Bu yazılar dua, ayet, hadis türünden dini içerikli metinler olabildiği gibi; şiir, özlü söz (kelâm-ı kibâr), atasözü gibi dini içerikli olmayan metinler de olabilmektedir. Bunların tümü kitâbe kategorisinde değerlendirilir. Sanat tarihi literatüründe ise kitâbeler daha özel anlamıyla binaların giriş cephelerinde, genellikle kapı üzerinde mermer ya da taşta oyulmuş, yapı hakkında bilgi veren yazıtları ifade ederler. Bu kitâbeler yapı var oldukça sağlam vaziyette durabilmeleri ve sonraki yüzyıllara ulaşabilmeleri için oymak ya da kabartmak suretiyle mermer / taşta sağlam şekilde işlenirler. Binaların girişinde, en dikkat çekici kısımda, o yapıya dair bilgiler veren kitâbeler bir yapının kimlik belgeleridir.¹

Medeniyet ve sanat tarihi araştırmalarında olduğu kadar dil ve tarih çalışmaları için de önemli kaynak ve belge niteliği taşıyan kitâbelere dair ilk ilmi araştırmalar Batılı ilim adamları tarafından başlatılmıştır. Batıda XVII. yüzyılın sonlarından itibaren antik dönem Yunan ve Latin yazıtlarının çözümlenmeye başlamasıyla varlığını gösteren ilm-i kitâbet zamanla epigraphi, paleography gibi isimlerle araştırma sahasını genişletmiştir.² İlerleyen dönemlerde bu araştırmalar doğu dillerini de kapsamaya başlamış, özellikle XIX. yüzyılda pek çok İslami eserin

kitabesi araştırmacıların eserleri arasında yerlerini almaya başlamıştır.

Genellikle giriş kapılarının üzerinde konumlandırılan kitâbelerin, yapıyla yaşıt olan ve eserin ilk yapıldığı dönemde konulan bilgi verici içerikli olanlarına inşa / tarih kitâbesi, yapının daha sonraki onarımlarında yerleştirilen kitâbelere ise tamir / onarım kitâbesi adı verilir. Yapının genişletilmesi veya yenilenmesi durumlarında bu onarım kitâbeleri orijinal kitâbenin yerine konur, çoğunlukla orijinal kitâbenin yerini alır, zaman zaman ise orijinal kitâbenin yakınına yeni bir kitâbe olarak eklenir.

Kitâbelerin öncelikli amacı yapı hakkında bilgi vermek olsa da özenle işlenen kitâbeler yapılara tezyînî bir katkı da sağlarlar. Yapının süsleme repertuarında dekoratif bir tamamlayıcı unsur olarak da kendilerini gösteren kitâbeler mimari eserlerde en mütenâ yerlere yerleştirilerek dikkat çekici bir konum elde ederler. Bu açıdan kitâbeler bir bilgi kaynağı olmanın yanı sıra sanat değeri taşımasına özen gösterilen ve yapının estetiğine de katkı sağlayan tezyînî unsurlar haline gelirler. Kitâbeler üzerinden yalnızca yapı ve yaptırıcısı hakkında bilgi alınmaz, onlar sayesinde toplumun dil ve kültür değişikliği takip edilebilir. Kitâbelerin sunduğu metinlerde şekil ve içerik olarak toplumun farklı yüzyıllarda sanatı ve dünyayı yorumlayış tarzları takip edilebilmektedir. Bu açıdan tarih araştırmalarında kitâbeler kendilerinden asla bigâne kalmamayacak tarihi belgeler olarak değerlendirilmelidir. Üzerinde pek çok şiir barındıran kitâbeler edebiyat tarihi araştırmalarına da katkı sağlayan edebî metinlerdir.³

¹ Abdülhamit Tüfekçi oğlu - Kemal Özkurt, “Türk-İslam Sanatında Kitâbeler”, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 7/14 (2009), 276; Ali Alparslan, “Kitâbe”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/76

² Alparslan, “Kitâbe”, 26/77

³ Hakkı Önkâl, “Osmanlı Türbelerinin Kitâbeleri Hakkında”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6 (1989), 327; Tüfekçi oğlu - Özkurt, “Türk-İslam Sanatında Kitâbeler”, 277.

Türk tarihinin günümüze ulaşmış en erken dönem yazıları, günümüzde Moğolistan sınırları içerisinde bulunan altı adet dikili taşta oyulmuş vaziyette, Göktürk devleti hakanı Bilge Kağan'ın kaleme aldırıldığı yazılardır. VI. yüzyılda kaleme alınmış olan bu yazılar Türk kelimesinin de geçtiği en erken dönem örneklerdir.⁴ Bununla birlikte Türk tarihinin epigrafi ilmine en büyük katkısı İslamiyet döneminde gerçekleşmiş, farklı Türk devletlerinin Arap harfleriyle kaleme aldıkları kitâbeler en parlak dönemlerini Osmanlılar zamanında yaşamışlardır. Bu sebeple Osmanlı kitâbelerine gelinceye değin Arap yazısının tarihsel serencamına kısa bir göz atmak yerinde olacaktır.

Yakın bir zamana kadar Arap yazısının kaynağı Nebâtî, Ârâmî ve Fenike yazısı olarak düşünölmekteydi. XVIII. yüzyıldan itibaren Oryantalistler, İbn-i Haldun gibi İslam ilim tarihi kaynaklarının verdiği bilgileri göz ardı ederek Arap dilinin ve yazısının kökenini Arap yarımadasının kuzeyinde aramaya yönelmişlerdir. Sonraki dönemlerde yapılan araştırmalar da Klehr ve Nöldeke gibi bazı oryantalistlerin araştırmalarını teyide çalışan ön kabullü çalışmalar olmuştur. Yakın tarihte yapılan ve arkeolojik çalışmalarca desteklenen yeni yayınlarda ise bulunan yeni kitâbelerle birlikte Arap yazısının kökeninin Güney Arabistan'daki Müsned yazısına dayandığı ortaya koyulmuştur.⁵ Yapılan bu son çalışmalarda ortaya koyulan sonuca göre Hz. Peygamber zamanından itibaren kullanılan Arap yazısının aslı Hirî, Cezm, Enbârî, Meşk hattı üzerinden uzun bir gelişim süreciyle birlikte Güney Arabistan Müsned yazısına dayanmaktadır. İslamiyet döneminde gelinceye değin Arap yazısında Müsned yazısını temel alan Mekki form gelişmiş ilerleyen dönemlerde ise Medenî, Basrî ve Kûfî formlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Araştırmalar yalnızca Arap yazısının değil, Oryantalist çalışmalarda ısrarla Süryani ve İbrani kökene dayandırılmaya çalışılan Arap dilinin kökenlerinin

de Güney Arabistan'a uzandığını ortaya koymuştur.⁶

İslamiyet'in yazıya verdiği ehemmiyetle birlikte Medine şehri Arap yazısının yeni gelişme merkezi haline gelmiştir. Okumaya ve yazmaya teşvik eden dini emirler Müslümanları yazıyla daha yakından bağ kurmaya yöneltmiş, sadece Hz. Peygambere vahiy katipliği yapan kırktan fazla sahabe isimleriyle günümüze ulaşmıştır. Büyük bir devletin başkenti haline gelmiş olan Medine'den diğer ülke başkentlerine yazılan yazılar için bazı sahabeler özel olarak görevlendirilmiş ve çalışmaları desteklenmiştir. Hz. Peygamber ve sahabeler zamanında Kur'an-ı Kerim'de hareke ve nokta kullanılmazken ilk olarak Emevîler zamanında Ebû'l-Esved ed-Düelî (ö.68/688) döneminde harekeler de kullanılmaya başlanmıştır. Rivayete göre Ed-Düelî, Basra Valisi Ziyâd b. Sümeyye'nin (ö.53/673) teklifine rağmen hareke koymak konusunda tereddüt göstermiş, fakat bir gün Tevbe Sûresi'nin üçüncü âyetini okuyan birisinin "enne'llâhe berî'un mine'l-müşrikîne ve resûlühû" (Allah ve Resûlü, müşriklerden beridir) meâlindeki ayeti tam kesreli olarak zıt anlama gelecek şekilde okuyunca bu kararını değiştirmiştir. Ayette geçen "Resûl" kelimesinin lam harfi kesreli okunduğunda "Allah müşriklerden ve Resûlünden beridir" anlamına gelmekte iken ötreli okunduğunda ise doğru anlamı vermektedir. Dolayısıyla çok basit bir hareke hatası anlamı tamamen değiştirmekte, harekelerle desteklenmeyen yazımlar yanlış okumalara sebebiyet verebilmekteydi. Bu yanlış okuma Ebû'l-Esved ed-Düelî'yi dehşete düşürünce Basra Valisi Ziyâd'ın gitmiş, onun teklifini kabul ettiğini söylemiştir.⁷

Emevîler zamanından itibaren başlayan bu gelişmelerle birlikte Mushaflarda kufî yazıyla yazılan Kur'an metinleri farklı renklerde mürekkeplerle harekelenmiş ve noktalanmıştır. Yalnızca Kur'an Mushafları değil, Emevîler döneminden günümüze ulaşmış olan yapı üzerindeki

4 Tüfekçi oğlu - Özkurt, "Türk-İslam Sanatında Kitabeler", 277.

5 Kasım Şulul, "Arap Yazısının Kökeni ve Tarihi", Bitlis İslamiyat Dergisi 2/2 (2020), 65.

6 Şulul, "Arap Yazısının Kökeni", 28, 64.

7 Hikmet Koçyiğit, "Kuran'ın Bölümlenmesi", Atatük Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 39 (2013), 366; Şulul, "Arap Yazısının Kökeni", 55.

kitâbeler de yazının bu dönemdeki seyrini takip etmeye imkân vermektedir. 691 yılında Kudüs'te inşa ettirilmiş olan Kubbetü's-Sahra'nın içinde kûfi hatla yazılmış olan İsrâ Sûresi yazısı günümüze ulaşmış en eski kuşak yazısı örneğidir. Emevîlerin çalışmalarının ardından Arap yazısı Abbasîler döneminde de gelişimini sürdürmüş, Halîl b. Ahmed (ö. 175/791) yazının ıslahı hususunda büyük gayretler göstermiş ve Abbasîlerin son döneminde Yâkut el-Müsta'simî (ö. 698/1299) Aklâm-ı Sitte'nin klasik ölçülerini belirleyerek hat sanatında çok önemli yenilikler gerçekleştirmiştir.⁸

Arap yazısının geçirdiği uzun aşamalardan sonra Osmanlı Türkleri XIV. yüzyıldan itibaren verdikleri mimari eserler ve günümüze ulaşmış el yazmalarıyla hat sanatının en yetkin örneklerini vermeyi başarmış ve İslam dünyasında şu sözün yaygınlık kazanması sağlamışlardır: "Kuran-ı Kerim, Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı." Kuran'ı Kerim'i en güzel surette yazan hattatlar Osmanlı coğrafyasından çıkmaya başlamış ve hat sanatı tarihinin dünyaca tanınan simaları Osmanlı topraklarında gerek taşa, mermere gerekse kağıtlara tüm yeteneklerini dökmüşlerdir. Bu sebeple ele alacağımız Osmanlı kitâbeleri tüm İslam dünyasında parmakla gösterilen gelişmiş hat sanatı örnekleridir. Osmanlı kitâbeleri içerisinde değerlendirilen Bursa kitâbeleri de gerek işitsel, edebî sanatlar açısından gerekse görsel, plastik sanatlar açısından çok yönlü değerlendirilmeyi hak eden mimari elemanlardır. Osmanlı hanedanının saltanat zamanı oldukça uzun bir süreyi kapsadığı için Osmanlı kitâbeleri arasında kabul edilen Bursa kitâbeleri de bu devrede hasıl olan edebî, sosyal ve kültürel değişikliklerden nasibini almış, farklı yüzyılların kitâbelerinde farklı görüntüler ve içerikler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan yaklaşık olarak XVI. yüzyılın başlarına kadar kitâbelerde Selçuklu geleneğinin tesirleri kuvvetle hissedilirken bu dönemden sonra

Osmanlı üslubu belirginlik kazanmaya başlamıştır.⁹ Yine XVI. yüzyıl öncesine ait kitâbelerde yapı hakkında verilen bilgilerin nesir olarak kaleme alındığı görülürken zamanla nazım tarzı öne çıkmış ve kitâbeler şiirsel formda kaleme alınmıştır. Osmanlıların kendi medeniyet iddialarının güç kazanmaya başlamasıyla birlikte bir diğer değişiklik de tercih edilen dilde gerçekleşmiştir. XVI. yüzyıla kadar Arapça ve nadiren Farsça olduğu görülen kitâbeler bu dönemden itibaren Türkçe olarak kaleme alınmaya başlamıştır.¹⁰ Bursa kitabeleri üzerinden örnekler verecek olursak XV. yüzyıl Bursa kitâbeleri arasında yer alan Yeşil Camii, Ahmet Dâî Camii, Bedrettin Camii, Kamberler Sitti Hatun Camii, Şeyh Paşa Camii, Muradiye Camii, Sultan II. Murad Türbesi, Azeb Bey Türbesi gibi yapıların kitabeleri Arapça ve nesir olarak kaleme alınmış iken, XVI. yüzyıl ve sonrasına ait olan Şehzade Mustafa Türbesi, Emir Sultan Camii, Emir Sultan Türbesi, Kayhan Camii, Hacı Beşir Ağa Çeşmesi, Şiblizâde Çeşmesi, Hacılar Çeşmesi gibi yapıların kitâbeleri ise Türkçe ve nazım olarak kaleme alınmışlardır.

Yazı türlerinin değişimi de yüzyıllar içinde husule gelen sanatsal gelişimin yönü doğrultusunda gerçekleşmiş, ilk zamanlar kûfi ve sülüs en sık kullanılan yazı türleri iken zamanla yerlerini ta'lik yazıya bırakmaya başlamışlardır. Bunlar yapı kitâbelerinde genellikle celî (büyük) tarzda kaleme alındığı için Osmanlı kitâbelerinde karşımıza en sık gelen yazı türlerinin celî sülüs ve celî ta'lik olduğunu söylemek mümkündür.¹¹ Bursa kitâbeleri başta olmak üzere erken dönem Osmanlı kitâbelerinde Selçuklu sülüsünün etkileri görülmekte iken XV. yüzyıldan itibaren bu yazı önemli bir gelişim sürecine girmiş ve Osmanlı sülüsü kendi kimliğini bulmaya başlamıştır. Örneğin bir şaheser kabul edilen Yeşil Türbe Sandukası, Sultan Çelebi Mehmed Han'a dair bilgiler içeren kitâbesinde bu gelişimin önemli bir habercisi kabul edilmiştir. Bu yüzyılın ikinci yarısında Fatih Sultan Mehmed dönemiyle birlikte Osmanlı celî sülüs hattı teşekkül etmeye başlamış ve sülüs

9 Önkal, "Osmanlı Türbe Kitabeleri", 312.

10 Tüfekçi oğlu - Özkurt, "Türk-İslam Sanatında Kitabeler", 277; Önkal, "Osmanlı Türbe Kitabeleri", 313; Alparslan, "Kitâbe", 26/79.

11 Tüfekçi oğlu - Özkurt, "Türk-İslam Sanatında Kitabeler", 277.

8 Muhittin Serin, "Yâkût el-Müsta'simî", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/291; Şulul, "Arap Yazısının Kökeni", 57; Alparslan, "Kitâbe", 26/78.

yazı kendisinin büyük rakibi haline gelecek olan ta'lik yazıyla birlikte ilerleyen yüzyıllarda Osmanlı eserlerini süslemeye devam etmiştir. XVII. yüzyılda inşa ettirilen Bağdat Köşkü (1639) ve İstanbul Yeni Vâlîde Camii'nin (1663) yazıları Selçuklu üslubundan tamamıyla ayrılmış Osmanlı celî yazı örnekleridir.¹²

Sülüs yazınının Selçuklu etkisinden kurtulup Osmanlı kimliğine kavuştuğu dönemler aynı zamanda ta'lik yazının da yaygınlık kazanmaya başladığı dönemlerdir. XV. yüzyılda Osmanlı topraklarında nesta'lik adıyla şöhret bulan bu yazı en erken örneklerini Edirne'de 838 (1434) tarihli Dârülhadis Camii'nde, yine Edirne'de 860'ta (1456) inşa ettirilen Selçuk Hatun Camii'nde, İstanbul Draman'daki Tercüman Yûnus Bey Camii'nde 948 (1541) ve III. Murad döneminde Konya'da Mevlânâ Dergâhı'nın kapısı üzerinde 992 (1584) göstermiş daha yetkin örneklerini ise XVII. Yüzyıldan itibaren vermeye başlamıştır. Sultan IV. Murad'ın 1640 tarihindeki ölümü üzerine yaptırılan türbesinde kullanılan ta'lik hat bu dönemden sonra hâkim hat tarzı olmuştur.¹³ Bursa kitâbelerinde de ta'lik yazı XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlamış bunun en güzel örneklerini XIX. yüzyıl eserleri olan Üftade Camii tamir kitâbesi, Emir Sultan Camii ve Türbesi tamir kitâbeleri, Hüdâvendigâr Camii tamir kitâbesi, Osman Gazi Türbesi tamir kitâbesi gibi kitâbeler oluşturmuştur. Bursa kitâbelerinde tesbit edebildiğimiz en eski ta'lik hatlı eser 1574 tarihli Şehzade Mustafa Türbesi kitâbesidir. Türkçe oluşuyla da dikkat çeken bu kitâbe türbeyle yaşıt olup diğer ta'lik kitâbelerden farklı olarak bir onarım değil inşa kitâbesidir.

Son olarak yazı türlerinde dikkat çekici bir tür olan ve genellikle el yazılarında kullanıldığı görülen rik'a hat, kitâbelerde karşımıza çıkan bir başka yazı türüdür. XVIII. yüzyıldan itibaren divanî kaidelerinin kırılarak açık bir şekilde yazılmasıyla ortaya çıkan rik'a hat Türk hattatlarının icadı olması yönüyle önem arz etmektedir.¹⁴ Osmanlı

coğrafyasında ortaya çıktıktan sonra diğer Arap ülkelerinde de kullanılmaya başlayan ve hala da kullanılan rik'a hattın Bursa kitâbelerinde örneği Müftüönü İshak Şah Camii kitâbesidir.

Genelde Osmanlı kitabeleri, özelde Bursa kitabeleri Devlet-i 'Aliyye'nin gelişerek bir dünya devleti haline gelmesi sürecinde içerik olarak da bazı değişimler yaşamıştır. Osmanlı sultanlarının sahip oldukları büyük mülk neticesinde hâmilik yaptıkları sanatkârlar da artık dünya tarihinin en büyük hükümdarlarıyla bu sultanları karşılaştırmış ve şair muhayyilesinin de katkısıyla sultanlar çok üstün vasıflarla övülmeye başlamışlardır. Sultanlara yöneltilen övgüler yalnızca bir şairin hayal dünyasını ifade etmemiş, kendisine güvenen bir toplumun yöneticilerine yakıştırdıkları üstün vasıflar o toplumun algılarını da yansıtan bir ifade aracı olmuşlardır. Bu dönemde öncelikle sultanların hangi memleketlerin hâkimi olduklarının vurgusu öne çıkmaya başlamıştır. Sultan II. Murad'ın cami girişindeki kitabesinde "Sultânu'l-Arab ve'l-Acem zıllu'llâhi fi'l-âlem" ifadesi padişahın tüm Arap ve Acem diyarının hükümdarı ve Allah'ın yer yüzündeki gölgesi olduğunu ifade etmekteyken, Sultan Ahmet'in türbesindeki "Sahib-i İnan ü Turan u Yemen, Mâlik-i Rum u Arab milk-i Acem" ifadeleri Avrupa'dan doğu İran'a kadar tüm Ortadoğu'nun sultanın emrine amade olduğunu ifade etmektedir. Yine Sultan I. Mahmut'un inşa ettirdiği Ayasofya imarethanesinin giriş kitabesinde sultanın Darius ile, Keykavus ile ve şahnâmenin diğer ünlü kahramanlarıyla karşılaştırılması bu güvenin şair diliyle ifadesi gibidir.

TARİH DÜŞÜRME

Kitâbelerde karşımıza çıkan ve verilen mesajı alabilmemiz için tanınması gerekli olan en önemli hususlardan biri kitâbelerdeki tarih düşürme yöntemidir. Arap alfabesindeki harflerin her birinin bir sayı değeri taşımasından hareketle, bir kitâbe şiiirinin son dizesinde bulunan harflerin sayı değerlerinin matematik toplamı o yapının inşa ya da onarım tarihini vermektedir. Bu yöntemle kitâbede tarih rakamla yazıldığı gibi hiç rakam kullanılmadan yalnızca dizedeki harfler vasıtasıyla

12 Önkal, "Osmanlı Türbe Kitabeleri", 313; Alparslan, "Kitâbe", 26/79.

13 Önkal, "Osmanlı Türbe Kitabeleri", 318; Alparslan, "Kitâbe", 26/79.

14 Alparslan, "Kitâbe", 26/80.

da verilebilmektedir. Büyük bir zihni mesâî gerektiren tarih düşürme uygulamasında şair, tarihini düşeceği harfler için yalnızca zihninde matematiksel bir toplama işlemi gerçekleştirmez aynı zamanda bulduğu dizinin ya da ifadenin önceki mısralarla uyum içerisinde olmasına, kafiyeyi bozmamasına dikkat gösterir. Yani bir yandan anlamsal ve şekli uyum gerçekleştirilecek diğer yandan da matematiksel hesaplama bu son mısradaki yapının inşa ya da onarımının tarihini verecektir. Tarih düşürme hadisesi ölüm, doğum, evlilik, sefer, zafer gibi pek çok olay için uygulanmakla birlikte kitâbelerde çoğunlukla yapının inşası ve onarımı için uygulanır. Ebced hesabı olarak tanınan harflerin sayı değerleri üzerinden mesaj verme uygulaması XV. yüzyıldan itibaren manzum kitâbelerde görülmeye başlamıştır. Bu sisteme göre ı sayı değerine sahip elif harfinden 1000 sayı değerine sahip gayin harfine kadar tüm Arap alfabesi harflerinin bir sayı değeri bulunmaktadır.

Tarih düşürme yönteminde tarihin düşürüldüğü mısralar hesaplanması bakımından tam tarih, ta'miyeli tarih ve muzaâf (düta) tarih olmak üzere üçe ayrılır. Hesaplandığı zaman tarihin tam olarak harflerin toplamına denk geldiği tarih tam tarihtir. Tarih düşürme yönteminde en makbul yöntem budur. Ancak bazen şair istediği tarihi bulduğu harflerle düşemez ve ta'miyeli tarih düşürmeye karar verebilir. Bu durumda şairin işaret ettiği bir harf ya da kelime çıkan toplama eklenir veya toplamdan çıkartılır. Örneğin Üsküdar'da Şehzâde Seyfeddin Efendi Çeşmesi'nin kitâbesinde toplamdan sayı çıkarma yöntemiyle ta'miyeli tarih şöyle düşürülmüştür: "İtâş-ı 'nâse' işrâb eyledim târihin ey Rahmî / Ne a'lâ çeşme âbâd eyledi Şehzâde Seyfeddin" (1144-3=1141/1728-29). Birinci mısradaki "nâse" kelimesi hem "insanlara, halka" hem de "nâ-se" şeklinde "üç yok" anlamı taşımaktadır. Böylelikle mısradaki harflerin toplamından üç sayısı çıkarılmıştır. Muzaâf tarihte ise mısradaki çıkan sayı iki katıyla çarpılır ve bu şekilde tarih düşürülür. Harflerin kullanılışı bakımından da tarih düşürme mu'cem tarih düşürme ve mühmel tarih düşürme olarak ikiye ayrılır. Yalnızca noktalı harflerin toplanmasıyla elde edilen tarih mu'cem tarihtir. Bu yöntemle düşürülen tarihlerde sondan bir önceki mısradaki şairler "münakkat, menkût, mücevher, cevher, cevherî, cevherdâr, cevherîn, gevher, güher" gibi

kelimeleri kullanarak okuyucuya hangi harfleri toplaması gerektiği bilgisini vermiş olurlar. Mühmel tarih düşürme yönteminde ise şairler "bi-nukat, bi-cevher" gibi kelimeleri kullanarak yalnızca noktasız harflerin toplanması gerektiğini bildirirler. Bursa kitâbelerinde her iki tarih düşürme yöntemine de örnekler görülebilmektedir.

Bursa kitâbelerinde tarih düşürme hadisesinin gerçekleştirildiğini gördüğümüz en eski kitâbe Muradiye'de bulunan Şair Ahmet Paşa Türbesi kitâbesidir. 1496 yılı tarihinin düşürüldüğü Şair Ahmet Paşa Türbe Kitâbesi, kendisinden 20 küsur yıl önce düşürülmüş olan İstanbul Mahmut Paşa Türbe kitâbesinde olduğu gibi Arapça olarak kaleme alınmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in bir başka paşası olan Davut Paşa'nın türbe kitâbesi de yine Arapça olarak düşürülmüş ve 1499 tarihini vermiştir.¹⁵ Bir sonraki yüzyıldan itibaren tarih düşürme hadisesinin gerçekleştirileceği metinler genellikle Türkçe kaleme alınacaktır.

Son olarak, kitabe kelimesinin geniş anlam aralığına rağmen, bu çalışmada dini içerikli kitabeler bulunmamakta olup yalnızca yapıların girişinde bulunan ve yapılar hakkında bilgi veren inşa / onarım kitabeleri yer almaktadır. Yine kitabın hacmi düşünülerek eser boyunca Bursa'da ayakta duran ve yapılar üzerinde bulunan tüm kitabeler ele alınmasına rağmen müzelerde bulunan kitabeler çalışmaya dâhil edilmemiştir.

KISALTMALAR

H. : Hicri

Ö. : ölüm tarihi

M. : Miladi

Baykal: Kazım Baykal'ın "Bursa ve Anıtları" İsimli Kitabı

Ayverdi: Ekrem Hakkı Ayverdi'nin "Osmanlı Mimarisinin ilk devri" İsimli 3 Ciltlik Kitapları

¹⁵ Önkal, "Osmanlı Türbe Kitabeleri", 314.

CAMİ KİTABELERİ

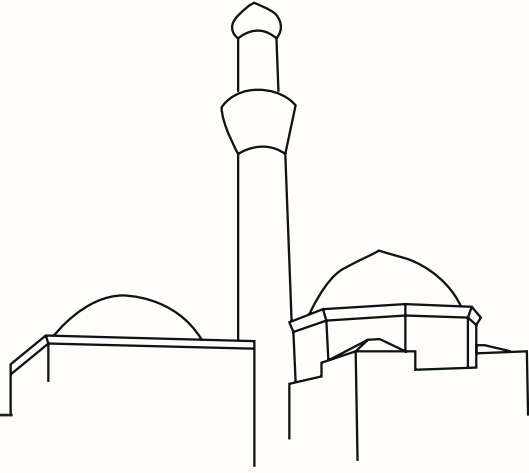
i-İnnemâ ya'muru mesâcide'l-lâhi men
âmene billâhi ve'l-yevmi'l
ii-âhiri ve ekâme's-salâte ve âte'z-zekâte
iii-ve lem yehşâ illâ'l-lâhe fe-'asâ ulâike
en yekûnû mine'l-muhtedîn.
iv-'Ammere hâze'l-mescidi'l-mübârek
Yahşi Bey bin Hızır el-edincikî
v-Fî şehri muharremi'l-haram sene sitte
ve seb'îne ve semâne-mie

Cumhuriyet Caddesi'nin doğu yönünden bitiş noktasında yer alan Ahmet Dâ'î Camii, Türk Edebiyatının Eski Anadolu Türkçesi alanındaki büyük şairlerinden birisi olan Ahmed-i Dâ'î'nin adını taşımaktadır. Ancak Ahmet Dâ'î bu camiyi yaptıran kişi değil, mevkiye adını veren kişidir. Onun adının verildiği mahallede Hızır Bey oğlu Yahşi Bey bu yapıyı yaptırmıştır. Zamanla cami de mahallenin ismiyle anılmıştır. Bursa camilerinde moda olan ve son cemaat mahfeli giriş cephesinde oluşturulan kalkan duvarlar bu camide de kullanılmış ve kitabe bu kısma yerleştirilmiştir. Kitabenin buraya yerleştirilmesi 1953 yılı onarımından sonra olmuştur. Esas yeri ise caminin harim kapısının üzeridir. İlk üç satırında Tevbe Sûresi'nin 18. ayetini bulunduran kitabe girift bir sülûs hatla yazılmıştır.

AHMET DÂ'Î CAMİİ

“Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte onların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur. Bu mübarek mescidi Edincikli Hızır oğlu Yahşi Bey H. 876 / M. 1471 yılının muharrem ayında yaptırdı.”

AZEB BEY CAMİİ

“**B**u mübarek mescidin yapılmasını hayır ve hasenat sahibi emirlerin ve büyüklerin iftiharî orduların ve askerlerin önderi Abdullah oğlu Azeb Beg -Allah taksiratını affetsin - 860 yılının (M. 1455/1456) Rebiülevvel sonlarında emretti.”

Muradiye’de bulunan ve kare planlı yapısıyla dikkat çeken Azeb Bey Camii, Azeb Bey’in metfun bulunduğu türbenin hemen yanında yer almaktadır. Sultan II. Murad dönemi beylerinden olan Azeb Bey, Varna Zaferi’ni Mısır sultanına haber vermek için 25 Macar şövalyesinin zırhıyla Mısır’a giden Osmanlı elçisidir. Muradiye silüetinin önemli yapılarından olan külliyesi hem türbesinde hem de camisinde iki adet değerli kitabe ihtiva etmektedir. Dönemin tarzına uygun olarak Arapça kaleme alınmış olan kitabeler celi sülüs yazıyla yazılmışlardır.

Emera bi-binâi hâze’l-mescidi’l-mübârek
sâhibü’l-hayrât ve’l-hasenât mefharü’l-
ümerâ ve’l-ekâbir za’imü’l-cüyûş ve’l-‘asâkir
Azeb Beg bin ‘Abdullah ‘ufiye ‘anh fi evâhiri
rebi’ul-evvel sene sittine ve semâne-mie.

1-Emeret bi-binâi hâze'l-
mescid Hafsa Hâtun binti es-
sultân Mehmed bin Bâyezîd
Hân gâzî fî eyyâmi devleti's-
sultân Murâd bin Bâyezîd hân
2-Hallede'l-lâhü memleketehü
ve ebbede² devletehü
müftetihan min evâili şehri'l-
muharrem fî 'âmi seb'a ve
erba'ine ve semâne-mie ve
muhtetimen min receb fî âmi
seb'a ve erba'ine ve semâne-mie

2 Baykal'ın okuyuşu: "Ayyede"

Bursa Yeşil Türbe'de metfun bulunan Hafsa Sultan, Sultan Çelebi Mehmed'in kızıdır. Yakınında bulunan ve dünyanın en eski çarşılı köprüsü olan Irgandı Köprüsü'yle yakın bir tarihte yaptırılan caminin kitabesi Arapça yazılmıştır. Girift bir sülüs yazıyla yazılmış olan kitabede kalem cereyanı, inişler ve çıkışlar, dönüşler oldukça güzeldir. Harflerin anatomisi, satıra oturuları, meyilleri ve kalem hareketleri açısından mükemmel bir örnek ortaya konulmuştur. Bu güzel özelliklerin yanında bazı kelimelerde harfler eksik bırakılmış ve fiil - fail arasında müzekkerlik - müenneslik uyumu sağlanamamıştır.¹

BEDRETTİN CAMİİ

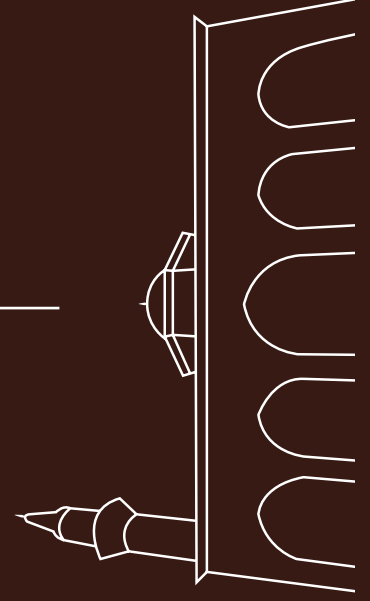
“Gâzî Bâyezîd Hân oğlu Sultân Mehmed kızı Hafsa Hatun, Bâyezîd Han oğlu Mehmed oğlu Sultân Murâd'ın günlerinde- Allah onun memleketini devamlı ve devletini ebedi kılsın- inşaatına 847 yılının muharrem ayı başında başlanan 847 yılının recebinde tamamlanan bu mescidin inşasını emretti H. 847/ M. 1443”

1 Abdülhamit Tüfekçioğlu, Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı (TC Kültür Bakanlığı, 2001), 267.

- 1-Kad benâ hâzihi'l-buk'ate's-şerifete es-sultân'ül-a'zam es-sa'îd Bâyezîd Han eskenehu'llâhu fi ferâdîsi'l-cinâni ve vekafehâ 'alâ ashâbi's-şeyh'il-kebîri's-samedâni
- 2-Şeyh Ebû İshak Kazerûnî rahmetu'llâhi aleyhi fe emere bi-tecdîdiha es-Sultân'ül-berreyn ve hâkân'ül-bahreyn Sultan Mehmed ibn'i Murad Han halleda'llâhu mülkehû ve sultânehû
- 3-Ve se'a'l-Abdü'l-fakîr iftihâru muîn'ül-mürşid'il-kuraşiyi¹ fi tecdidihâ ve hüve min eshâbi's-şeyhi'l-kebîri ve ekârîbihî fi şehri cemâziye'l-evvel sene Erba'a ve semânine ve semânemie.

¹ Baykal "el-karîni" şeklinde okumuştur ancak vav harfinin yanında şin harfi belirgindir.

“Bu şerefli mekânı Sultanların en büyüğü, saadete nail olmuş olan Bayezid Han yaptırdı. Allah onu Firdevs cennetlerine yerleştirsin. Sonra o yapıyı büyük şeyh Ebû İshak Kazerûnî dervişlerine vakfetti, Allah ona rahmet etsin. Sonra o yapının yenilenmesini karaların Sultânı ve denizlerin hâkânı – Allah devletini ve saltanatını daim etsin- Murad oğlu Sultan Mehmed emretti. İşin yapılmasında büyük şeyhin dostlarından ve yakınlarından olan aynı zamanda Kureşî mürşidin yardımcılarının övüncü bu fakir kul çalışmıştır. Cemâziyü'l-evvel, Sene H. 884 / M. 1479”

Kendi adını verdiği mahallede, Cumhuriyet caddesinin altında Sultan Yıldırım Bayezid tarafından Ebu İshak dervişleri için yaptırılmış olan cami erken dönem Osmanlı mimarinin önemli yapılarından biridir. 1479 yılında Fatih Sultan Mehmed zamanında yenilenmiş olan caminin Arapça kitabesi bu onarımı anlatmaktadır. Girift bir sülüs yazıyla kaleme alınmış olan kitabede harfler oldukça düzgün ve okunaklıdır.

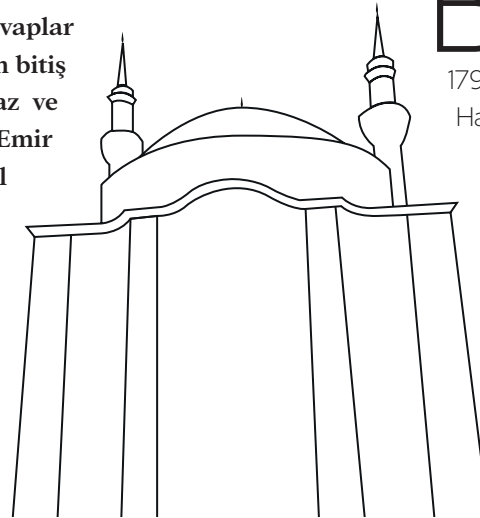
EBU İSHAK CAMİİ

Emîr Sultâna olmuşdu binâ vaktiyle bu mâbed
Harâb olmuş mürûr-ı sâl ile ol câmi-i mümtâz
Bu hâle vâkıf oldukda Selim Hân-ı kerem-perver
Ânı bünyâde kıldı himmet-i şâhânesin ibrâz
İdüp fermân esâsından yapıldı resm-i dilkeşe
Firâz-ı kubbe-i vâlâsı oldu çarh ile demsâz

Muvaffak oldu bu hayr-ı azîme çün şeh-i âlem
İder eltâf-ı Hakdan bî-kerân ecr-i cemil ihrâz
İki mısra'la İhyâ söyledim târîh-i itmâmın
Müfid-ü muhtasar kıldım kelâmı eyleyüp icâz
Şeh-i İslam Emîr Sultân için cami' binâ kıldı
Şu zübâ mâbedi yaptı Selim Şâh-ı atâ-perdâz (1219)

“**B**u mabet vaktiyle Emir Sultan için inşa edilmişti, ancak aradan geçen yıllarla birlikte bu seçkin cami de harap olmuştu. Cömert Selim Han bu durumu öğrenince, camii tekrar inşa etmek üzere, bir hükümdara yakışır şekilde yüksek iradesini ortaya koydu. Ferman buyurdu ve Emir Sultan Camii, ta temelden gönül alıcı bir tarzda tekrar yapıldı. Yüksek ve ihtişamlı kubbesi adeta gök kubbeye arkadaş oldu. Böylece cihan padişahı, bu büyük hayırlı hizmeti tamamlamayı başardı. İnşallah Allah'ın lütfuna mazhar olur. Sonsuz bol sevaplar kazanır. Ben İhya, iki mısra ile camiiin bitiş tarihini belirttim. Sözü kısa kesip az ve öz söyledim: İslam büyüklerinden Emir Sultan için cami yaptı, İhsanı bol padişah Sultan Selim Han bu süslü mabedi inşa etti. H.1219 / M. 1804”

EMİRSULTAN CAMİİ

Bursa'nın maneviyat merkezlerinden olan Emir Sultan Camii, Emir Sultan Hazretleri türbesinin karşısında bulunmaktadır. Cami 1795 yılı yangınında hasar alınca Sultan 3. Selim Han camiyi yeni baştan onartmış ve görüntüsüne yeni bir veçhe kazandırmıştır. Bu kapsamlı onarım sonrasında caminin girişine ta'lik hatla yazılmış olan yukarıdaki kitabe yerleştirilmiştir.

HACILAR CAMİİ

- 1-Fî târîhi hâze'l-mescidi'l-mübârek
- 2-Ekremü'l-muslihîn el-hâc Sinân / serrehu'l-lâhu fi civârî cinân
- 3-Kad benâ min 'öşrihî mesciden / raâhu cinân 'inâyetü'l-mennân
- 4-Hateme mebnâhu fi semâne-mie / ba'de seb'ine vâhidin ve isnân
- 5-Çün ebü'l-Hüseyin Seyyid Cemâlî dedi / zikr-i cemîl verîr ihvân 872

Bursa Heykel'de Valilik binasının ve Bursa Kent müzesinin güneyinde yer alan Hacılar Camii XV. Yüzyılın ilginç bir kitabesine sahiptir. İlk dört satırı Arapça, son satırı ise Türkçe olarak kaleme alınmış olan kitabeyi Ebu'l Hüseyin Seyyid Cemâlî kaleme almıştır. Kitabe sülüs yazıyla kaleme alınmış ve caminin kalkan duvarına yerleştirilmiştir. Çeşitli nedenlerle hacca gidemeyenlerin hacc için ayırdıkları paralarla yaptırılmış olduğu rivayet edilen Hacılar Camii, Fatih Sultan Mehmed döneminde inşa edilmiştir.

“Bu mübarek mescidin tarihi için: Salih kulların en değerlisi hacı Sinan / Allah cennetleri civarında onu gizlesin. Sahip olduğu öşür¹ den bir mescit yaptı / Mennan (Allah) ona cennetleri inayetiyle cennetleri gösterdi. Binanın yapımı bir yetmişten ve ikiden sonra sekiz yüzde tamamlandı.² Çünkü Ebu'l Hüseyin Seyyid Cemâlî “kardeşler güzel öğüt verir” dedi. 872/1467”

¹ Kelime anlamı “onda bir” olan öşür, toprak vergisi olarak alınan onda birlik zekât oranını ifade eder.

² Bu muğlak ifadelerden Ekrem Hakkı Ayverdi ve Kazım Baykal farklı okuyuşlarla 875 ve 871 sonuçlarını çıkarmışlardır. Abdulhamit Tüfekçioğlu ise “Burada vahid kelimesi seb'in kelimesinin temyizi durumundadır ve bir tane yetmiş olduğunu ifade etmektedir” değerlendirmesiyle tarihlendirmeyi 872 yılına yapmaktadır.

- 1-Kâle'n-nebiyyu salla'l-lâhu aleyhi ve sellem: "Men benâ mesciden li'l-lâhi Teâlâ bena'l-lâhü lehû beyten fi'l-cenneti"
2-Benâ sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât Hoca Hasan bin Pîr Gayb gafera'l-lâhu lehû fi târihi sene selâse ve semânîne ve tis'a-mie

HOCA HASAN CAMİİ

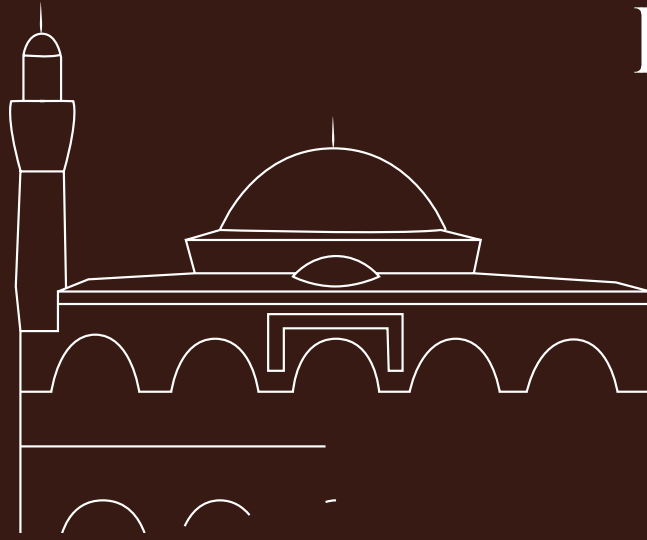
Hoca Hasan Camii Merkez Osmangazi ilçesinde Hoca Hasan mahallesinde bulunmaktadır. 1855 yılında yıkıldıktan sonra 20. yüzyıl başlarında yeniden yapıldığında görüntüsü tamamen değişmiştir. Belediye tarafından etrafı güzelleştirilen caminin giriş kapısı üzerinde caminin 16. yüzyılda camiye adını da veren Hoca Hasan Efendi tarafından yaptırıldığı anlatılmaktadır.

“Peygamber Efendimiz salla'l-lâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: “Kim Allah için bir mescit yaparsa, Allah da ona cennette bir ev yapar”. Bu mescidi hayırlar ve güzellikler sahibi Pîr Gayb oğlu Hoca Hasan – Allah onu bağışlasın- yaptırdı, sene dokuz yüz seksen üç.H. 983 / M. 1575”

- 1-Ziyinet-bahş-ı makâm-ı akdes-i Hilâfet-i
Seniyye es-Sultan ibnü's- Sultan es-Sultan
2-El-gâzi Abdü'l-Hamîd Han halleda'llâhü
saltanatahû ilâ âhir'id-deverân efendimiz
hazretleri meâsir-i
3-Celile-iHilâfet-penâhîlerinezamîme olmak
üzere ecdâd-ı izâm-ı Hümâyunlarından
cennetmekân Hüdavendigâr
4-Gâzi hazretlerinin işbu Câmi-i şeriflerini
tecdîden ihyâ ve inşâ buyurmuşlardır.
Sene 1322 Cemâziyü'l-âhir 18

HÜDÂVENDİGÂR CAMİİ

Çok zarif bir ta'lik hatla yazılmış olan kitâbe, Bursa'da günümüze ulaşmış en güzel Osmanlı kitabelerinden biridir. Altı cami, üstü medrese olarak planlanmış tek yapı olan Hüdavendigâr Camii'nin Sultan Abdülhamit Han zamanındaki onarımının kitâbesidir. Sultan I. Murad tarafından yaptırılan caminin orijinal kitabesi günümüze ulaşmamıştır.

“**Y**üce hilafet makamının süsünü ve güzelliğini artıran sultan oğlu sultan Sultan Gazi Abdülhamit Han Hazretleri -Allah onun saltanatını zamanların sonuna kadar daim eylesin- yaptırdığı birbirinden güzel eserlere ilave olarak değerli dedelerinden Cennetmekan Sultan Hüdâvendigâr Gazi Hazretleri'nin işte bu şerefli camilerini yenileyerek inşa buyurmuşlardır. Sene H. 1322 18 Cemâziyü'l-âhir / M. 30 Ağustos 1904”

KAMBERLER SİTTİ HATUN CAMİİ

“Bu mübarek mescidi şerifin yapılmasını Oruç Bey’in kızı bağışlanası, rahmet edilesi Sitti Hatun emretti. Allah her ikisini de bağışlasın. Âmin yâ rab. Daha sonra Müslümanların işlerine yarasın diye ve su doldurulmaması, suyun kullanılmaması şartıyla yer altında üç gizli su yolu ile üç varil/küp vakfetti. Bu şartları değiştirenin hasmı Allah olsun. Sene H. 864 / M. 1460”

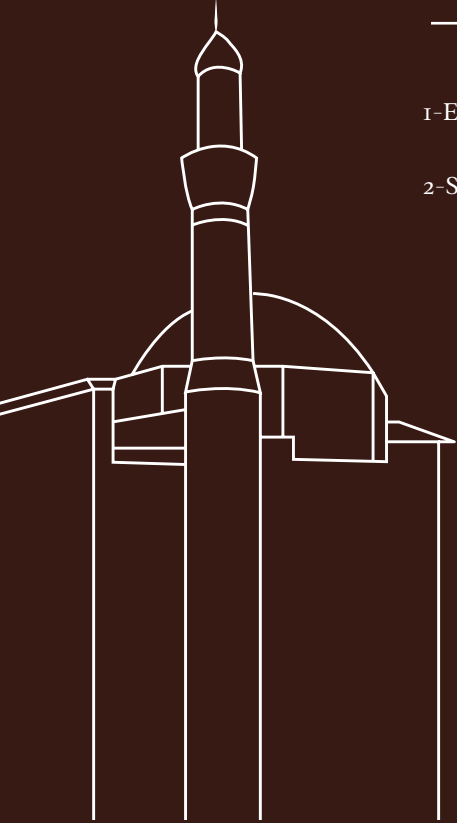
Bursa Panorama 1326 Bursa Fetih Müzesi’nin üzerinde, Dayıoğlu Hamamı’nın alt tarafında (kuzey batısında) Kamberler parkı içerisinde yer alan cami, yanındaki mekteple birlikte Bursa’nın en güzel yapılarından biridir. Ekrem Hakkı Ayverdi’nin “Bursa’da örneği abidelerin en güzellerinden biridir, nispetlerinin ferah ve tesirli oluşuna muvazi olarak cephedeki tuğla tezyinat nazarı dikkati çekmektedir” diyerek övdüğü camiyi Zağanos Paşa’nın hanımı olan ve Oruç Bey’in kızı olan Sitti Hatun yaptırmıştır.¹ Kitabenin dikkat çekici detaylarından biri yapıda kastel olduğunun belirtilmesidir. Ülkemizde daha çok Gaziantep yöresinde bilinen kasteller, yer altı su yapılarıdır. Gaziantep’teki gibi büyük buluşma alanlarına sahip olmasa da Bursa’da da kastellerin bulunduğu bu kitabe göstermektedir. Burada kullanılan kastel kelimesinin basit anlamıyla “su yolu” olarak düşünmek de mümkündür. Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu’nun yaptığı onarım çalışmasında cami etrafında bu su yollarından üç adet tespit edilmiştir.²

¹ Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1481) (İstanbul: Damla ofset, 1989), 3/103.

² Duygu Keskin, Türkiye’de Yerel Sivil Toplum Kuruluşları’nın Mimari Korumaya Katkıları: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu ve Restorasyon Faaliyetleri (İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2015), 121.

- 1-Emera bi- 'imareti hâze'l-mescidi's-şerifi'l-mübârek el-merhûme el-mağfûre ilâ rahmeti'l-lâhi Te'âlâ Sitti
Hâtun binti Oruç Beğ afâ'l-lâhu anhümâ âmin yâ rab
- 2-Sümme evkafet li mesâlihi'l-müslimîn selâsete kasâtîle ve selâsete hâbiye mahfiyyün la yümlâ ve lâ
yüsta'melü minhâ fe men gayyere zâlike kâne'l-lâhü hasmühû li-seneti erbe'a ve sittîne ve semâne-mie

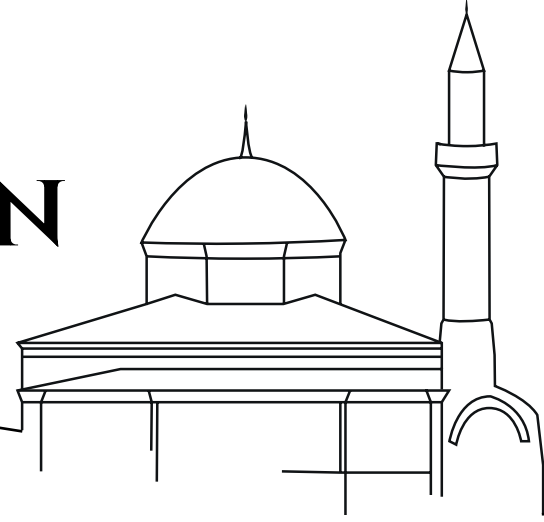
- 1-Kayağân Cami'i yanmış idi bundan evvel /
Arsası kalmış idi hâlî ile(?) hayli zamân
2-Etdi inşâsına bir 'abd-i Halîl'i sebep /
Lutfuna mazhâr edip Hazret-i Rabbi Mennan
3-Sarf-ı himmet ederek böyle eserle etti /
Nâmın ibkâ bu güzergahda beyne'l-akrân
4-Ömrün efvân kılub himmet-i sa'yin meşkûr
/ eylesün böylece nice hayra muvaffak
Yezdân.
5-Bilbedâhe dedi bu gûne Behâ târihin /
Yapdı bu mescidi hemân hemnâm-ı Halîlû'r-
rahmân

Alt kısımda daha küçük bir yazıyla:

Karahisâr-ı sâhib ahâlîsi eşrâfından olup, asâkir-i şâhâne kolağalığından mütekâ'id rif'atlı el-Hâc Halil Efendi'nin müceddeden ihyâsına muvaffak oldukları Kayağân Cami'i şerîfine Baba Efendizâde Reşadettü el-Hâc Bahâ'ud-dîn Efendi'nin teberrüken söyledikleri tarihtir. Ketebehû el-fakîr Eşrefzâde Es-seyyîd Ali Sırrî gufire lehumâ.

KAYHAN | KAYAĞAN CAMİİ

“Kayhan (Kayağan Camii bundan önce yanmıştı ve epey zaman arsası boş kalmıştı. Mennan olan Allah onun yeniden inşası için Halil isminde bir kulu / dostluk makamında bir kulu kendi lütfuna mazhar etti. Himmetini göstererek bu güzergahta yaptığı eserle adını akranları arasında ölümsüzleştirdi. Allah onun ömrünü uzun edip emeklerinin karşılığını versin böylelikle daha nice hayır eserleri yapmak Yezdân olan Allah’ın takdiriyle ona nasip olsun. Behâ, açıklıkla bu tarzda bir tarih söyledi: Bu mescidi Rahmân’ın dostunun / İbrahim peygamberin adaşı olan kişi yaptı. H. 1280 / M. 1864

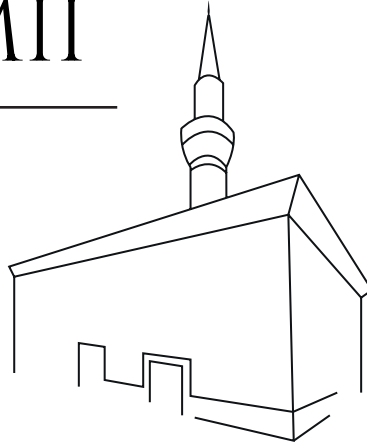
Bu tarih, Afyon Karahisar’ın eşrafından olup kol ağılığından emekli değerli Hacı Halil Efendi’nin yenildiği Kayhan Camii’ne, Baba Efendizâde Hacı Bahaeddin Efendi’nin düştüğü tarihtir. Bu hattı yazan kişi ise Eşrefzâde seyyid Ali Sırrî Efendi’dir. Allah ikisinin de günahlarını bağışlasın.”

Halk arasında Kayhan Camii olarak bilinen Kayağan Camii, Bursa çarşısı içerisinde merkezî bir konuma sahiptir. Bat pazarının hemen üzerinde bulunan yapı Fatih Sultan Mehmed dönemi eseridir. Kayağan Musa bin Mehmed tarafından yaptırılan yapının orijinal kitabesi günümüze ulaşamamış, cami de özgünlüğünü kaybetmiştir. Caminin 1864 yılında gerçekleştirilen restorasyonu esnasında yazılan kitabe ta’lik hatla kaleme alınmıştır. Ne yazık ki caminin bu XIX. yüzyıl kitabesi geçtiğimiz yıllarda çalınmış, daha önce çekilen fotoğrafı üzerinden Hattat Mahmut Şahin titizlikle kitabeyi aslına uygun biçimde yeniden kaleme almıştır. Bir antikacıda ortaya çıkan orijinal kitabe ise bugün İstanbul Vakıf Hat Sanatları Müzesi’nde muhafaza edilmektedir.

Bu binâ itmâmına târih-i zîbâ pür sürûr / secdegâh-ı ‘âm-u hâssân etdi hâtiften sudûr 957

KONEVİ CAMİİ

Konevi camii, Bursa Osmangazi ilçesinde İvaz Paşa mahallesinde bulunur. Somuncu baba fırını yakınında bulunan cami, ismini Konyalı Hacı Sinan’dan almaktadır. Konevi ismi “Konyalı” anlamına gelmektedir. XVI. yüzyıla ait kitabesi caminin giriş kapısı üzerinde tek satır, iki bölüm halinde bulunmaktadır. Kitabe sülüs yazıyla yazılmıştır.

“Bu binanın tamamlanmasına mutlulukla düşülen süslü tarih şudur: Hatif’ten ortaya çıktı, Avamdan olsun üstün kişilerden olsun herkesin secde yeri oldu. H. 957/M. 1550”

1-Kad benâ hâzihi'l-mescide'l-mübâreketel¹ fî eyyâmi's-saltanati's-Sultani'l-berreyn² ve'l-Hâkâni'l-bahreyn es-Sultan ibnu's-Sultan bin Sultan

2-Muhammed bin Murad Hân halleda'l-lâhu mülkehû ve sultânehû el-'abdu'-muhtâc ila'l-lâhi'l-meliki'l-muhyî Yahyâ ibn Yahyâ Hüseyin ibn eş-şehîr bi-düsturhân

3-Gafara'l-lâhu lehû ve li-valideyhi fî şehri muharrami'l-harâm seneti erba'in ve semânîne ve semâne-mie³ mine'l-hicreti'n-nebeviyyeti'l-mustafaviyyeh

MAKSEM CAMİİ

“Düsturhan diye meşhur olmuş kişinin oğlu olan Yahya Hüseyin'in oğlu Yahya -Melik ve Muhyi olan Allah'ın rahmetine muhtaç olan kul, Allah onu ve ana babasını bağışlasın- Murad Han oğlu, karaların sultanı, denizlerin hakanı, sultan oğlu sultan oğlu Sultan Mehmed'in yönetimi günlerinde, Peygamberimiz Mustafa'nın hicretinin 884. yılının (M. 1479) muharrem ayında bu mübarek mescidi bina etti”

1 Mescit kelimesi müzekker olduğu için onu tamlayan mübarek kelimesinin de müzekker/eril gelmesi gerekirdi. Ancak kitabede açıkça görüldüğü üzere mübareke şeklinde müennes/dişil gelmiştir.

2 Arapçada isim tamlamalarının yapısı gereği berreyn kelimesinden önceki sultan kelimesinde el takısı olmaması gerekirken kitabede hataen getirilmiştir.

3 Semanemih kelimesinin ilk kısmı olan sema kelimesi kitabede bir önceki kelimeyle ortak kullanılmıştır.

Ulucami'nin hemen karşısından dağ istikametine doğru çıkan Maksem Caddesi'nin sonunda yer alan Maksem Camii, caminin banisi olan Düsturhan'ın ismiyle de anılmaktadır.⁴ Önündeki beş asırlık anaç servisiyle Ekrem Hakkı Bey'in kazma görmemiş bir huzur köşesi olarak tavsif⁵ ettiği bu mahal, bugün epey şekil değiştirmiş olsa da başta kitabesi olmak üzere eski güzelliğini hala koruyan detaylara sahiptir. XV. yüzyılın güzel bir sülüs hattıyla yazılan kitabe Arapça olarak kaleme alınmıştır.

4 Kitabede genellikle ikinci satırın sonundaki eş-şehîr kelimesinin üzerinde yer alan ibn kelimesi fark edilmediği için Düsturhan'ın oğlu olduğu zannedilmiştir. Halbuki Düsturhan Yahya Efendi'nin babası olan Yahya Hüseyin Efendi'nin de babasıdır.

5 Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, 3/79.

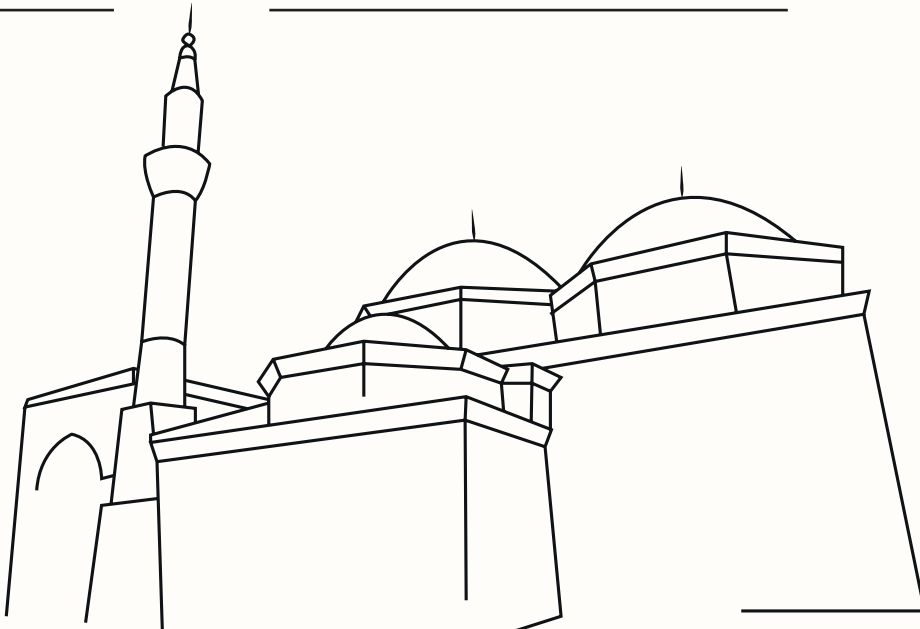

1-Emera bi-binâi hâzihi'l-imareti's-
şerîfeti'l-mübareketi Sultânu'l-Arab
ve'l-Acem zıllu'llâhi

2-Fi'l-Âlem es-Sultân İbnu's-Sultân es-
Sultân Murad bin Mehmed bin Bâyezîd
Han

3-Halledal'lâhu mülkehu fi şehr-i Receb
sene semâne ve işrîne ve semâne-mie
ve vaka'a'l-itmam fi şehri muharrem'il-
harâm sene selâsîne ve semane-mie

MURADIYE CAMİİ

“**B**u şerefli ve mübârek imaretin yapılmasını Arap ve Acem'in sultanı, Allah'ın yeryüzünde gölgesi padişah oğlu padişah Bâyezîd Hân oğlu Mehmed oğlu Sultan Murad -Allah mülkünü daim etsin- Recep/Mayıs ayında sene 828'de emretti. Tamamlanması muharrem ayında sene 830'da- M. 1426- gerçekleşti.”

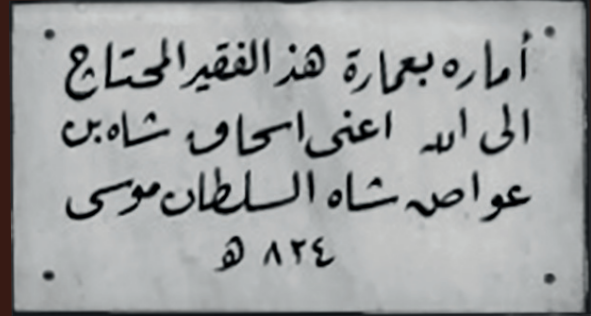
Muradiye Külliyesinin merkezini oluşturan Muradiye Camii, XV. yüzyıldan günümüze ulaşmış en güzel Arapça kitabelerden birine sahiplik etmektedir. Kitabe düzgün bir sülüs yazıyla yazılmış ve harfler karakteristik vurgularını en mükemmel şekilde taş alettirmeyi başarmıştır. Dönemin en önemli yapılarından biri olduğu için ve bir selatin cami girişinde yer aldığı için çağdaş kitabelerden daha büyük bir titizlikle hazırlanmış ve günümüze sağlam olarak ulaşmayı başarmış bir kitabedir.

XV yüzyıla tarihlendirilen İshak Şah Camii XIX. yüzyılda geçirdiği depremler sebebiyle günümüze özgün haliyle ulaşamamıştır. Caminin kitabesi de orijinal kitabe olmayıp daha sonra konulmuş ancak ilk inşa tarihi verilmiştir. Diğer Bursa kitabelerinden farklı olarak Rik'a hattıyla yazılmış bir kitabeye sahip olması yönüyle önemli bir kitabedir. Bursa Kütüğü'nde Kamil Kepecioğlu kitabenin bir çeşme kitabesi olduğunu ve buraya sonradan konulduğunu belirtmektedir. Ancak kitabenin yanlış olduğunu söyleyen Kepecioğlu'nun kendisi de kitabe tarihini 844 olarak verip kitabenin metninde bulunmamasına rağmen çeşme kelimesini eklemektedir.¹

¹ Kâmil Kepecioğlu, Bursa Kütüğü (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2009), 2/339.

“Bu imareti fakir ve Allah'a muhtâc olan Sultan Musa İvaz Şah oğlu İshak Şah yaptırmıştır. H. 824 / M. 1421”

MÜFTÜÖNÜ İSHAK ŞAH CAMİİ

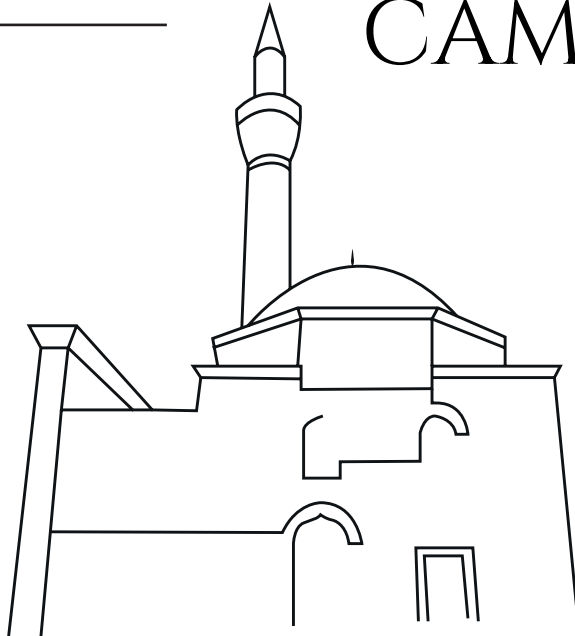

Emâre (?) bi-imâreti hâzâ, el-fakîr el-muhtâc ilâ'l-lâh e'nî İshak Şâh bin 'İvâz Şah es-sultân Mûsâ 824

“İnne’s-salâte kânet ‘ale’l-mü’minîne kitâben mevkûtâ”
 Kitabenin sağ alt köşesinde: “Amel-i İsmail Sönmez”
 Kitabenin sol alt köşesinde: “Brûsa 1959”

NALBANTOĞLU CAMİİ

Dini içerikli olmasına rağmen Nalbantoğlu Camii kitabesini çalışmamıza dahil etmemizin sebebi, son dönemde geçirdiği restorasyonda mermer işçiliğini yenileyerek imzasını atan üstad İsmail Sönmez’in imzasını barındırmasıdır. Osmanlı geleneğine uygun bir işçilikle kitabeyi yenileyen ve imzasını altına atan İsmail Sönmez, Cumhuriyet döneminde yetişmiş değerli sanatkârlarımızdan biridir.

“Muhakkak ki namaz müminlere vakitli olarak farz kılınmıştır, İsmail Sönmez’in işidir”

- 1-Emera bi-hâzihi'l 'imâratî's-şerîfeti
- 2-Sultânü'l-guzâtî ve'l-mücahidîne Orhan Beg ibnu
- 3-Osman Beg -tâbe serâhumâ- fi seneti erbaîne ve seb'i mieti ve haraka veledü
- 4-Karamân sümme emera'n-nâzîru ve hüve'l-vezîru'l-kebîru Bayazîd Pâşâ- bi-işâreti's-
- 5-Sultan'ibni's-Sultan Muhammedi'bni Bayazîd Hân -hullide sultânuhu- fi seneti işrîn ve semâne-mie

“Bu şerefli imaretin yapılmasını gazilerin ve savaşçıların sultanı Osman Bey oğlu Orhan Bey -Allah onların makamını güzelleştirsin- H. 740 / M. 1339 yılında emretti. Sonra Karamanoğlu o yapıyı yaktı. Ardından padişah oğlu padişah Bayezid oğlu Mehmed'in -Allah saltanatımı daim etsin- işaretiyle büyük vezir ve nâzır Bayezid Paşa H. 820/ M. 1417 senesinde yenilenmesini emretti.”

ORHAN GAZİ CAMİİ

Bursa'da yaptırılan ilk sultan camii olan Orhan Camii, ilk olarak kitabede de belirtildiği üzere H. 740 / M. 1339 yılında yaptırılmıştı. Ancak fetret döneminde merkezi otorite boşluğundan istifadeyle Bursa'yı kuşatan Karamanoğlu II. Mehmed Bey, Hacı İvaz Paşa'nın çok iyi savunduğu hisara giremeyince hincını hisar dışında kalan Ulucami ve karşısındaki Orhan Camii'nden çıkarmış, bu iki güzide mabedi yakmıştır. Karamanoğlu'nun kaçışından birkaç yıl sonra Sultan Çelebi Mehmed Han döneminde vezir Bayezid Paşa bu camiyi onartmıştır. Kitabede bu olay anlatılmaktadır.

SELÇUK HATUN CAMİİ

40

- 1-Emerat bi- 'imâreti hâzihi'l- mescidi's-şerîf Selçuk Hâtun binti's-sultân ibni's-sultân
- 2-Es-sultân Mehmed bin Bâyezîd Gâzî Hân halledelâhu memlekete hû ve ebbede devlete hû ve şevkete hû fi âhiri
- 3-Şehri Ramazânî'l-muazzam hicreti'n-nebiyyi aleyhi's-salâtü ve's-selâm min şühûri seneti erbe'a ve hamsîne ve semâne-mie

“Bu şerefli mescidin yapılmasını sultan oğlu sultan Bayezid Gazi oğlu Sultan Mehmed Han -Allah memleketini daim devlet ve şevketini ebedi kılsın- kızı Selçuk Hatun peygamberimizin aleyhi's-salâtü ve's-selâm hicretinin H. 854 / M. 1450 yılı Ramazan ayında emretti.”

Hanim sultanlar arasında müstesna bir konuma sahip olan Selçuk Hatun Osmanlı devletinde pek çok eser vermiş hanım sultanlardan da biridir. Sultan Çelebi Mehmed'in kızı olup babası ile birlikte Yeşil Türbe'de metfun bulunmaktadır. Bursa'da kendi ismiyle anılan mahallesinde bulunan camisi haricinde Fatih Sultan Mehmed döneminde Mihraplı Köprü'yü yaptırmış ayrıca Edirne ve İstanbul'da da camiler inşa ettirmiştir. Sultan Bayezid ile Cem Sultan arasındaki görüşmelerde de aracılık eden Selçuk Hatun uzun bir ömür sürdüktan sonra 1485 yılında vefat etmiştir. Bursa'da yaptırdığı cami kitabesi Arapça olarak kaleme alınmış ve sülüs hat ile yazılmıştır.

Orta kısım:

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. O Allah ki tektir, Samed’dir. Doğmamış ve doğurulmamıştır. Hiçbir şey ona denk değildir. Sene H. 738 / M. 1337”

Sağdan başlayıp yukarı devam eden ve kitabeyi çevreleyen ikinci kitabe:

“Ya rabbi sen bu mescidin sahibini mağfiret et. O, büyük ve azametli emir, savaşan gazilerin sultanı, gazi oğlu gazi din ve dünyanın aslanı, Osman oğlu Orhan -Allah ömrünü uzun etsin- Allah rızası için bu mübarek mescidin yapılmasını emir etti. Mescit yapana Allah cennette bir köşk yapar.”

Bu kitabe Bursa’nın en eski kitabesidir. Ortasında ihlas suresi bulunan ve sülüs yazıyla yazılmış olan kitabe Bursa kitabeleri arasında en eski tarihli olanıdır. Şehadet Camii’nin doğu kapısı üstünde olan bu kitabe, esasında Şehzade Camii’ne ait değildir. 1855 depremi sonrasındaki restorasyonlarda buraya getirilmiştir. Bu kitabenin hikâyesini anlattığı esas cami günümüzde Tophane Saat Kulesi’nin karşısında eskiden var olan küçük bir Orhan Gazi mescidiydi. 1855 depreminde yıkılan bu mescidin sağlam kalan kitabesi Şehadet Camii’ne taşınmıştır. Şehadet Camii Orhan Gazi tarafından değil, oğlu Sultan I. Murad tarafından yaptırılmış olup bu caminin kitabesi günümüze ulaşabilmiş değildir.

ŞEHADET CAMİİ

Orta kısım:

- 1-Bismillahirrahmanirrahim
- 2-Kul huva'l-lâhu ahed. Allâhu's-Samed
- 3-Lem yelid ve lem yûled ve lem yekun lehu küfuven ehad
- 4-Fi târihi sene semâne ve selâsine ve seb'amie

Sağdan başlayıp yukarı devam eden ve kitabeyi çevreleyen ikinci kitabe:

- 1-Emera (bi-binâi haze'l) mescid'il-mübârek li ridâi-llâhi teâlâ. Men benâ mesciden benâ'llahu lehû beyten fi'l-cenneti.
- 2-Allahümmeğfir li-sâhibi hâze'l-mescid ve hüve emîrû'l-kebîrû'l-mu'azzam el-mücâhid fi
- 3-Sebili-llâhi Sultân'ül-guzât gâziyyi'bnü'l-gâzi şücâ'ud-dünyâ ve'd-dîn (...)
- 4-El-âfak yemîn'ül-eyman Orhan bin Osman edâme-llâhu ömrehû

1-Emera bi-‘imâreti hâze’l-mescid ve binâihî el-‘abd’ül-muhtâc ilâ rahmeti’l-lâhi ve gufrânihî Şeyh Paşa Şehâb

2-Ed-dîn bin Bâyezîd fî eyyâmi devleti’s-sultânî’l-â’zam mevlâ mülûk’il-arab ve’l-‘acem mâlik

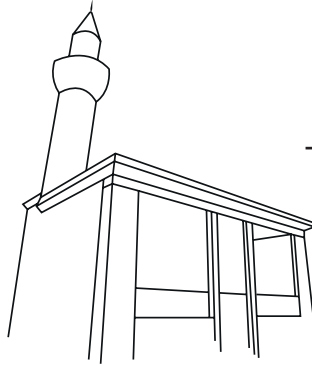
3-Rikâbi’l-umem fâtih’il-bilâd nâsır’ul-ibâd es-sultân ibni’s-sultân bin sultan es-sultân

4-Murad Han halleda’llâhü sultânehû ve evsa’ahû’ ale’l-âlemîne bürhânehû fî şevvâl isnâ ve erbaîne ve semâne-mie

1 Baykal’da “evzaha”

“**B**u mescidin imar ve binasını Arap ve Acem’in hükümdarlarının efendisi, milletlerin boyunduruğunu elinde tutan, şehirler fetheden, insanlara yardım eden, sultan oğlu sultan Sultan Murad Han (Allah saltanatını daim etsin, alemlere delilini açık kılsın) zamanında Allah’ın rahmetine muhtaç kul olan Bayezid oğlu Şeyh Paşa Şehabettin emretti. Sene H. 842 Şevval / M. Mart 1439”

Mudurnu’da da bir zaviyesi bulunan Şeyh Paşa bin Şihabüddin, Bursa Hisarı içerisinde bu sevimli camiyi inşa ettirmiştir. XX. yüzyıl ortalarında revak sofalarının ferahlığı etrafını çeviren güzel ampir tarzda ahşap korkuluklarla aktarılan cami,² bugün son cemaat mahfelindeki güzelliğini kaybetmiştir. Buna rağmen sülüs hattı ile yazılmış olan Arapça kitabesi günümüze ulaşmayı başarmıştır.

ŞEYH PAŞA CAMİİ

2 Ekrem Hakkı Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806 - 855 (1403 - 1451) (İstanbul: Baha Matbaası, 1972), 2/336.

Mimmâ ‘amile bi-resmî’s-sultân’il-
mu’azzam Bâyezîd bin Murâd Han
bi-târîhi sene isneyn ve semânemie

ULUCAMI MİNBER KİTABESİ

Bir Hüs-n-ü Hat sergisi olan Ulucami’de
en eski tarihli yazı minber üzerinde
bulunmaktadır. Camiyle yaşıt olan
minberin kapı alınlığında yer alan bu kitabe
camideki diğer dini içerikli kitabelerden
farklı olduğu için ve inşa tarihi verdiği için
çalışmaya dâhil edilmiştir. Orta boy nesih
harflerle yazılmış olan kitabede caminin/
minberin inşa tarihi bildirilmiştir.

“**M**uazzam pâdişah Murad
Han oğlu Yıldırım
Bâyezîd tarafından H.
802 / M. 1399 yılında yaptırılmıştır”

1-Bismi'l-lâhi'r-rahmâni'r-rahîm, hamdü senâ sabittir şol Allah'a ki bizi kurtarır rahmetiyle oddan ve dahi salâtü's-selâm şol Rasul'ün üzerine olsun ki bize Allah buyruğunu yetiştirip doğru yol gösterdi.

2-Bundan sonra bu tarihe nazar edene şöyle malum olsun ki ben ki Timurtaş oğlu Umur'um bu yerde hasbeten-lillâh bir cami bina ettim. Bu camii mesalihi için yine yanında bir hamam yapıp bu camiye vakf ettim. Ve Tuz

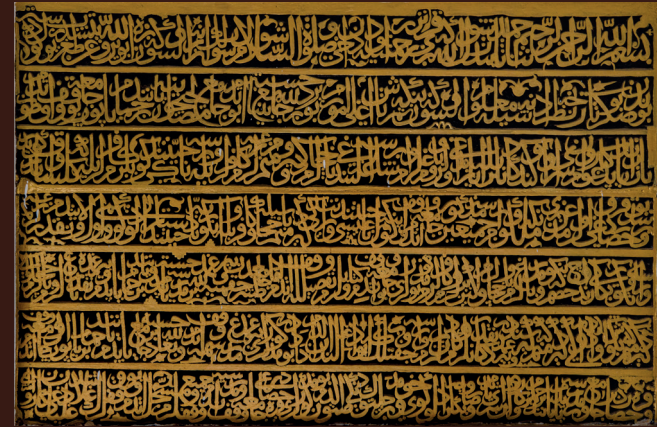
3-Pazarında yaptığım kervansaray ve önünde dükkanları ile Ayazdağı evlerim ve bağlarım ve aşağı Bursa Altındaki¹ bahçelerim ve değirmenim ve mezra'alarım kâfirleri ile ve Bursa nâhiyesindeki² köylerim kâfirleri ile ki kilise³ ve Akbedir Köyü'dür

4-Ve Bursa yukarı hisardaki evlerimden gayri ve ne ki mülküm varsa cemi'in mezkür camiye vakfettim ve İnegöl nâhiyesinde İsaveiren'deki⁴ değirmenim bahçesiyle ve kâfirleri ile ve Engüriye nahiyesindeki Desturlı⁵ adlı köyümü ve ol vilayette ne kadar mezra'alarım

5-Varsa Tekür pınarındaki üç hissem ki benimdir ve bağlarım ve bahçelerim ve ekin yerlerim ve kâfirlerim ve bu mezkurları camiye vakfettim ve kitaplarım tafsille vakfettim ama camiden taşra çıkmaya ve Bergama'da hasbeten-lillâh bir medrese yaptım ve yanında bir hamam yaptım ve Bergama'da ne kadar Bağlarım ve bahçelerim ve iki

6-Değirmenim ki Bekoşova'dadır⁶ ve iki değirmenim ki Giresun'dadır⁷ ve Bergama'da ne kadar dükkanlarım ve dükkân yerlerim varsa ve bir çiftlik ki Ebvadoğlu'ndan⁸ aldım, âbaddir.⁹ Bu mezkurları Bergama'daki medreseme vakfettim ve Biga'da hasbeten-lillâh bir cami yaptım ve yanında bir hamam yapıp ol camiye vakf ettim

7-Ve Karahisar'da bir cami ve bir medrese yaptım yanında bir hamam ve kervansaray yaptım ve Sarıca pınar adlı köy Homa'da bir Çeltik dingi satın aldım ve mezkurları Karahisar'daki camiye ve medreseye vakfettim ve cemi vakıflarım müseccel ettim ve bu vakıfların gallâtından Galya'da¹⁰ ki kervansaray

1 Tüfekçioğlu'nda "Altındağı", Baykal'da "elindeki"

2 Baykal "nahiyetindeki"

3 Tüfekçioğlu'nda "kelesan"

4 İsaveirenindeki (Baykal), İsaveirânındaki (Tüfekçioğlu)

5 "Destarlı" (Baykal), "Dastarlı" (Tüfekçioğlu)

6 Tüfekçioğlu'nda "begüş ova"

7 Baykal'da "Gerisindedir"

8 Eyvad oğlundan (Baykal ve Tüfekçioğlu)

9 "Ovadadır" (Baykal), "Adadadır" (Tüfekçioğlu)

10 "Gulyadağı" (Tüfekçioğlu)

1-Ve yolundaki Köprücükler ve derzilerdeki¹ kervansaray muhtaç olduğunca meremmet edeler ve Karşısuklar² adlı köyümü vakf-ı ebnâ ettim. Edirne'de hasbeten-lillâh bir mescit yaptım ve onda yerler vardır mukâtaaya verilir.

2-Ve bağım ve evlerim ki anda vardır. Yine Edirne'de yaptığım mescide vakfettim ve bunların küllisi li'l-lah ve bi'l-lah olsun Allah rahmet etsin ol kişiye ki, bu tarihe nazar ede okuya vâkıf ruhuna dua kıla. Allah'ın laneti

3-Ve melaikelerin laneti ve peygamberin laneti o kişinin üzerine olsun kim bu vakıfların tebdil ve tağyirine kastede ve bunların fesadına mübaşir ola âmin yâ Rabbe'l-Âlemin ve vakıf-nâmemdir

4-Kullarım benim zamanımda her biri ne yiye geldilerse yine bundan³ sonra onu yiyeler ve Kuşaksız oğlu Alâeddin ve Oğuz oğlu Hacı Ali'yi nazir kıldım her biri yevmî dörder

5-Akçe yiyeler ve bu tarih Muharrem Ayının ahirinde yazıldı ki sekiz yüz elli dokuz yıldır. Şekera'l-lâhu mesâ'iehû evkâf-ı mezkûre üzre cibâyet

6-Etmekçün memlûk Hoşkadem bin Abdullah ve dahi oğlanları ve bunlara sa'yleri vakfa hizmetleri mukâbelesinde ala dört zer-i bunduklar ve yiyeler. Fekad⁴ cerâ zalike ve hurrire fi Cemaziyel'ahir sene hamse ve sittin ve Semamemie

UMURBEY CAMİİ

1 Baykal'da "düzlerdeki" (kitabede "r" harfi net görülüyor)

2 Tüfekçioğlu ve Ayverdi'de "karşu savaklar"

3 Tüfekçioğlu "benden"

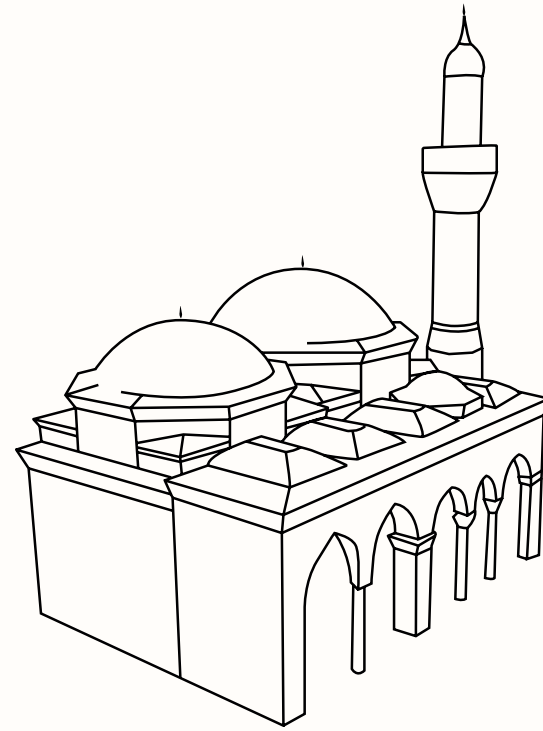
4 Bu kısım belirgin değildir. Bu son dört kelimeyi Baykal ve Ayverdi farklı ve belirgin olmayan şekilde paylaşırken Tüfekçioğlu yukarıda verdiğimiz haliyle okumuştur.

“**R**ahman ve rahim olan Allah’ın adıyla; Hamd ve sena bizi rahmetiyle ateşten kurtaran Allah’a ve salat ve selam o peygamberin üzerine olsun ki bize Allah buyruğunu iletip doğru yolu gösterdi. Bu yazıtı okuyan olsun bilsin ki ben Timurtaş oğlu Umur’um; burada bir cami inşa ettim ve bu caminin faydalanması için yanında bir hamam yapıp bu camiye vakfettim. Tuz Pazarı’nda yaptığım kervansaray; ve önündeki dükkanlarıyla Ayazdağın’daki evlerim ve bağlarım; ve aşağı Bursa altındaki bahçelerim ve değirmenim; ve gayrimüslim halkıyla birlikte Bursa çevresindeki mezarlarım ve köylerim ki Kelesan ve Akköy’dür; ve Bursa yukarı hisardaki evlerim dışında ne mülküm varsa hepsini adı geçen camiye vakfettim. İnegöl çevresinde İsaviranı’ndaki değirmenimi bahçesi ve gayrimüslim halkıyla; ve Ankara çevresindeki Dastarlı adlı köyümü ve o vilayetteki ne kadar mezram varsa; ve Tekfur Pınarı’ndaki üç hissemi ve bağlarımı, bahçelerimi, ekin yerlerimi ve gayrimüslim halkımı adı geçen camiye vakfettim. Ve kitaplarımı camiden dışarı çıkarılmaması şartıyla vakfettim. Ve Bergama’da bir medrese ve yanında bir hamam yaptım, Bergama’da ne kadar bağım ve bahçem, değirmenim ki biri Beguşova’da ve ikisi Giresin’dedir ve dükkanlarım ve dükkan yerlerim varsa hepsini ve Ayvazoğlu’ndan aldığım adada bulunan çiftlik ile birlikte Bergama’da adı geçen medreseme vakfettim. Ve Biga’da bir cami yaptım yanında bir hamam yapıp o camiye vakfettim. Ve (Afyon) Karahisar’da bir cami ve bir medrese, yanında

bir hamam ve kervansaray yaptım ve Sarıcapınar adlı köy ve Huma’da pirinç değirmeni satın aldım ve bu sözü edilenleri Karahisar’daki camiye ve medreseye vakfettim ve bütün vakıflarımı kaydettirdim/onaylattım. Ve vakıfların gelirlerinden Gulya’daki kervansaray ve yolundaki Köprücükler ve Terziler’deki kervansaray ihtiyaç olduğunca tamir edilsinler. Ve Karşısavaklar adlı köyümü evladıma vakfettim. Ve Edirne’de bir mescid yaptım ve oradaki kiraya verilen yerleri, bağımı ve evlerimi Edirne’de yaptığım mescide vakfettim. Ve bunların hepsi yemin olsun ki, Allah, bu yazıtı değer vererek okuyan ve vakfedenin ruhuna dua eden kişiye rahmet etsin; Allah’ın, meleklerin ve peygamberlerin laneti bu vakıfları değiştirmeye ve bozmaya kasteden ve bunların (vakıfların) kötülüğüne yardımcı olan kişinin üzerine olsun; amin, ya Alemlerin Rabbi; vakıfnamemdir. Kullarım (kölelerim) ben hayatta iken her biri ne yiyorsa, benden sonra da aynı şeyi yesinler; ve Kuşaksızoğlu Alaaddin ve Oğuzoğlu Hacı Ali’yi herbirini dörder akçe yevmiye ile vakıflarıma nazır tayin ettim. Ve vakfiye metni 859 yılı Muharrem ayında (Aralık/Ocak, 1454/1455) yazıldı; vakıf gelirlerini toplamak için köle Abdullah oğlu Hoşkadem ve evlatlarını görevlendirdim. 865 yılının Cemazeyilahir ayında (Mart/Nisan 1461).”¹

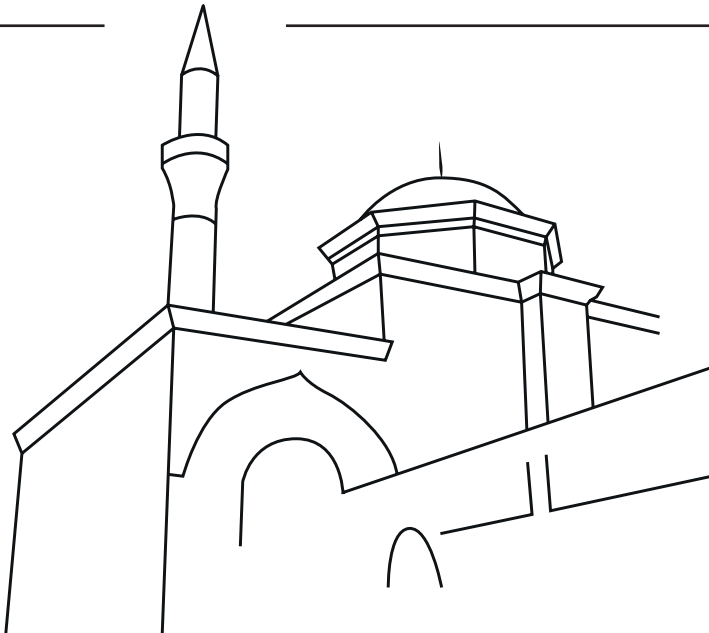
1 Taş vakfiyenin çevirisi ve diğer tetkikleri için bk. Mustafa Çağhan Keskin, “Umur Bey Taş Vakfiyesi: Esin ve İçerik Üzerine Bir Değerlendirme”, Osmanlı Araştırmaları 53/53 (2018), 121-152.

Umur Bey Camii girişinde yer alan bu iki uzun kitabe Taş vakfiyelerin en iyi örneklerinden biridir. Genellikle taşa hakkedilmeyen vakfiyeler kitabelerden farklı olarak yapı girişlerinde görülmezler. Ancak Bursa'da Veled-i Yaniç Camii'nde de bulunan vakfiye örnekleri kitabe olarak duvarlara bu vakfiyelerin az da olsa yerleştirildiğini göstermektedir. Sultan II. Murad döneminde Bursalı meşhur komutan Timurtaş Paşa oğlu Umur Bey bu vakfiyeyi 1454 yılında yazdırmış ardından metin taşa kazılarak 1461 senesinde caminin son cemaat mahfeli duvarına asılmıştır. Caminin bu tarihten yaklaşık 20 yıl önce yapılmış olduğu tahmin edilmektedir. Kitabe Türkçe olarak kaleme alınmış ve konuşma diliyle yazılmıştır. XV. yüzyılın günlük konuşma dilini ve bazı yer adlarını sunması hasebiyle oldukça önemli bir kitabedir. Bazı mekan isimlerinin sonundaki "ki" iyelik ekleri gayin harfiyle yazılmıştır. Bu taş vakfiye aynı zamanda Bursa'daki camiyle birlikte Bergama, Biga, Afyonkarahisar ve Edirne'de Umur Bey tarafından inşa ettirilen medrese mescit ve camiler için gelirlerin nerelerden temin edileceğini göstermektedir.

ÜFTADE CAMİİ

Üftade Camii Bursa'nın maneviyat merkezlerinden biridir. Bir zamanlar Uludağ manastırlarının merkezi kilise binasını (Megiste Mone) barındıran Üftade Külliyesi, bu kilise alanında inşa ettirilmiştir. 75x120 cm boyutlarında mermere ta'lik harflerle nakşedilmiş olan kitabesinde Rıza Paşa tarafından caminin onarıldığı anlatılır. Üftade Hazretleri tarafından 1572 tarihinde yapılmış olan cami bir depremde ciddi hasar almasının ardından torunu Kutub İbrahim Efendi tarafından temellerinden yeniden inşa ettirilir. Bu onarımı Kutub İbrahim Efendi'yi ziyarete gelen ve ondan hayır dua alan Sultan IV. Murad'ın yapmış olduğu maddi yardımla gerçekleştirildiği aktarılır. 1845'te Bursa'yı ziyaret eden Sultan Abdülmecid türbeye bir Kâbe örtüsü göndermiştir. Ancak Üftade Külliyesi'nin günümüze ulaşmasını sağlayan en büyük yardım 1867'de burayı ziyaret ettikten sonra onartan Rıza Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir. Hasan Rıza Paşa, bu cami ve türbe için pek çok para vakfetmiş ve senede 10.000 kuruş gönderilmesini şart eylemiştir.¹

¹ Kâmil Kepecioğlu, Bursa Kütüğü (Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 2009), 4/281.

1-Şehinşâh-1 cihân Abdü'l-azîz Hânı
Hüdâvendâ,
Hemîşe eyle iclâli müebbetle serir-ârâ.
Zamân-1 şevketinde ser-te-ser âbâd olup âlem
Nice âsâr-1 hayriyet-disâr¹ olmaktadır peydâ.

2-Cenâb-1 kutb-u devrân pîr Üftâde Efendi kim
Çeküp bir daîre pergâr-1 himmet ile ol dâna,
Edüp nakdîne-i derc-i kerâmâtın o dem masrûf,
Bu zîbâ cami'i te'sis edip kılmış idi inşâ.

3-Zamânından-beru mâmûr-u âbâdân iken
âhir,
Harâb âfet nâgeh-zuhûr oldu o sertâpâ
Bursa'yı ziyâret kasdiyle eyleyüp teşrîf,
Harâbe gördü bu cây-1 ferahzâyı Rızâ Paşa,

4-Te vessül eyleyüp kalben Cenâb-1 Pîr'den ol
ân
İcâzet aldığın îmârına etmiş idi îmâ
Nihâyet ol sipehsâlâr devrân eyleyüp himmet,
Rasânet ile yaptı ez ser nev câmi'-i vâlâ.

5-Namâz-1 pencgâha ta ki oldukça edâ bunda,
Ola ol dâverin reşk-âver ikbâli hep dünyâ.
Hüdâ ihsân edip âmâli mâ fil-bâlini yekser,
Ola her an şahsı şöhret ü şânı cihân peymâ

6-Sa'îdâ söyledim târihi cevherdâr-1 ta'mirîn
Bu zîbâ cami'i kıldı Rızâ Paşa zehî ihyâ

Sağ ve solda son satırın sağ ve sol tarafında
etrafı çiçeklerle müzeyyen özel kartuşlar içinde
Nemmekahû el-fakîr 1283 - Mehmed Rıfat 1283
yer almaktadır. Bu tarih 1867 miladi yılında
onarımın gerçekleştirildiğini bildirir.

“Ey sahiplik eden rabbim, şahlar şahı
Sultan Abdülaziz Han'ı sen her zaman
güç tahtının süsleyicisi kıl. Onun güçlü
zamânında baştan başa dünya abad olup nice
hayır eseri vücuda getirilmektedir.

Zamanın kutbu o bilgin Pîr Üftâde Efendi
gayret pergeliyle bir daire çizip, tüm keramet
hünerini bu camiye tesis etmek için sarf etti.

Onun zamanından itibaren mamur bir halde
bulunmuş olmasına rağmen ansızın vücuda
gelen bir afetle baştan ayağa harap oldu.
Bursa'yı ziyarete gelip şereflendiren Rıza
Paşa bu yüzden bu gönül açan mekânı harap
halde görmüştü.

O an Hazreti Üftâde'den kalben aldığı bir
işaretle camiye yeniden imar etme iznini aldı.
Ve o büyük başkomutan sağlamlıkla yeni
baştan bir yüce cami yaptırdı.

Beş vakit namaz burada eda edildikçe o
adaletli yönetici dünyada hep kıskançlık
uyandıran bir ikbale sahip olsun. Allah ona
bir baştan bir başa gönlünden geçen dilekleri
ihsan etsin. Şanı ve şöhreti tüm dünyayı
dolaşsın, cihanda duyulsun.

Ey Said cevher üslubuyla tarihini düşürerek
şöyle dedim: Bu süslü camiye Rıza Paşa ne
güzel ihya etti.”

1 Baykal'da “nisar”. Doğru okuyuş “disar” olmalı. Bu ifade
kelime sonuna geldiğinde “çokluk, bolluk” anlamında
kullanılır. Merhamet-disar: çok merhametli.

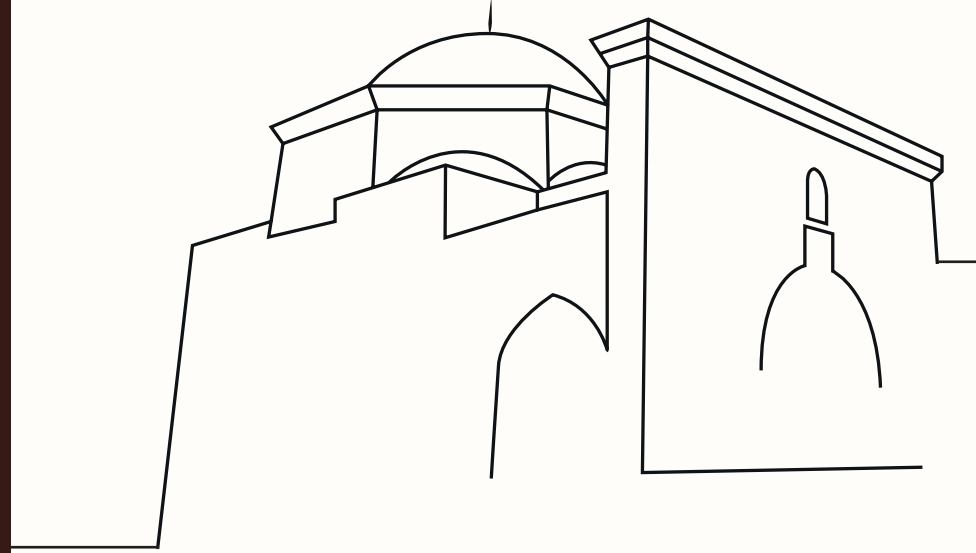

1-Vekafet el-hâc 'Aişe binti'l-Hâc Mûsâ fi mahalle İbn-i Yânic el-hâvî

2-'Alâ büyüt-i sitte ve sitte âlâf-i dirhem in ve 'ayyenet tilâvete cüz(ihî) imâmen ve müezzinen

3-Li-rûhihâ mine'l-Kur'âni'l-mu'azzam li-rûhihî veka'a fi şehri şa'bân târihi sene tis'amie

VELEDİ YANIÇ CAMİİ

“**H**acı Musa kızı Hacı Ayşe, Yaniçoğlu Mahallesi'nde altı ev ve altı bin dirhem vakfetti. Bunlar camii yapanın ruhuna, imam ve müezzin tarafından kurandan cüzler okunması içindir. Bu 900 senesi-M. 1495- şaban ayında oldu”

Veled-i Yaniç / Yaniçoğlu Mescidi Bursa Kalesi'nin günümüze ulaşmış önemli yapılarından biridir. 15. yüzyılda inşa edilmiş olan bu cami bir mahalle mescidi olarak tasarlanmış ve kitabesinden anlaşıldığına göre Yaniç oğlu Hayrettin oğlu Mahmud Çelebi tarafından yaptırılmıştır. Caminin giriş kısmı üzerinde Arapça olarak kaleme alınmış olan kitabe yapının 1440 yılında yaptırıldığını bildirir. Bir de yapının doğu cephesinde bir vakfiye kitabesi bulunur ki bu eşine az rastlanan taş vakfiyelerden olduğu için değerlidir. Vakfiye kitabesi Umur Bey Camii'nde bir örneği görüldüğü gibi yapıya vakfedilen eserlerden ve maddi meblağdan bahsetmektedir. Vakfiye kitabesinin tarihi ise 1495 yılıdır.

“Yaniçoğlu Hacı Hayreddin oğlu Hacı Mahmut -Allah başışlasın- bu mübarek mescidi, Mehmed Han oğlu Sultan Murad zamanında imar etti ve H. 844 / M. 1440 yılının Safer ayında hayır ve başarı ile tamamladı”

1-Emera hâzihi'l-mescidi'l-mübâreketi fi zemeni's-Sultân

2-Murad bin Muhammed Han halleda'llâhü mülkehû Hacı Mahmud çelebi bin Hacı

3-Hayreddin bin Yânic gafera'llâhu lehüm fi şehri's-Safer

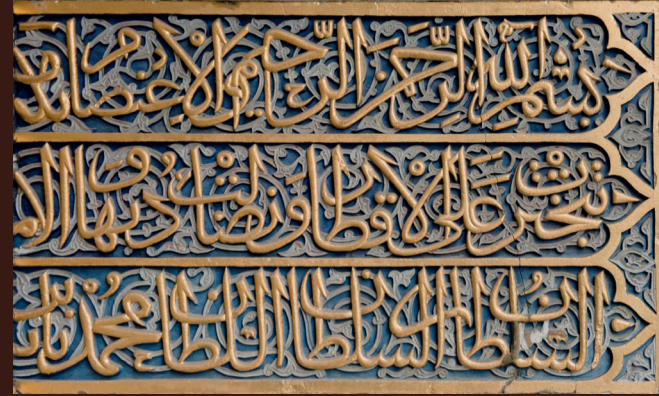
4-Hateme'llâhu bi'l-hayri ve'z-zaferi senete Erbaa ve erbaîn ve semâne-mie

“**R**ahman ve Rahim olan Allah’ın adı ve onun kâinatı kuşatan lütuf ve keremine yapışarak işe başlıyorum. Hilkat sanatkarının bir yapıcısı, kudret kuyumcusunun hayret veren bir eseri olan bu kıymetli makam; kudreti her şeye hakim rabbimizin takdiri ile örülmüş, cennet-i naîm örneklerinden bir örnek, ahiret bahçelerinden bir bahçe, dünya süsleri ile meydana getirilmiş olan makam, kainat kurulalı beri sanatının inceliği ve manzarasının güzelliği ile bütün cihana ne kadar iftihar etse; en mamur şehirler bile benzerine kavuşamadıklarından dolayı çekingen bir vaziyette karşısında ne kadar utanıp kalsalar yeridir. Şark ve Garbın Büyük Sultanı, Arab ve Acemin hakanı, alemlerin rabbinin kendisini yardım ve

kudretine mazhar ettiği dinî ve dünyevî büyük sığınak olan sultan oğlu sultan Mehmed bin Bayezid bin Murad bin Orhan- Allah yer yüzünde mülkünü daim etsin ve arzular dünyasında gemisini emniyetle yürütsün- bu makamın son derece metin ve cazip bir şekilde tesisini emre Muvaffak oldu. Binanın tamamlanması 822 senesinin zilhiccesine tesadüf eder. H.822/M.1419”

YEŞİL CAMİİ

1. Bismi'l-lâhi'r-rahmâni'r-rahîm. Ve'l-i'tisâmu bi-keremihi'l-amîm masnû'u sâni'il-fitrati ve masûğu saîgi'l-kudreti a'ni hâzihi'l -buk'ati'l-kerîmeti nüshatün min nüsahi cenneti'n -naîmi nüsicet bi-takdîril-azîzi'l-alîmi ravzatün min riyâzi'l-ukbâ nüsihat bi-zehreti'l-hayâti'd-dünyâ
2. Tedâelet ale'l-aktâr ve tedâlet düneha'l-emsâru mâ semiha bi-mislihâ'l-edvâru mâ dâre'l-feleki'd-devvâr vekafe's-sultânu'l-a'zâmu ve'l-hâkânü'l-ekremu sultânu's-şark ve'l-garb ve hâkânü'l-acemi ve'l-arabi el-müeyyedü bi-te'yîdi Rabbi'l-âlemîne gıyâsü'd-dünyâ ve'd-dîn
3. Es-sultân ibnü's-sultân Mehmed bin Bâyezîd bin Murad bin Orhan hallede'llâhu fi hilâfeti'l-arzi mülkehû ve ecrâ fi bahri'l-murâdâti fülkehû bil-emni bi-te'sisihâ ve tavnîdihâ ve teşdîdi erkânihâ ve teşyîdihâ vettefeka itmâmehâ fi zi'l-hicce hiccete isneyn ve işrîne ve semâne-mie

Girişin sağındaki niş üzerinde bulunan kitabe:

“Râkimuhû ve nâzîmuhû ve mukannini kavânînihî ekalli hademi bânihi.

(Bu yapının yazılarını yazan, planlarını yapan ve oranlarını kararlaştıran, yapının bânîsinin en az hizmet eden hademesi)

Girişin sol tarafındaki niş üzerinden devam eden kitabe:

“Hacı İvaz bin Ahî Bâyezîd gufire lehüma”

(Ahi Bayezid oğlu Hacı İvaz, Allah ikisini de affetsin)

Kitabenin bulunduğu Yeşil Camii kapısı, pek çok önemli ayrıntısıyla Bursa'nın en dikkat çekici noktalarından biridir. Öncelikle on üç milyon dolara satılarak Osman Hamdi Bey'in şimdiye dek satılmış en yüksek meblağlı tablosu "Yeşil Cami Önü" bu kapıyı resmetmekte ve konu ettiğimiz kitabe bu resimde görülmektedir. Aynı şekilde beş milyon dolara satılan, Osman Hamdi beyin en meşhur tablosu "Kaplumbağa Terbiyecisi" de bu kitabenin üzerindeki pencerenin arkasındaki odada çizilmiştir. Kitabenin Hacı İvaz Paşa tarafından yazılmış olması da ayrıca önemlidir. Döneminin büyük veziri olan Hacı İvaz Paşa'nın çok yönlü kişiliği burada kitabeye de yansımıştır.

Çelebi Mehmed ve II. Murad dönemlerinde vezirlik yapan Hacı İvaz Paşa hem bir mimar hem hattat hem de muktedir bir yöneticidir. Karamanoğullarına karşı Bursa'yı savunuşu övgülerle anlatılır. Bu kitabeyi yazan kişinin de Hacı İvaz Paşa olduğu sağ mihrap nişinin üzerindeki "Râkım" ifadesinden anlaşılmaktadır. Kitabe Arapça olarak kaleme alınmış olup celi sülüs hatla yazıya aktarılmıştır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الإمام القاسم

قاسم

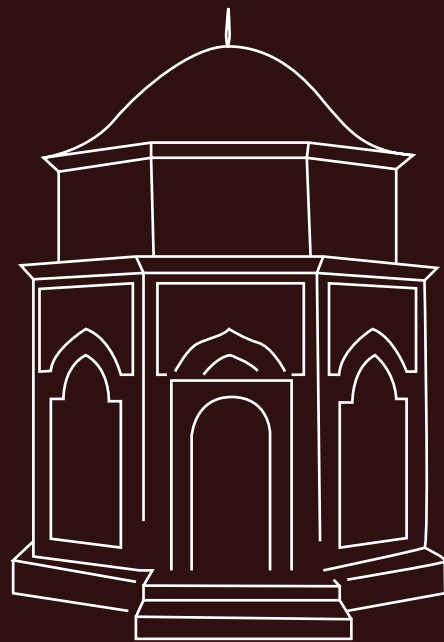
لا اله الا الله محمد نبي الله

الله اعلم

TÜRBE KİTABELERİ

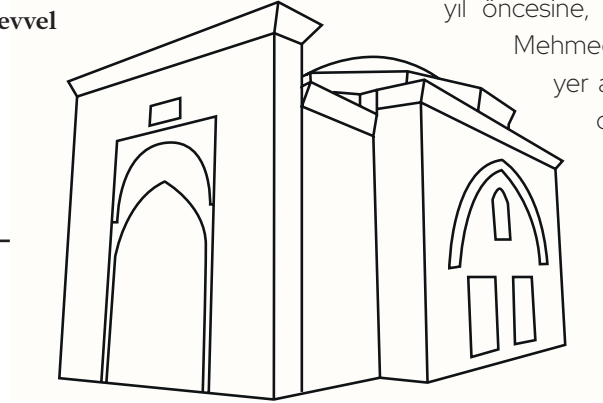

Emera hâze'l-binâe Sultan Murad bin Mehmed Han hallede'l-lâhu sultânehû ve eyyede memleketehû fî evâhiri cemâziyel-ûlâ sene erbe'a hamsîne ve semânemie

ABDAL TÜRBE Sİ

“B u binanın yapılmasını, Allah onun saltanatını daim kılsın ve memleketini güçlendirsın Mehmed oğlu

Sultan Murâd Han cemâziyel evvel ayının sonlarında
H. 854/ M. 1450 senesinde emretti.”

D emirtaş Paşa metro istasyonunun güney çıkışında, Ördekli Hamamı Kültür Merkezi'nin karşısında bulunan türbe, Bursa'nın üç meşhur Abdalından biri olan Abdal Mehmed'e aittir. Pek çok menkibesiyile XV. yüzyıl Bursa'sına damga vurmuş olan Abdal Mehmed vefat ettiğinde müridi Başçı İbrahim Efendi tarafından yaptırılan bu türbesine gömülmüştür. İstanbul'un fethinden üç yıl öncesine, 1450 yılına tarihlenen türbe, yine Abdal Mehmed'in adıyla anılan Abdal Camii'nin karşısında yer alır. Abdal Mehmed Camii'ni de yine onun duasıyla zengin olduğu rivayet edilen Başçı İbrahim Efendi yaptırmıştır. Türbe üzerinde bulunan kitabe girift bir sülüs hatla yazılmış olup Arapça kaleme alınmıştır.

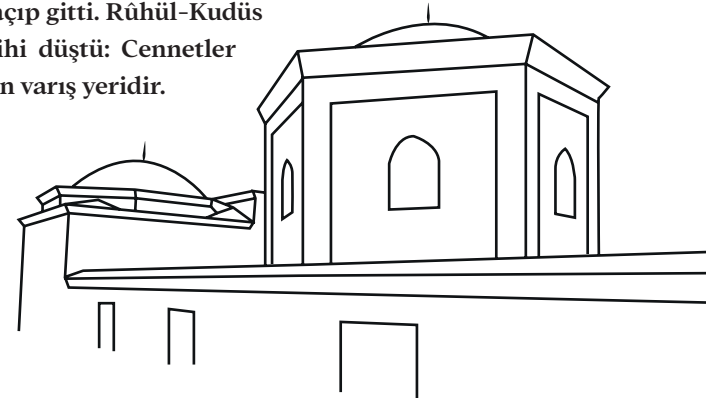

1-Hâzihî mişkât-ü envârin limen
'addehû'r-Rahmânu min Memdûhihî
2-Ferre min ednâsi tilke'd-dâre iz
kâne müştâken ilâ sübbûhihî
3-Kâle Rûhül-Kudsi fî târihihî inne
fi'l-cennâti me'vâ rûhihî

Fatih Sultan Mehmed'in yakınlarından biri olan ve Edebiyat tarihimizin XV. yüzyıldaki en önemli isimlerinden biri olan Şair Ahmet Paşa, Bursa Muradiye semtinin ebedî sakinlerinden biridir. Muradiye külliyesinin kuzey batısında yaptırmış olduğu Medresenin giriş kısmında yer türbesinde Şair Ahmet Paşa sırlanmıştır. Veliyyüddinzâde olarak da bilinen Ahmet Paşa'nın yaptırdığı Türbe Medrese kompleksi son yıllarda Osmanlı Halk kıyafetlerinin sergilendiği bir müze olarak işlevlendirilmiştir. Arapça olarak kaleme alınmış olan kitabesi celi sülüs hatla yazıya aktarılmıştır.

AHMET PAŞA TÜRBE Sİ

“Bu türbe Rahmeti bol Allah'ın sevdiği bir şahsiyetin nurlar yatağıdır. O ki noksanlıklardan tenzih olan Allah'ına aşk ile özlem duyduğu için bu kötü, kirli diyardan o güzel yuvaya kaçıp gitti. Rûhül-Kudüs onun için şu tarihi düştü: Cennetler onun ruhunun için varış yeridir.
H.902 /M. 1497”

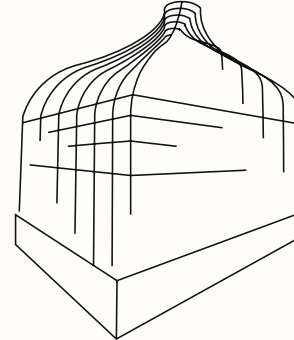

Aslı sûtûde gevher elhâk Yedekçizâde
 Cûd ü keremle yektâ zât-ı cihân pesendi
 Rağbet edüp bu câyı ihyâya kıldı himmet
 Üçler makâmın icrâ etti gören beğendi
 Evvelki Yunus Emre, Aşık Yunus ikinci
 Üçüncü Abdürrezzak Uşşâk Serbülendi
 Hayrât-ı pâki olsun makbûl-i kurb-ı bâri
 Ola şefaatiyle bânisi behremendi
 İlhâm olundu geldi bir zât dedi târîh
 Üç kabri kıldı mâ'mur li'l-lâh Ali Efendi (1143)

AŞIK YUNUS TÜRBESİ

“**C**ömertliği ve keremiyle cihanda sevilen, beğenilen, aslındaki cevher övülmüş olan Yedekçizâde; bu makama rağbet edip yeniden canlanması için gayret edince Üçler makamını gören herkes beğendi. Birincisi Yunus Emre, ikincisi Aşık Yunus, üçüncüsü de aşıkların yücesi Abdurrezzak'tır. Bu temiz hayır eseri Bârî olan Allah'ın katında makbul olsun, banisi şefaatinde hissedar olsun. Bir zat gelerek kendisine ilham olununca tarihi şöyle söyledi: “Ali Efendi Allah rızası için üç kabri mamur eyledi. H. 1143/ M.1730”

Bursalı Aşık Yunus olarak bilinen ve Yunus Emre'ye ait olduğu zannedilen pek çok tanınmış şiirin gerçek sahibi olan Aşık Yunus, Şible ile Emir Sultan arasında Karamazak'ta medfun bulunmaktadır. XV. yüzyıldan itibaren mecmualarda Yunus Emre'den ayırt edilerek, onun söyleyişine benzer şiirler söylemiş olan Aşık Yunus, Niyaz-ı Mısırî'nin (XVII. yüzyıl) manevi keşfiyle bir mezar yerine sahip olmuştur. Sülûs yazıyla Türkçe olarak kaleme alınmış olan kitabe, bir tekke olarak hizmet vermiş olan Aşık Yunus makamının XVIII. yüzyıldaki bir onarımını anlatmaktadır.

- 1-Emera bi-binâi'd-dâri'l-âhirati hâzihî'l-i'mâreti's-şerîfeti
- 2-Mefharu'l-ümerâ ve'l-ekâbir Azeb Bey ibnü
- 3-'Abdullah li-seneti erba'in ve hamsîne ve semâne-mieh

“Bu ahiret evinin ve şerefli imaretin yapımını beylerin ve diğer büyük zatların övüncü olan Abdullah oğlu Azeb Bey H. 854/ M. 1450 senesinde emretti”

Muradiye'de bulunan ve kare planlı yapısıyla dikkat çeken Azeb Bey Türbesi, aynı isimle anılan Azeb Bey Camii'nin yanında yer alır. Sultan II. Murad dönemi beylerinden olan Azeb Bey, Varna Zaferi'ni Mısır sultanına haber vermek için 25 Macar şövalyesinin zırhıyla Mısır'a giden Osmanlı elçisidir. 1450 yılında vefat ederek gömüldüğü türbesinin kitabesi Arapça yazılmıştır.

AZEB BEY TÜRRESİ

DEVLET HATUN SANDUKASI

70

“**B**u mezar şerefli, örtülü, namuslu kadınların sultanı Devlet Hatun’un türbesidir. Ki o Bayezid han oğlu büyük sultan Sultan Mehmed’in -mülkü devamlı olsun- annesidir. Tarih hicri, hilali 816/ M.1414 şevval ayıdır”

Sultan Yıldırım Bayezid'in hanımı olan ve Sultan Çelebi Mehmed'in annesi olan Devlet Hatun'un türbesi İncirli caddesi girişinde 2. İncirli Sokak'ta yer almaktadır. Yeşil külliyesinin kuzeyinde bulunan türbe Devlet Hatun'un bu külliye de yaptıran oğlu Çelebi Mehmed tarafından inşa ettirilmiştir. Bir diğer adı da renginden dolayı Ak Türbe'dir. Devlet Hatun'un tamamı kitabeyle donatılmış olan sandukasının üst kısmında sağlı sollu Kuran-ı Kerim'den Ayet'el-kürsî yazılmışken, sandukanın batı ve doğuya bakan cephelerinde tarih düşürülen bilgilendirme kitabesi yer almıştır.

Sandukanın baş tarafı:

- 1-Hâzihî
- 2-Türbetü'ş-şerîfeti's-setîreti'l-muhadderâti
- 3-Sultânü'l-havâtîn Devlet hâtun
- 4-Ve hiye vâlidetü's-sultâni'l-a'zam sultân
- 5-Mehmed bin Bâyezîd Hân hallede mülkehû

Sandukanın ayak tarafı:

- 1-Fî târîhi şehri
- 2-Şevval li-seneti sitte 'aşrate
- 3-Ve semâne-mieh el-hicriyyeti'l-hilâliyyeh

Yapdırup Abdü'l-mecîd Han velâyet-i iktidâr
 Hazreti Sultân Emîr'e nev-mekân bu türbeyi
 Rûh-ı pâkin n'ola şâdân eylesin tekrîm ile
 Kıldı ihyâ ol cihan-bân-ı zamân bu türbeyi
 Daimâ kılson ziyâret kudsiyân bünyânını
 Yapdı dünyâ içre çün kasr-ı cinân bu türbeyi
 Zîb-i revzen eyle Ziver cevherîn târihimi
 Pâk ü âlî yapdı Hâkân-ı cihân bu türbeyi (h. 1261)

ABDÜLMECİT HAN KİTABESİ

74

EMİRSULTAN TÜRBESESİ

“**A**bdülmecit Han iktidarı zamanında Emir Sultan hazretlerine yeni bir mekân olarak bu türbeyi yaptırmıştı. Ne olur, pak ruhunu bu ikramla sevindirsin. O cihan padişahı, bu türbeyi saygıyla yeniden ihya etti, diriltti. Binasını daima melekler ziyaret etsin diye dünya içindeki bu türbeyi adeta bir cennet kasrı yaptı. Ey Ziver! “cevherîn” ile -noktalı olarak- tarihimi düşür ve penceresinin süsü yap: İşte cihan hâkâmı bu türbeyi pâk ve yüce yaptı. H.1261/ M.1845”

Sultan Abdülmecit Han 1844 yılında Bursa'yı ziyaret etmiş ve ziyaretinde Emir Sultan Hazretleri'nin türbe ve camisini de ziyaret etmişti. Onun ziyareti esnasında türbe onarımdan geçirilmiş ve türbenin penceresine bu kitabe asılmıştır. Ancak bu ziyaretten on yıl kadar sonra Bursa'nın küçük kıyameti olarak anılan 1855 depremi meydana gelince türbe çok ciddi hasar almış ve Sultan Abdulaziz zamanında yeniden onarıma ihtiyaç duyulmuştu. Aşağıda zikredilecek olan kitabe Sultan Abdulaziz döneminde türbe penceresi üzerine asılınca bu eski kitabede Hacı Beşir Ağa çeşmesinin arkasında şimdiki yerine taşınmıştır.

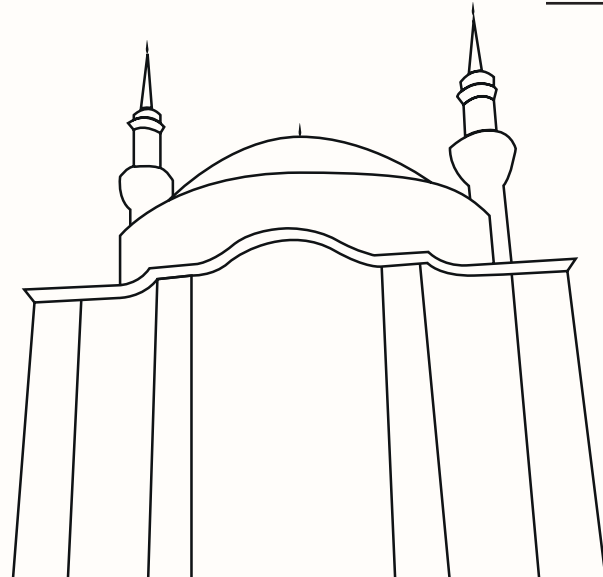

ABDÜLAZİZ HAN KİTABESİ

“Övgüye değer sultan, başı ve ihsanı denizler kadar çok olan kemal sahibi sultan Abdülaziz Han, âlemlere adaletle hükmetti. Dinin hakani, Allah dostlarına ikramda bulunan o bahtiyar padişah, hanedanın damadı Emir Sultana da saygı gösterdi. Bu türbeye genç yaşlı herkes ‘Cennet gibi’ derler. Burada halkı daima irşat eden, onlara yol gösteren Emir Sultan hazretleri yatmaktadır. Zelzeleden sonra harap olmuşu ama bir toprak parçası dahi düşmemişti. Çünkü talihli Emir Sultan’ın ruhu yardım etmekteydi. Halkın padişahı Sultan Abdülaziz Han, hürmetle türbenin tamir edilmesini emretti. Bu ihsan bu devamlı başı halkı çok sevindirdi. Vali Hüsnü Paşa da devletli Padişah’ın emrine göre inşaatı

Şâhenşeh-i deryâ nevâl sultân-ı Memdûhu’l-hisâl
Abdü’l azîz-i zü’l-kemâl âlemlere dâd eyledi
Ol hüsrev-ü Hâkân-ı dîn ol kâm-kâr-ü kâm-bîn
Ol mükrim-i ehl-i yakîn tekrîm-i dâmâd eyledi
Bu türbeye Cennet-nazîr dirler kamu Bernâ vü pîr
Bunda yatup Sultan Emîr hep halkı irşâd eyledi
Zilzalden olmuştu harâb düşmezdi ammâ kim türâb
Rûh-ı Emîr-i kâm-yâb zîrâ ki imdâd eyledi
Ta’mîrin ol şâh-ı enâm emreyledi bi’l ihtirâm
Halkı bu lütf-i müstedâm mesrûr-ü dil-şâd eyledi
Bu vâli-i bi-kudreti Hüsni-i abd-i şevketi
Ber vefk-i emr-i devleti tesrî’i bünyâd eyledi
Ol tâcdârın dem-be-dem şükran alâ tilke’n-niam
Sükkân-ı dünyâ ve irem da’avâtını yâd eyledi
Kilk-i Emel bi’l-iftihâr yazdı hemân târîh-i tâm
Sultân Emîr’in türbesin bünyâd-ü âbâd eyledi (h. 1285)

hızlandırarak tamiratı tamamladı. Allah’ın verdiği bu nimetlere her an şükreden o kudretli padişah bu dünya sakinlerinin ve cennet ehlinin dualarını yad etti. Emir Sultanın ruhu her işinde ona daima yardımcı olsun, doğrusu çok beğenilen bir tarzda çok güzel bir iş yaptı. Emel’in kalemi iftiharla tam ve doğru tarihi yazdı. Emir Sultan hazretlerinin türbesini bayındır etti. H.1285/ M. 1868”

اول خسرو خانان چنگیز ال کاشکارو کا سپهر
جستہ سہ نظیر فرزند پورناہر
نورہ یا تراب سلطان ایر سرب خلق ارشا و ایدت
نیرکا اداہ ادا ایدت
نیرین ال شہ انام مراد علی ال اختر
مرفوع احمد علی سرب علی شیا و ایدری
سوخ امیر اولسون چہرین کار و ادمہ سپهر
سلطان امیرک ترب سپهرین شیا و ایدری
۱۳۰۵

EMİRSULTAN
HAZRETLERİ
TÜRBESİ

شاهنشاهی نواس سلطان محمد اول
اول کرم اتابک حسین خان و اما و ایلدی
نزلده ان طمشدی خراب و قمری ایلم
عاقی بولاشمش سلا م صرودنقا اولدی
اول چدارک و سیرم کرا کونکاشلم
شاکر بول کرکین چون شایسته اولدی

SULTAN
ZRETLERİ
ÜRBESİ

HÜMA HATUN | HATUNIYE TÜRRESİ

78

1-El-hamdü li'l-lâh büniyet hâzihi't-türbeti'l-münevvere fi eyyâmi Mevlânâ es-sultânü'l-â'zam ve'l-hâkânü'l-mu'azzam es-sultân ibn'is-sultân Murad bin Mehmed bin Bâyezîd Han halleda'l-lâhu,

2-Mülkehû bi-emri veledihî ve kurretü 'aynihî semiyi rasûlu'l-lâh salla'l-lâhü aleyhi ve sellem es-saîd'ün-necîb es-sultân Mehmed Çelebi erbata'l-lâhu sultâne itnâbe devletihî bi-evtâd

3-İl-hülûdi ve şeyyede erkâne izzehû ilâ yevmi'l-mev'ûdi li-vâlidetihî'l-merhûme seyyideti'l-havâtîn tâbet serâhâ ve vefaka'l-firâğ fi recebi'l-ferd min şühûri sene selâse ve hamsîne ve semâne-mie

“**A**llah'a hamdolsun bu aydınlanmış türbe efendimiz, sultanların en büyüğü muazzam Hakan sultan oğlu sultan Bayezid Han oğlu Mehmed Han oğlu Murad Han zamanında - Allah onun mülkünü ve devletini ebedi kılsın- oğlu ve gözünün nuru peygamberimizin adaşı asil ve mutlu efendi Sultan Mehmed Çelebi (Fatih Sultan Mehmed)'nin emriyle hatunların efendisi annesi merhume için bina olundu. Allah onun saltanatının direklerini ebedi, devlet ve izzetini sağlam kılsın. H. 853/ M.1449”

Fatih Sultan Mehmed'in annesinin türbesine ait olan kitabe döneminin tarzına uygun olarak kaleme alınmış Arapça kitabelerden biridir. Kitabede Fatih Sultan Mehmed'in annesinin ismi geçmemekte, yalnızca “seyyideti'l-havâtîn / kadınların efendisi” olarak anılmaktadır. Bu sebeple Fatih'in annesinin kim olduğuna yönelik tartışmalara kesin bir cevap sunamamıştır. Mamâfih türbenin tarihinin net olarak kitabede belirlenmesi (1449) bu tartışmaya şu açıdan katkı sağlamıştır. Sultan II. Murad'ın hanımları olan İsfendiyaroğulları'ndan Taceddin İbrahim Bey'in kızı Hatice Halime Hatun'un 1500 tarihinden sonra vefat etmesi, Sırbistan prensesi Mara Hatun'un ise 1435-37 yıllarında II. Muradla evlendirilmesi 1432 yılında doğan Fatih Sultan Mehmed'in annesi olma ihtimallerini imkânsız kılmıştır. Dolayısıyla bu türbede metfun bulunan kişi Fatih'in annesidir. Bu türbede yatan kişinin adının Hüma Hatun olduğu da şer'iyye sicillerinden tespit edilmiştir. Kitabede Fatih Sultan Mehmed'in Mehmed “Çelebi” sıfatıyla anılması ilginç diğer bir ayrıntıdır.

- 1-Hıdîv-i gazâ pîşe Sultan Murad
Şeh-i dâd-güster-i Hüdâvendigâr
2-Şehîd-i mübeşşer bilâ-irtiyâb
Veliyy-i menkabet zıll-i perverdigâr
3-Bu şâh-ı melek-haslet ve âdilîn
Olunca der-türbesi üstüvâr
4-Dedim gördüğüm birle tarihini
Zehî sakf-ı bâb-ı Hüdavendigâr 1154

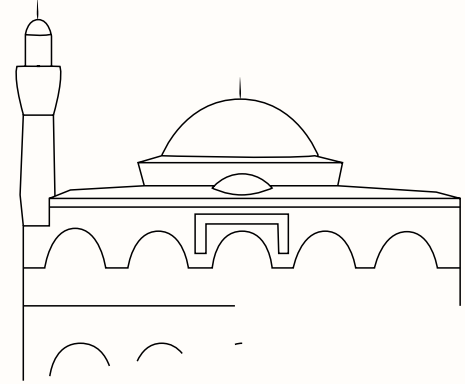

XVIII yüzyıla ait olan tâlik yazılı bu tamir kitabesi, türbenin ihata duvarı kapısının üstünde bir demir çerçeveye yerleştirilmiştir. Hüdâvendigâr türbesi ilk yapıldığı haliyle günümüze ulaşamamış, tarih boyunca restorasyonlardan geçmiştir. Böylesine güzel bir kitabe yalnızca türbenin saçağının basit bir tamiri için yazılmıştır. Ekrem Hakkı Ayverdi, bu güzel bir kitabenin basit bir tamir neticesinde yazılmasını ilginç karşılamıştır: "Ta'miye mucibince bir ilavesiyle 1154 gösteren bu tarih kıtası bir çatı veya saçağın inşasını bildiriyor. Bir saçak için fazla bir zahmet..."¹

1 Ekrem Hakkı Ayverdi, İstanbul Mi'mari Çağının Menşe'i: Osmanlı Mimarisinin İlk Devri- Ertuğrul, Osman, Orhan Gaaziler Hüdâvendigâr ve Yıldırım Bâyezîd 630-805 (1230-1402) (İstanbul: İstanbul Fetih Cem'iyeti İstanbul Enstitüsü, 1966), 1/292.

I. MURAD HAN HÜDÂVENDİGÂR TÜRBE Sİ

“**G** azâyı huy edinmiş olan büyük yönetici Sultan Murad, Sahiplik eden ve adaletini gösteren bir padişaktır. Şüphe yok onda ki şehadeti müjdelenmiş bir kişi, menkıbeleri anlatılan bir veli, Terbiye edici Allah'ın bir gölgesidir o. Melek hasletli ve adaletli bu padişahın türbe kapısı yenilenip sağlamlaştırılınca Tarihini bir ilaveyle şöyle söyledim: Hüdâvendigâr'ın kapısının çatısı ne hoş oldu. H. 1154/ M.1741”

“Rahman ve Rahim olan Allah’ın adıyla. Hamd o Allah’a olsun ki o yok oluştan, fanilikten münezzehtir. Birlik ve Bakilik ile vasıflanmıştır. Tertemiz bir fitrat dinini getiren peygambere ve onun ailesine, arkadaşlarına salat ve selam olsun. Sonra o sultan Murad ki bu fena ve gurur diyarından beka ve sürur diyarına, ahirete göçtü. O ki tüm zamanların sultanlar sultanı, karaların ve denizlerin maliki, gazilerin, mücahitlerin, zayıf ve miskinlerin sığınağı Osmanoğullarının övünç vesilesi, Melik ve Mennan olan Allah’ın inayetiyle seçilmiş olan padişah oğlu padişah oğlu padişah Bâyezid Han oğlu Sultan Mehmed oğlu Murad Handır. Allah onu cennet odalarına yerleştirsın ve rahmet damlalarını onun üzerine yağdırsın. H. 852 / M. 1449 senesi muharreminin ilk çarşamba günü kuşluk vakti ahirete göçtü.”

Muradiye Külliyesi içerisinde, türbeler alanında bulunan Sultan II. Murad Han türbesi, Osmanlı mimarisinin kendine has bir yapısıdır. Kitabenin son cümlesinde de işaret edildiği gibi, sultanın bizzat kendi vasiyetiyle üzeri açık olan ve yağmur damlalarının mezara ulaşabildiği türbe, Osmanlı padişah mezarları içerisinde en sade olan mezarıdır. Mezar olabildiğince sade olmakla birlikte mezar girişinde gerek kitabesi gerekse saçaklarındaki zengin tezyinat istenildiği takdirde padişah için çok gösterişli bir türbe yapısı yapılabileceğini, sultanın buna layık olduğunu ancak kendi isteği ve tercihiyle böylesine mütevazı bir mezarda yatmak istediğini göstermektedir. “Zir-i zemîn etmeyüp sünnet mucebince gömeler” cümlesiyle Sultan 2. Murad peygamber sünnetine uygun olmasını istediği bu mezarında yeraltı odası yaptırmamış ve doğrudan toprakla buluşmuştur. Nurlu türbesinin kitabesi Arapça olarak kaleme alınmış ve erken dönem Osmanlı kitabelerinin en gösterişli istiflerinden birine sahip olmuştur.

II. MURAD HAN MURADIYE TÜRBESİ

1-Bismi'l-lâhi'r-rahmâni'r-rahîm El-hamdu lillâhi'l-mütevahhid bi'l-bekâ'i el-münezzehi ani'z-zevâli ve'l-gayzâir ve2 alâ men erselehû bi'l-hanîfiyyeti'l-beyzâi ve âlihî ve sahbihî'l-kirâm. Emmâ ba'dü fekad intekale min dâri'l-fenâi ve'l-gurûri ilâ dâri'l-bekâi ve's-sürûr

2-Ve min menzili'l- 'inâi ve't-terahi ilâ mahfeli'l-ginâi ve'l-ferahi Sultân-ı selâtini'd-dehr mâlik-i memâliki'l-berri ve'l-bahri sultânu'l-guzât ve'l-mücâhidîn melceü'z-

zuefâi ve'l-mesâkin fahr-i selâtini âl-i Osmân el-mahsûs bi-inâyeti

3-El-meliki'l-mennân es-sultân bin es-sultân es-sultân Murad bin es-sultân Mehmed bin es-sultân Bâyezîd han bevveehû'llâhu te'âlâ3 alâ gurafi'l-cinâni ve efâde4 aleyhi şe'bîbi'l-gufrân dahvetü'l-erba'a gurreti muharremi'l-harâm sene hamse ve hamsîne ve semane-mie

1 "e'l-gayzâi" kelimesi ölüm anlamına gelmektedir. Baykal, bu kelimeyi "ve'l-fenâi" şeklinde okumuş olsa da onun Bursa ve Anıtları eserinde kendi eliyle çıkardığı kopyada "gayzâi" okunuşu daha belirgin durmaktadır.

2 Baykal okuyuş esnasında "ve's-salatü" ifadesini eklemiş olsa da kitabenin aslında ve onun hazırladığı kitabe kopyasında bu kelime okunmamaktadır.

3 Ayverdi'nin okuyuşunda teâlâ kelimesi bulunmasa da kitabede görülebilmektedir. Bir önceki bevveehû kelimesini ise nevveehû olarak okumuştur.

4 Baykal'ın okuyuşunda efâde kelimesi bulunmamaktadır, ancak kitabede görülebilmektedir.

OSMAN GAZİ TÜRBE Sİ

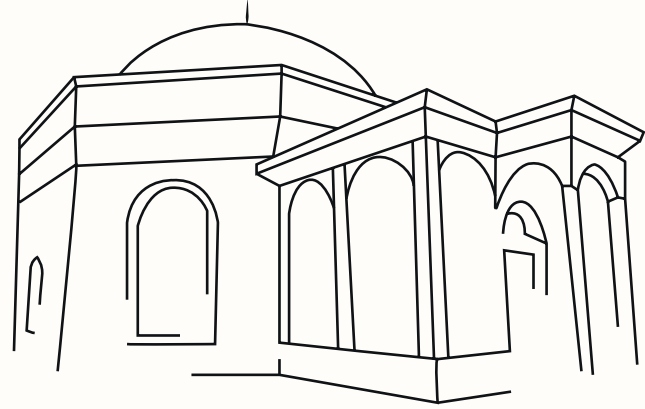
“Osmanlıların övünç vesilesi, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, Hazreti Abdülaziz ki o kara ve denizlerin padişahıdır. Tahta gelişiyle hilafet makamının kuvvet bulmasından itibaren onun sayesinde devlet mülkünün her tarafı imar edildi. Mübarek dedesi Hazreti Osman Gazi türbesini yeniden yaptırıp ihya etti. Hz. (Ömer) Faruk ahlakındaki bu hükümdar türbeyi ihya ederek kendi adına bir nişan yaptırıp kabrine astı. Ondan önce hiçbir padişaha böyle yüce bir eser yaptırmak nasip olmamıştı. Ya Rab! Dedesi cennet bahçesinde yürüyüp dolaştıkça, saltanat tahtı, şan sahibi olan Sultan Abdülaziz'in makamı olsun. Değersiz kullarından Şair Nevres, türbenin yapım tarihini şöyle (noktasız olarak) şöyle söyledi: 'Osman Gazi'nin türbesi baştanbaşa apaydın oldu.' Kitabeyi yazan Mevlevî Zekî Dede. Sene H.1280/ M. 1863”

Tophane mevkiinde bulunan Osman Gazi Türbesi, 3 kıtaya hükmetmiş büyük bir imparatorluğa adını veren Osman Gazi Han'ın türbesidir. Türbe ilk olarak Oğlu Orhan Gazi'nin Bursa'yı fethedişinin ardından içine konulduğu bir manastır yapısının camiye çevrilmesiyle bu bölgede yer almıştır. Manastır kompleksi ilk olarak 1801 yılında ardından 1855 yılındaki büyük Bursa depreminde hasar gördükten sonra onarımlar görmüştür. Bu kitabe, 1855 depremi sonrasında türbeyi gördüğümüz son haline getiren Sultan Abdülaziz Han tarafından 1863 yılında onarımı üzerine yazılmıştır. Nevres mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınan kitabenin ta'lik hatla yazıya aktarılması hattat Mevlevi Zeki Dede tarafından gerçekleştirilmiştir

1-Mefhar-i Osmâniyân zıllu ilâhi'l-âlemîn
 Hazret-i Abdü'l-Azîz ol pâdişâh-ı bahr-ü berr
 Sâyesinde oldu hep mâmûr mülk-i devleti
 Makdemiyle bulalı cây-ı hilâfet zîb-ü fer
 2-Cedd-i pâki Hazreti Osman Gâzi türbesin
 Kıldı ihyâ yapıdırub ol şâh-ı fâruku's-siyer
 Nâmına yapub nişân kabrine tâlik eyledi
 Hiç müyesser olmadı bir şâha bu bâlâ eser
 3-Ravza-i cennette yâ Rab ceddı kıldıkça hirâm
 Ola taht-ı saltanat ol şâh-ı zî-şâna makarr
 Mühmelinden çâker-i Nevres dedi târihin
 Türbe-i Osman Gâzi oldu pür-nûr ser-te-ser

Ketebehû Mevlevî Zekî Dede. Sene 1280

OSMAN GAZİ TÜRBE SANDUKASI

88

“**H**ilafet güneşlerinin doğuş yeri, saltanat nurlarının parıldadığı yer, Sultanların dedelerinin dedesi, eşsiz kurucu unvanına sahip olan, gücün ve şanın taht yeri olan fetihlerin ve gazaların babası Gazi Sultan Osman Han. Allah onu cennetlerin orta yerinde iskân etsin. Doğumu 656 yılıdır. (Miladi 1258), Tahta geçişi 699 yılıdır (Miladi 1299), Saltanat müddeti 27 yıldır, 69 yıl yaşamıştır, vefatı 726 yılıdır (Miladi 1326). Onu yazan Sikkeciler başı Abdülfettah'tır.”

Hüve'l-Hallâk'ul-Bâki,
Matla'-ı şümûs-u hilâfet melma'-ı envâr-ı saltanat cedd-i
ecdâd-ı selatîn-i hümâyûn unvân-ı bânî-i yegâne taht-gâh-ı
şevket ü şân
Es-Sultan el-Gâzî Ebü'l-fütûhât ve'l-megâzî Osman Hân
eskenehu'llâhu Teâlâ ilâ buhbûhate'l-cinân hazretleri

Vilâdet sene 656, zuhûr sene 699, müddet-i saltanat sene 27,
müddet-i ömrü sene 69, vefat 726 'Nemmekahû Abdülfettah
ser-sikke-kenân'

İstanbul Süleymaniye Camii'ndeki ve Bursa Ulucami'deki pek çok hattı yazan Abdülfettah Efendi tarafından yazılmıştır. Aslen Sakız Adası doğumlu bir Rum olan Abdülfettah Efendi, İstanbul'a getirildikten ve Müslüman olduktan sonra pek çok önemli devlet görevinde bulunmuş ve İstanbul'da Darphâne'de sersikkekenlik" (para ve madalya kalıpları hakkenenlerin reisliği) vazifesine getirilmiştir. Sultan Abdülmecit Han'ın da hat hocası olan Abdülfettah Efendi Süleymaniye ve Ulucami haricinde Beyazıt, Yıldız Hamidiye, Ertuğrul, Aksaray Vâlîde, Altunizade camileri, Fâtih Türbesi, Topkapı Sarayı Bâb-ı Hümâyûn'u, Beylerbeyi Sarayı ve pek çok çeşme kitabesini yazmıştır. Osman Gazi'nin türbe sandukası için yazmış olduğu bu yazı muhteşem bir sülûs yazıyla kaleme alınmış ve sırmalı işlemesiyle yüzyılı aşkın zamandır göz kamaştırmıştır. Çevirisini yukarıda verdiğimiz kısım haricinde puşidenin üst kısımlarında peygamber efendimize ve al ü ashabına salat ve selam ifadeleri yer almaktadır.

1-Şeh Selîm Hân bin Süleyman
emr idüb / Oldu hoş bu ravza-i
cennet-nümâ

2-Dedi târîhîn Edâyî bendesi /
Merkad-i Gülzâr-ı Sultan Mustafâ

“S üleyman Han’ın
oğlu Şah Selim
Han emredince,
bu cenneti gösteren bahçe ne
hoş oldu. Edayi ismindeki kulu
tarihini şöyle söyledi: Sultan
Mustafa’nın gül bahçesi gibi olan
mezarı”

ŞEHZADE MUSTAFA TÜRBEŞİ

1553 yılında Konya’da idam edilen Şehzade Mustafa, Osmanlı devletinde adı en çok duyulmuş şehzadelerden biridir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde, 1553 yılında idam edilmiş ancak babası tarafından yaptırılmayan türbesi ölümünden 20 yıl sonra 1573 yılında kardeşi II. Selim tarafından yaptırılmıştır. XVI. yüzyılın enfes İznik çinilerini ihtiva eden türbesinde, kendisinden epey geç bir zaman sonra vefat etmiş olan annesi Mahidevran da gömülü bulunmaktadır. Ta’lik hatla yazılmış olan kitabesi çok sanatlı kartuşlar içerisinde, nebati bezemeler eşliğinde zevkli bir tasarımla yerleştirilmiştir.

1- Binâi hâze't-türbeti li-Muhammed bin Seyyid Ali
2- Fî evâil-i zilhicce sene 878

“**B** u türbe binası Seyyid Ali oğlu Mehmed'e aittir. H. 878/ M. 1473 senesi Zilhicce ayı başları”

ŞEKER HOCA CAMİİ TÜRBE Sİ

K im olduğu tam olarak bilinmeyen Seyyid Ali oğlu Mehmed Bey, Fatih Sultan Mehmed dönemine tarihlenen bir türbe yapısına sahiptir. Bir sıra tuğla bir sıra moloz taştan inşa edilmiş olan türbenin penceresi üzerinde sülüs yazıyla Arapça olarak yukarıdaki kitabe kaleme alınmıştır.

- 1- Hilâfet menzilet Abdü'l-mecîd Hân-ı cihan-bânın
- 2- Muizz-i şevket-ü şân sipehdârı Rızâ Paşa
- 3- Ziyâret kasdına mebnî edince Bursa'yı teşrif
- 4- Olub etrâb-ı ehlu'l-lâha sertâpâ cebin-fersâ

- 1- Görür kim kıblegâh-ı ehl-i celvet pîr üftâde
- 2- Karîn-i inhidâm olmuş o vâlâ ka'betü'l-ulyâ
- 3- Esâsından edüb tecdîde nakd-ı himmetin masrûf
- 4- Bu gûne celb-i feyzile ola dâd-u sited ferma

ÜFTADE TÜRBE Sİ

“**H**ilafet makamında olan dünyanın bekçisi Sultan Abdülmecit Han'ın, şevket ve şâna izzet katan kumandanı Rıza Paşa. Bursa'yı ziyaret niyetiyle şereflendirince tüm velilerin, Allah dostlarının baştan sona makamlarını ziyaret ederek alnını aşındırdı, yüzünü sürdü.”

“**B**u ziyaret esnasında görür ki Celvetiye Tarikatı mensuplarının yöneldiği kapı, makamı çok yüce olan Üftade hazretlerinin mekânı yıkılmaya yüz tutmuş. Yeni baştan yapılabilmesi için yapının yenilenmesine büyük bir gayret ve maddi tasarruf hizmeti sağlayarak bu tarzda bir hizmet gerçekleştirdi.”

- 1-Bu ol kutb'ül-himem gavs-i muazzamdır ki dergâhı
- 2-Mahall-i secde kerrubiyâne arşdan vâlâ
- 3-Bu ol revnak-tıraz lâne-i cûd-i himemdir kim
- 4-Eder ednâ zübâbı feyzî hemhassiyet 'ankâ

- 1-Budur bî-şüphe "lâ havfün aleyhim" sırrına mazhar
- 2-"Ve lâ hüm yahzenûn" âsârı züvvâra olur peydâ
- 3-Eder ruh-sûde-gânın reste-i havf ü hüzn der ân
- 4-Fakat sıdk u hulûs ister bu şâh-ı mülk-i istiğnâ

“Bu o himmetler kutbu büyük evliyadır ki onun dergâhı Allah'a yakın olan değerli kulların secde ettikleri yerdir, arştan daha yücedir. Bu öyle güzel ihsanların yuvasıdır ki bu yuvadan nasibini alan en düşük seviyeli bir sinek dahi bir Anka kuşunun hasletlerine sahip olur”

“Şüphesiz ki Kur'an-ı Kerim'deki “Onlara korku yoktur” sırrına mazhar olmuş olan velilerdendir o, bu sebeple aynı ayetin devamında yer alan “onlar hüznün de duymazlar” hikmetinin eserleri ziyaretçiler üzerinde peyda olur. Dergâhına yüz sürenler derhal korku ve hüznünden kurtulurlar, yeter ki bu tok gözlülük şâhına sadakat ve ihlasla yönelsinler.”

- 1-Füyûzâtı muhîr olsun serâser mâ'nevi sûrî
- 2-Dil-i bâniyi kim olmuştı akdem bâ-edebe rû-sâ
- 3-O rütbe hamdü li'l-lâh buldu rif'at tâk-ı vâlâsı
- 4-Ulûv-vü kadrine reşk etse lâyük târem-i minâ

- 1-Bu şevkile senâ-hân-ı kadîmi zâik-i ahkar
- 2-İki târih sebt etti cevâhirden dahî âlâ
- 3-Yapıldı meşhed-i kutb-i cihân Üftade pek dilkeş 1259
- 4-Rızâ Paşa edüp cûd-ü himem sarf-ile nev bâlâ 1259 (1843)

“**M**addi, manevi tüm feyzi baştan başa her yeri kuşatsın ve özellikle de yaptırıcısının gönlünü kuşatsın. O daha önce edeple bu dergâha yüz sürmüştü. Allah’a hamdolsun onun yüce kemeri, binası öyle güzel oldu ki onun kıymetinin yüceliğini Mina’da kurulan hac çadırı dahi kıskansa layıktır.”

“**B**u şevkle eskiden beri hazreti öven hakir kul Zâik, noktalı tarihle iki tarih yazarak söyledi: “Cihanın kutbu hazreti Üftade’nin mezarı pek gönül çekici halde yapıldı” H. 1259 / M. 1843, “Rızâ Paşa cömertliğinin yüce gayretlerini sarfederek yeniden yüceltti.” H. 1259 / M. 1843”

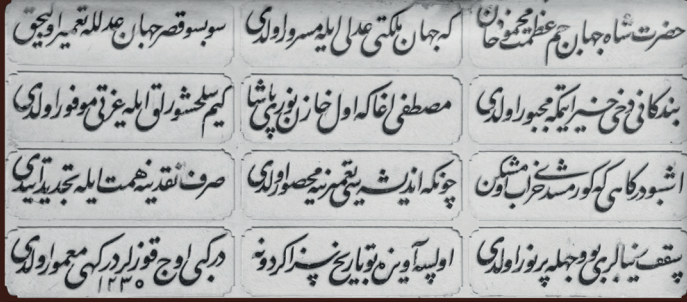
Nakl edicek dedim âna târîh, göçd(ü) Üftâde Bursa'nın kutbu. Sene 988

“Ahirete intikal edince tarihini şöyle söyledim: Bursa'nın kutbu Üftade ahirete göçtü, Sene H. 988/ M.1580”

Üftade Türbesi, daha önce kitabesini incelediğimiz Üftade Camii'nin doğusunda yer almaktadır. Kitabesinde Rıza Paşa'nın camiye tamir etmesinden 24 yıl önce türbeyi onarmış olduğu görülmektedir. Ta'lik yazıyla yazılan uzun kitabenin son iki satırında 1843 tarihi düşürülmüş böylelikle Rıza Paşa'nın daha 1855 depremi öncesinde burada türbeyi onarttığı anlaşılmıştır. Bu onarımın ardından yaşanacak olan büyük depremden sonra Paşa bu defa 1867 tarihinde camiye de onartacak ve Üftade Külliyesi'nin sağlam vaziyette günümüze ulaşmasını sağlayacaktır. Edebî sanatların kullanıldığı kitabe Mısri Dergâhı şeyhlerinden olan Zâik mahlaslı şair Bursalı Mehmed Emin Efendi tarafından kaleme alınmıştır.

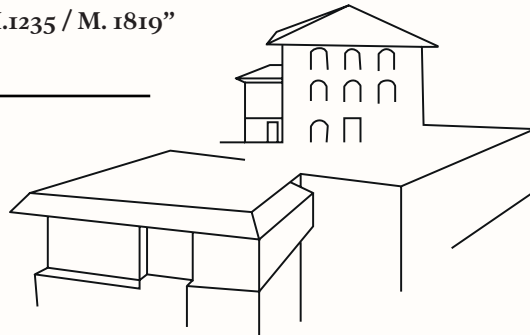
Üftade Türbesi'nin 1572 yılında camiyle birlikte yapıldığı düşünülmektedir. 1770 yılında Kutup İbrahim Efendi camiye yeniden inşa ettirirken türbeyi de yenilemiştir. 1843 yılında Rıza Paşa, bir önceki kitabede görüldüğü üzere türbeyi tamir ettirmiştir. 1845 yılında Bursa'ya gelen Sultan Abdülmecit Han, türbeye bir Kâbe örtüsü hediye etmiştir. Türbenin Batı cephesinde yer alan ve orta boy Nesih harflerle yazılmış olan kitabede Göçtü kelimesinin üzerine H. 988/ M.1580 tarihi rakamlarla da yazılmıştır.

ÜÇ KUZULAR TÜRBE Sİ

“C emşit'in azametine sahip olan cihan padişahı Hazreti Sultan Mahmud Han ki tüm cihan mülkü onun adaletiyle mutlu olmuştur. O baştan başa tüm cihanı adaletiyle onarmaya başlayınca onun tüm kulları da kendilerini benzer hayır eserleri yapmaya mecbur hissettiler. Nuri Paşa'nın hazinedarı Mustafa Ağa ki silahşörlüğü ile meşhurdu. Bu dergâhı harap olmuş vaziyette görünce tüm düşüncesini bu eserin tamiri işgal etmeye başladı. Bizzat maddi ihtiyaçlarını karşılayarak gayretle bu binayı yeniledi ve onun süslü çatısı yeni haliyle nurla doldu. Bu tarih gökyüzüne asılmaya layık bir avize gibidir (Noktalı tarih): Üç Kuzular Dergâhı inci gibi imar edildi. H.1235 / M. 1819”

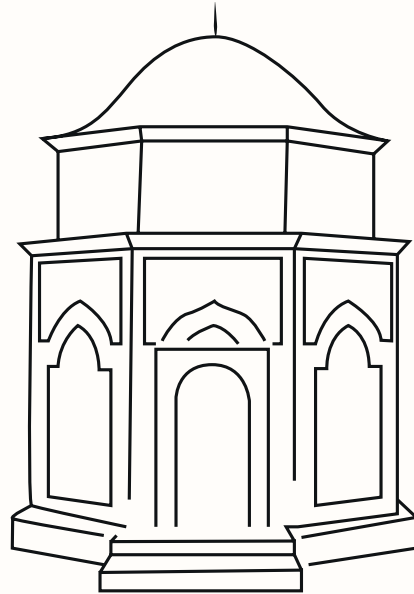

- 1-Hazreti şâh-ı cihân cem 'azamet Mahmûd Hân
Ki cihân milketi 'adli ile mesrûr oldu
Sû-be-sû kasr-ı cihân 'adille ta'mir olucak
- 2-Bendegâni dahi hayr itmeğe mecbûr oldu
Mustafa Ağa ki ol hâzin-i Nûrî Paşa
Kim silahşörlük ile izzeti mevfûr oldu
- 3-İş bu dergâhı ki görmüşdü harâp u müşkin
çünkü endîşesi ta'mirine mahsûr oldu
Sarf-ı nakdine himmet ile tecdîd etdi
- 4-Sakf-ı zîbâları bu vechile pür-nûr oldu
Olsa âvîze bu târih sezâ gerdûne
Dürr gibi üç kuzular dergâhı ma'mûr oldu

Üç Kuzular Dergâhı, XV. yüzyılda Buhara'dan geldikleri rivayet edilen Safiyyüddin Efendi, Açıkbâş Mehmed Efendi ve Ali Efendi isimli üç kardeşten adını almaktadır. Menkıbelerde bazen bu üç kardeşin Emir Sultan ile birlikte Medine'den geldikleri aktarılır. Bir kayda göre ise bölgeye adını üç kuzular değil üç kozlar (cevizler) vermiştir. Kitabe, Bursa Valisi Nurullah Mehmed Paşa'nın hazinedarı Mustafa Bey'in dergâhı yenilediğini aktarmaktadır. Günümüze cami, türbe ve hazire kısımları ulaşmış olan kompleksin türbe penceresi üzerinde yukarıdaki kitabe yer alır. İçerisinde dergâhın ilk şeyhi olan Şeyh Muhyiddin-i Bursevî Efendi (ö. 1680) başta olmak üzere pek çok şeyh efendinin ve aile fertlerinin gömülü bulunduğu türbenin penceresine yerleştirilmiş olan kitabe ta'lik hatla yazılmıştır.

YEŞİL TÜRBE

GİRİŞ KAPISI ÜZERİNDE

Hâzihî türbetü'l-merhûm es-sâid eş-şehîd es-sultân ibn'is-sultân Mehmed bin Bâyezîd Han teveffâ fi Cemâziye'l-ûlâ sene erbe'a ve 'işrine ve semâne-mie.

“Bu, rahmete uğramış, mutluluğa ermiş, şehit, sultan oğlu sultan Mehmed b. Bayezid Han'ın türbesidir. Sekiz yüz yirmi dört yılının, Cemaziyelevvel ayında vefat etti. H. 824/ M. 1421”

Bursa'nın en güzel türbesi olan Yeşil Türbe hem giriş kapısı alınlığında hem de sanduka üzerinde yazılı bulunan kitabeleriyle de göz kamaştırıcıdır. Giriş kapısı üzerinde tek satıra Arapça olarak yazılmış olan kitabe orta boy nesih harflerle kaleme alınmıştır.

SANDUKA KİTABESİ

Kuzey Cephesi

1-Hâze'l-merkadü'l-münevver ve'l-madca' el-mu'attar
medfeni's-sultân'ül-â'zam ve'l hâ
2--kân'ül ekrem iftihâr'üs-selâtin'il-âlem nâsir'ul-ibâd ve
âmir'ul-bilâd ve dâfi'iz-zulmi ve'l fesad

“**B**u nurlandırılmış kabir ve hoş kokulu yatak, sultanların en büyüğü, hâkanların en kerîmi, dünya sultanlarının övüncü, kulların yardımcısı, şehirlerin imarcısı, zulüm ve fesadın yok edicisi”

Başka hiçbir Osmanlı sultanı türbesinde görülmeyen çinili sanduka Yeşil Türbe'de bulunan Sultan Çelebi Mehmed Han'ın sandukasını eşsiz kılmıştır. Daha çok Selçuklu dönemi türbelerinde bulunan çinili sandukaların oldukça gelişmiş bir örneği olan Çelebi Mehmed Han Sandukası üzerindeki kitabesiyle de tezyinatını güçlendirmiştir. Arapça olarak kaleme alınmış olan kitabe Sultan Çelebi Mehmed Han'a dair bilgiler ihtiva etmektedir. Yazı kuşağının altında görselliği zenginleştirici nebâtî bezemeler kullanılmıştır.

Güney Cephesi

1-El-gâzî el-mücahîd'is-sultân Mehmed bin es-sultân
el-mağfûr Ebî Yezîd bin Murad Han teğammedehu'llâhu
birıdvânihi
2-Ve eskenehû ferâdîse cinânihi teveffâ fi şehri cemâziye'l-
ûlâ sene erbe'a ve işrîne ve semâne-mie

“**G**âzi, mücahit, Murad han oğlu -Allah'ın affettiği- Bayezid oğlu Sultan Mehmed'in gömüldüğü yerdir. Allah onu rızasıyla kuşatsın, örtsün ve cennet bahçelerinde iskân etsin. 824 senesi Cemaziye'l-ûlâ'sında (Mayıs 1421) vefat etmiştir”

Batı (ön) Cephesi

Allâhumme'ğfir lenâ ve'rhamnâ bi-fadlike bi-ikrâm

“**A**llah'ım keremin ve fazlınla bizi bağışla ve bize merhamet et”

ŞİŞLİ MEBLÂĞI
(ŞİŞLİ)
ŞİŞLİ MEBLÂĞI
15. Y.Y.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بارك الله

الله

- 1-Hâzihî ravdatü's-sultân'üs-saîd'ül-merhûm ve'l-mağfûr Bâyezîd Han
- 2-İbn-i Murad Hân benâha es- sultânü'l-a'zam mevlâ mülûk'il-arab ve'l-acem Süleyman Han
- 3-İbn Bâyezîd Hân halledel'illâhu mülkehû fi evveli şehri'l-muharrem sene tis'a ve semâne-mie.

Bu üç satırın sol tarafında beş satırdan oluşan ve daha küçük harflerle yazılmış ilave kısım şöyledir:

- 1-Kad veka'e'l-ferâğ
- 2-Mîn hâzihi'l-imâret il-mübâ
- 3--reketi alâ yedi'l-'abdi'z-zaîf Ali bin
- 4-Hüsevin ğafere'llâhü Lehümâ
- 5-Fî rebîü'l-âhir sene tis'a ve semâne-mie

YILDIRIM BÂYEZÎD TÜRBE Sİ

Bursa'nın Yıldırım semtine adını veren ve bu semtin merkezinde yer alan Yıldırım Bâyezîd Külliyesi erken Osmanlı külliyelerinin en önemli yapılarından biridir. Külliye içerisinde bulunan Yıldırım Bâyezîd Türbesi Osmanlı mimarisinin ilk revaklı türbesidir. Yıldırım Bâyezîd'in metfun bulunduğu bu türbe, padişahın Timur'un yanında esir iken vefat etmesinin ardından, büyük oğlu Süleyman Han tarafından mimar Hüseyin oğlu Ali'ye yaptırılmıştır. Yıldırım Bâyezîd Türbesi'nin kitâbesi güzel bir sülûs yazıyla yazılmış olup Arapça olarak kaleme alınmıştır. Esas kitabenin hemen sol tarafında ilave olarak eklenen küçük harflerle yazılmış kitabe esas kitabeyle dört ay sonra eklenmiştir.

“Bu cennet bahçesi Murad Han oğlu mutlu, merhamet ve mağfiret edilesi sultan Bâyezîd Han'a aittir. O türbeyi H. 809 / M. 406 senesinin Muharrem ayı başında büyük sultan Arap ve Acem illerinin hâkimi Bayezid oğlu Süleyman Han bina etti. Allah devletini sonsuz kılsın.

İlave kısım:

Bu mübarek imarethanenin yapılması H. 809 / M. 406 senesinin rebîü'l-âhir ayında Allah'ın zayıf kulu Hüseyin oğlu Ali'nin gayreti ile oldu. Allah her ikisini de bağışlasın”

ÇEŞME KİTABELERİ

- 1-Şeyhü'l-islâm 'azîz-i 'âlem
- 2-Etti ma'mûr nice vîrâne
- 3-Çok eser etti Hudâ ide kabûl
- 4-Hayırdır çün kalacak insâne
- 5-Kıldı bu âb-ı revâmı hem tâ kim
- 6-Teşneler nûş ede kâne kâne
- 7-Hâtif-i gayb dedi târîhin
- 8-Nûş-ı cân olsun içen atşâne

ABDAL ÇEŞMESİ

Ördekli Hamamı Kültür Merkezi'nin karşısında, simit fırınlarıyla meşhur Abdal Külliyesi içerisinde, caminin hemen batısında yer alan Abdal Çeşmesi kitabesi itibariyle önemli bir çeşmedir. Bursa'ya sürgün edildikten sonra pek çok çeşme yaptırarak sürgün hayatını renklendiren ve hayır eserleriyle dolduran Şeyhülislâm Karaçelebizade Abdülaziz Efendi bir çeşme de burada, Abdal Türbesi'ne bitişik vaziyette yaptırmıştır. Zamanla esas yerinden ayrılarak ortadan kalkan çeşmenin kitabesi 1980 yılında caminin avlusunda toprağa gömülü vaziyette ortaya çıkmıştır. Kitabe Abdülaziz Efendi'nin yaptırdığı pek çok çeşme arasında günümüze ulaşmış tek kitabe olması hasebiyle önem arz etmektedir.

“Dünyanın aziz şahsiyeti olan Şeyhü'l-islam nice virane yapıyı yeniden ayağa kaldırdı. Allah kabul etsin pek çok eser yaptırdı, bunların hepsi hayır eseridir çünkü insanlara kalacaktır. Bu akan suyu susuz insanlar kana kana içsinler diye yaptı. Hatif-i gayb tarihini şöyle söyledi: susuzluk çekenlere afiyet olsun. H.1062 / M.1652”

BAT PAZARI | ŞİBLİZADE ÇEŞMESİ

108

Elhamdü li'l-lâhi 'ale't-tamâmi
 Hem-nâm-ı pâk-i Murtazâ üstûde ahlâk u atâ / Şiblî
 Efendi-zâde kim 'ayn-ı uyûn-ı asdikâ
 Hem-vâre tab'ı müncezib âsâr-ı berre şöyle kim / Etti
 meyân-ı şehirde hayr-ı güzîn icrâ-yı mâ
 Bu mevzi-i zîbende kim el-hâk suya muhtâc idi / Etti hulûs
 u sîdikle bir çeşme bünyâd u binâ
 Ol sâhib-i hayrât Ali Şiblî-zâde / Cûy-ı himem akıttı nev
 bünyâd-ı celîden
 Târîhi necîb oldu oku su gibi mâ al / İç rûh-ı Hasan aşkına
 bu 'ayn-ı Ali'den
 Teşne-gâmi âb-ı cûdı ile sîr-âb eyledi Kim semiyî-i hazret-i
 dâmâd-ı Fahr-ı Kâinât. Feyziyâ atşâne işrâb eyledim
 târîhini: Ayn-ı Şiblî-zâde'den gel içelim mâü'l-hayât 1173

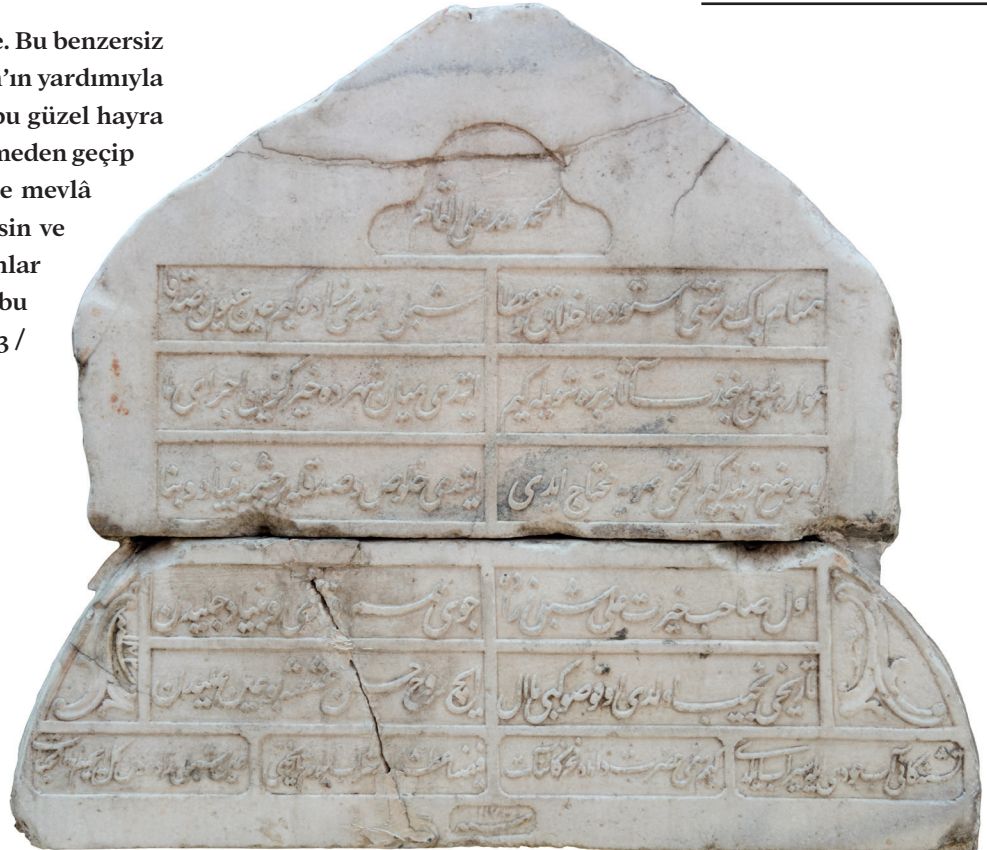
“**T**emiz ve kendisinden razı gelmiş olan Hazreti Ali'nin adaşı olan ve güzel ahlakıyla övülmüş olan Şiblizade Efendi ki sadık kulların gözlerinin gözüdür. İyilik eserlerine onun tabiatı daima meyillidir bu sebeble şehrin ortasında seçkin bir su akıtmıştır. Bu süslü mevkinin suya ihtiyacı vardı bu sebeble halis bir niyetle bir çeşme yaptırdı. O hayır sahibi Şiblizade Ali Efendi ki cömertlik gayretini akıttı, Necib tarihini şöyle okudu: Ali'nin gözesinden Hasan'ın ruhu aşkına al su iç. Susuzluk çekenleri cömertlik suyu ile suya kandırdı ki kâinatın övücünün damadının adaşıdır o. Ey Feyzî susuzlukla içtim onun tarihini söyleyerek: gel Şiblizâde'nin çeşmesinden hayat suyu içelim. H.1173 / M.1759-60”

KUZEY TARAFINDA YER ALAN KİTABE

Ve musalliyen 'ale'n-nebiyyi't-tehâmî
Bu hayr-ı pâk-i bî-bedel tevfiğ-i Bârî'dir hele / Herkes
muvaffak olmadı bu hayra bâ-emr-i Hudâ
Ol çeşme-i zîbendeden reyyân olunca atşegân / İhsân ede
Mevlâ ana ecr-i cezîl ü irtika
Nûş eyleyenler âbını târîhini söyler Azîz /Mâü'l-hayât iç
çeşmeden bânîsine eyle duâ 1173

“**P**eygambere salat ve selam ile. Bu benzersiz ve tertemiz hayır eseri Allah'ın yardımıyla vücuda geldi ki daha önce bu güzel hayra herkes muvaffak olamamıştı. O süslü çeşmeden geçip de susuzluğunu giderdikçe insanlar, yüce mevlâ o hayır sahibi kişiye ecrini fazlasıyla versin ve değerini yüceltsin. Suyundan içtikte insanlar Aziz de tarihini söyler: Hayat suyudur iç bu çeşmeden yaptırıcısına da dua eyle. H.1173 / M.1759-60”

Şiblizâde ailesi Bursa'da eserler vermiş önemli bir ailedir. Dedeleri Şiblizâde Ahmet Efendi, Fatih Sultan Mehmed'in ünlü gül koklayan Fatih portresini yapan kişidir ve babasıyla birlikte Şible Camii'ni yaptırmışlardır. Torunları Şiblizâde Ali Efendi XVIII. yüzyılda Bat pazarı içerisinde Davut Paşa Külliyesi'nin yanında bu çeşmeyi yaptırmışlardır. Güzel bir ta'lik yazıyla yazılmış olan kitabe günümüze ulaşmayı başarmış olsa da çeşme tamamıyla tahrip olmuştur. Ta'lik hatla yazılmış olan kitabesinin bu güzel görünümü bir zamanlar oldukça hoş bir çeşmenin burada var olduğunu göstermektedir.

HACI BEŞİR AĞA ÇEŞMESİ

İstanbul'da Eyüp Sultan Hazretlerinin yanı başında çok hürmet gören bir mezara sahip olan Hacı Beşir Ağa, günümüze ulaşmış en çok hayır eserine sahip Osmanlı devlet adamlarından biridir. Onun başta çeşmeler olmak üzere yaptığı hayır eserleri İstanbul, İzmir, Bursa gibi pek çok şehrimizi süslemektedir. 1717 yılında Darussaade Ağası olan bu siyahi ağa, Topkapı Sarayı'nda padişaha en yakın isimler arasında yer almıştır. Emir Sultan Camii ve Türbesi de onun hayır elinin dokunduğu yerlerden biridir. Lale devrinin etkilerini taşıyan pek sanatlı çeşmesi Sultan I. Mahmud dönemine aittir. İstiridyeye kemerli ayna taşı Barok üslubun etkilerini yansıtır. Çeşme her iki yanında kabartma selvilerle de süslenmiştir. Çeşmenin kitabesi girift bir sülüs hatla yazılmıştır.

“**D**arussaade Ağası'nın iyilik suyunu akıtmasıyla her taraf suya kandı. Allah'a yakınlık sıfatlarıyla övülen ve Bursa şehrini nurlandıran Arif Emir Sultan hazretlerinin camisini ve çok nurlu türbesini o temiz ve değerli zat tamir ederek yeniden canlandırdı. Allah'ın lütfuyla bu tamire ilave olarak hazmı çok güzel bir su ortaya çıktı ki onun özellikleri içimi tatlı, hoş ve güzeldir. O kerem sahibi kulak verince bu duruma hemen bir çeşme yaptırdı şeker kamışı gibi tadı olan bu su için cömertlik ve lütuf ırmağını akıttı. O cömertliği huy edinmiş olan ve yüce hayırlar sahibi olan kişinin gücü ve ikbali sonsuza dek sabit kalsın. Nîmetâ, onun özelliğini ifade için öyle bir beyit yaz ki susuzluk çekenler Hazreti Hızır'ın mübarek suyuna dahi iltifat etmesinler. Bu dileklerine kavuşmuş olan ikbal sahibi Beşir'in cömertlik gözesinden al da iç, bu su Emir Sultan'ın temiz ruhu için bir hayat suyudur.

H.1156 / M.1743”

- 1-Nâzır-ı dârü's-sa'âde hazret ağa ki anın
- 2-Âb-ı ihsâniyle sır-âb oldu el-hak şeş-cihât
- 3- İşte ez cümle Burusa şehrini tenvîr eden
- 4-Ârif-i billâh Emir Sultân kerrûbî-sıfât
- 5-Ol velînin câmi'ile türbe-i pür-nûrunu
- 6-Kıldı ta'mîr ile ihyâ ol kerîm-i pâk zât
- 7-Lutf-ı Hakk ta'mîri zeylîde bu âb-ı hoş-güvâr
- 8-Oldu zâhir kim anın evsâfidir 'azb-i Fûrât
- 9-Gûş edince ol kerem-cû çeşme bünyâd eyleyip
- 10-Cûy-i cûd ü lutfun icrâ etti çün kand-i nebât
- 11-Ol mekârim-pîşe sâhib-i hayr-ı vâlâ himmetin
- 12-Devlet ü ikbâl ü bahtı haşre dek bulsun sebât
- 13-Ni'metâ vâsfinda yaz târih için bu beyti kim
- 14-Teşne-lebler etmesin hiç Âb-ı Hızır'a iltifât
- 15-Al Beşîr-i kâmkârın ayn-ı cûdından gel iç
- 16-Mâ Emir Sultân rûh-ı pâkine âb-ı hayât

1-‘An Ebî Hüreyrete radiyallâhu te’âlâ ‘anhu kâle’n-nebiyyu sallâllâhu aleyhi ve sellem;

2- İzâ mâte’l-insânü inkata’a ‘amelühü ‘anhü illâ min selâsetin illâ min sadakatin câriyetin ev ‘ilmin yüntefe’u bihî ev veledün sâlihün yed’û lehû sadaka habîbullah”.

3-Şibli-zâde Ali Efendi ki odur / Menba’-ı cûy-bâr-ı hüsn-i sîfât / Yapdı bir çeşme misli nâdide / Reşhası lûlesinden katre benât / Nef’î peyveste tâ-be-rûz-ı kıyâm / Hayr-ı cârî hem efdal hasenât

4-Ola makrûn lütuf u rahmet-i Hakk / İki âlemde sâhibu’l-hayrât / Cevherin harfle bih beş ve nüh kim / Sâl-i târîhin eyledim isbât / Nûş eden cümle hâtifi veşdir (?) / Teşne ahbâba âb-ı hayât bâd 1182

Ketebehû el-müznib es-seyyid Muhammed el-med’uv bakırcızâde

“**E** bî Hüreyre’den -Allah ondan razı olsun- rivayet edildiğine göre Hazreti Peygamber şöyle buyurdu: İnsan öldüğü zaman amel defteri kapanır ancak üç şey müstesna: Bir hayır eseri -sadaka-i cariye-, kendisinden faydalanan ilim/eser ve onun için dua eden Salih bir evlât.

Şiblizade Ali Efendi ki güzel özelliklerin kendisinden kaynaklandığı bir ırmak gibidir. Musluğundan katreler damlayan öyle eşsiz bir çeşme yaptırmıştır ki kıyamet gününe kadar her zaman faydası devam eder. Hem akan bir hayırdır hem de en faziletli iyiliktir. Allahın rahmeti ve lütfu ona yakın olsun, iki alemde hayırlar sahibi olsun. Noktalı tarihe beş ve dokuz ekleyerek tarihinin senesini isbat ettim: İçen herkese gaybtan haber veren cinnî gibi (?) susuzluk çeken doslara hayat suyu olsun. H. 1182/M. 1769”

Hacılar Çeşmesi Bursa'nın en etkileyici su yapılarından biridir. Eski fotoğraflarda Heykel Meydanı'nın doğusunda şimdiki Halk Bankası'nın olduğu yerde daha önce var olan Sarı Abdullah Camii'nin önünde olduğu görülmektedir. 1930'lu yıllarda bu cami yıkılınca ortada kalan çeşme güzelliği sebebiyle yok edilememiş, Hacılar Camii'nin ön duvarına yerleştirilmiştir. 1960'lı yıllarda Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu tarafından caminin onarılması esnasında şimdiki yerine taşınmıştır. Sülüs yazıyla yazılmış olan kitabesinden açıkça görüldüğü üzere çeşmeyi, yukarıda incelediğimiz Bat Pazarı Çeşmesi'ni de yaptıran Şiblizade Ali Efendi yaptırmıştır. XVIII. yüzyıl sanat tarzına uygun olarak Barok ve Rokoko tezyinata sahip olan çeşme bu dönemde inşa ettirilen çeşmelerin en gösterişli olanıdır. Çeşmenin alınlığında bir istiridye kabuğu ile taçlanan kitabeyi Hattat Seyyid Mehmed Efendi yazmıştır. Kitabe ta'miyeli bir tarih olduğu için, tarih düşürülen dizeye beş ve dokuz rakamları eklenmektedir. Bu ifadelerle birlikte çeşmenin inşa tarihi olarak 1769 tarihine ulaşılmaktadır.

HACILAR ÇEŞMESİ

1-Hüdâvendigâr eyâleti müşîri devletlü Paşa
hazretlerinin halîle-i

2-muhteremeleri iffetlü hânımefendi
hazretlerinin fî sebîli'l-lâh hayrâtıdır. Sene: 12...

HOCAALİZADE ÇEŞMESİ

“**H**üdâvendigâr eyaletinin müşîri değerli devlet adamı Paşa Hazretlerinin muhterem ve iffetli eşleri hanımefendi hazretlerinin Allah yolunda yaptığı hayır eseridir”

Bursa'da bulunan celi sülüs kitabelerin en güzellerinden biri olan Hocaalızade Çeşme kitabesi, Hocaalızade Camii girişinin doğusunda bulunmaktadır. Gözlerden irak bir noktada gizli kalmış bu kitabe caminin avlu duvarında bir niş içerisinde yer alır. İsmi geçmemekle birlikte Hüdâvendigâr valisinin eşi tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Tarih kısmı tahrip olmuş olan çeşmenin H. 1261 / M. 1845 tarihinde yaptırıldığı kayıtlarda yer alır. Kitabenin sağ tarafında “mâşallah”, sol tarafında “bârekellah” yazıları ta'lik hatla kaleme alınmıştır. Çeşmenin ayna taşındaki süslemeler içerisinde orta kısımda vazodan çıkan çiçek motifler, kenarlarda perde motifleri ve bu perdelerin köşelerde kurdela ile bağlanması dikkat çekicidir. Bu kompozisyon XVIII. yüzyıl çeşme tezyinatı özelliklerini yansıtmaktadır.

- 1-Kâle mecra'l-mâi Hakkı fi's-sebîl
- 2-Hâzihî 'aynün li-mâi's-selsebîl 1135
- 3-Pişgâh-ı ma'bed-i rûşende bu
- 4-Su çemenzâr-ı safânın zeynidir
- 5-Nûş iden dil-teşneler der hakkıyâ
- 6-Çeşme-i âb-ı hayatın aynıdır 1135

İSMAİL HAKKI ÇEŞMESİ

İsmail Hakkı Tekke Camii'nin önünde yer alan çeşmenin kitabesi bizzat tekkeyi de yaptıran İsmail Hakkı Bursevî tarafından kaleme alınmıştır. Manzum kitabenin ilk iki satırı Arapça, sonraki dört satırı ise Türkçe yazılmıştır. Her iki dilde de şiir söyleme maharetini gösteren İsmail Hakkı Bursevî, iki dilde de tarih düşmüştür. Arapça kısmın ikinci beytinde 1135 tarihini düştüğü gibi Türkçe kısmın son dizesinde de yine 1135 tarihini verecek bir cümle dizisi inşa etmiştir.

“S ebiddeki bu suyun akış yeri için Hakkı dedi ki; bu bir gözedir selsebil (cennet) suyu için. Parlak mabedin önünde bu su safasunan yeşilliğin süsüdür. İçen gönlü susamışlar der ki: Ey Hakkı, bu sebîl ölümsüzlük veren hayat suyunun çeşmesidir. H. 1135 / M. 1723”

- 1-Nâzır-ı Filibe emîn-i surre-i Beytü'l-harem
- 2-Ya'ni El-Hâc Mustafa Ağâ-yı memdûhü's-sıfât
- 3-Şehr-i Bursa'ya müsellim olduğu hengâmda
- 4-Zevcesi hem-nâm-ı Zehrâ kıldı terk-i mümkünât
- 5-Oldu bâb-ı Hazret-i Sultân Emîr'e câ-nişîn
- 6-Pîşgâh-ı merkadinde akdı bu kand ü nebât
- 7-Oldu icrâ bunda bu âb-ı hayât-ı can-fezâ
- 8-Kıldı şâdân sanki ervâh-ı şehîdân-ı Fırât
- 9-Tâ ki reyyân eyleye atşâmı bu nev-selsebil
- 10-Defterinden eylesin her katre mahv-i seyyiât
- 11-Kilk-i Zâik'ten bu mervârîd târîh aktı nev
- 12-Buldu rûh-ı Fâtîmâ Hânım bu mâdan nev-hayât

“**F**ilibe Nazır-ı olan ve Kutsal topraklara gönderilen surre alaylarının başında bulunan Hacı Mustafa Ağâ ki övülen sıfatlara sahiptir. Onun Bursa'ya idari bir amir olarak görevli olduğu bir sırada eşi Hazreti Fatimatü'z-Zehra'nın adaşı olan Fatma Hanım bu dünya alemini terk etti. Emir Sultan Hazretleri'nin bu avlu kapısına komşu oldu ve mezarının önünde bu şeker kamışı gibi tatlı olan su aka geldi. Cana can katan hayat suyu burada akmaya başladı ve Fırat şehitlerinin ruhlarını şad etti. Bu selsebil suyu susuzluk çekenleri suya kandırır ki böylelikle yaptırıcısı amel defterindeki tüm kötülükler silinsin. Zaik'in kaleminden bu yeni inci -noktalı- tarih aktı: Fatma Hanım'ın ruhu bu su sayesinde yeni bir hayat buldu. H. 1254 / M.1838-39”

Emir Sultan Camii avlusunun batı kapısı girişinde sol tarafta yer alan Fatma Hanım Çeşme'si, Bursa'nın parmakla gösterilen yapılarından biridir. Hacı Mustafa Ağâ tarafından eşi adına yaptırılmıştır. Eşi Fatma Hanım, çeşmenin hemen yanında metfun bulunmaktadır. Ta'lik yazıyla yazılmış olan Kitabesinin etrafı bitkisel bezemelerle çerçevelemişdir. Daha önce Üftade Hazretlei türbesinin de kitabesini kaleme aldığını gördüğümüz Zâik mahlaslı Mehmed Emin Efendi, bugün yerinde PTT binasının bulunduğu Ulucami karşısındaki Mısri Dergâh'ının şeyhiydi.

FATMA HANIM ÇEŞMESİ

- 1-Hem-nâm-ı zehrâdan(?) imâmeyn aşkına, Nûş eden dil-teşnelere bulsun hayât-ı câvidân,
Bârekâllah oldu bir nev-çeşme-i zîbâ bu kim, Lûlesinden sanasın? âb-ı hayât olmuş revân
- 2-Bu mahalle bir tecellî eylemiş Bârî Hudâ, Suyuna dil-teşnedir âlem husûsan haste-gân, Şimdi
buldu suyunu işte bu cây-ı mu'teber, Bâis-i hayır duâ olduğuna yoktur gümân
- 3-Harf-i cevherdâr ile Sâdık dedi târîhini, Eyleye makbûl dergâh-ı Hudâ-yı Müsteân

“**H**azreti Zehrâ'nın(?) -Fatimâ'nın- adaşlarından olan, iki imam aşkına içen gönlü susuzluk çekenler ebedî hayatı bulsun. Barekellah bu ne güzel yeni bir süslü çeşme oldu ki insan musluğundan ölümsüzlük suyu akıyor zanneder. Bu yere Bârî olan Allah tecellî eylemiş, suyuna gönlü hasrettir tüm dünya özellikle de hastalar. Bu itibarlı yer işte şimdi suyunu bulmuş oldu. Hayır duaya vesile olduğuna şüphe yoktur. Noktalı tarih düşerek Sadık tarihini şöyle söyledi: Her şeyden aşkın olan Allah'ın dergâhında makbul olsun.

H. 1192 / M. 1778”

KAVAKLI CAMİİ AVLUSUNDAKİ ÇEŞME

Bursa'nın en eski caddelerinden biri olan Hisar içerisindeki Kavaklı caddesi, pek çok yapıya ev sahipliği yapmaktadır. Kavaklı Camii avlusunda bulunan bu kitabeli çeşme onlardan biridir. Kitabede yapımcısının adı belirtilmediği için Kavaklı Camii Çeşmesi olarak kaydettiğimiz bu yapının esas yeri bu avlu değildir. 1970 yılında Yerkapı Mezarlığı'nın arkasındaki yolda bulunurken sökülerek buraya yerleştirilmiştir.¹ Çeşmenin kitabesi ta'lik hatla kaleme alınmıştır.

1 Doğan Yavaş, “Bursa’da Kitabeli Osmanlı Çeşmeleri”, Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2 (2001-2002), 38.

Maşâallah

- 1-Sarf-ı makdûr eyleyip bir zât-ı âlî eyledi
- 2-Çeşme-sâr-ı bi'r-i cûdından revân mâ-i tahûr
- 3-Eyleyen def'-i ataş bu ayn-i cârîden desin
- 4-Sâhibin Yâ Rabb emîn eyle ilâ yevmi'n- nûşûr
- 5-Eyleyip tarsî'-i cevherle dedim târîhini
- 6-Nûş edip bu âbden dil-teşne-gân bulsun sūrûr 1268

Emir Sultan Külliyesi'nin mütevazı çeşmelerinden biri olan bu çeşme Kurtbasan Çeşmesi adıyla anılmaktadır. Emir Sultan Camii'nin Batısına bitişik olan ve önemli zatların medfun bulunduğu hazirenin hemen altından akan suyuyla Kurtbasan Çeşmesi, 19. yüzyılın sanat özelliklerini taşımaktadır. Kitabesi ta'lik hatla yazılmıştır.

KURTBASAN ÇEŞMESİ

“Bir yüce zat, bir miktar sarfederek cömertliğinin kuyusundan içinden tertemiz su akan bir çeşmelik yaptırdı. Susuzluğunu giderenler bu çeşmeden desinler ki Ey Rabbimiz kıyamet gününde bu çeşmeyi yaptıran kişiyi güvende tut. Noktalı bir tarih düşürerek şöyle söyledim: Bu sudan içen gönlü susamışlar mutluluğa kavuşsunlar H. 1268 / M.1852”

Romangal Fabrikası'nın dış duvarında, Fabrika-i Hümâyun binasının hemen güneydoğusunda caddeye bakan cephede bulunan çeşme Seyyid Ali Ağa tarafından yaptırılmıştır. Üç satırlık kitabe Türkçe olarak okunaklı bir sülüs yazıyla yazılmıştır.

MİHALİCÎ SEYYİD ALİ ÇEŞMESİ

- 1-Sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât
- 2-Mihalicî es-seyyid el-hâc Ali
- 3-Ağanın hayrâtıdır. 1253

“Hayır ve hasenat sahibi
Mihaliçli/Karacabeyli Hacı
Seyyid Ali Ağa'nın hayratıdır.
H. 1253/M. 1837”

MORALI BEŞİR AĞA HATTAT ÇEŞMESİ

- 1-Hâzin-i gencîne-i mahrem-sarây-ı saltanat
- 2-Bende-i makbûl-i hâss-ı Hazreti Mahmûd Hân
- 3-Pür-himem Beşîr Ağa kim oldu hüsn-i hattile
- 4-Hoş-nüvisân-ı cihân içre müşârun bil-benân
- 5-Celb-i hayr için veliyy-i ni'meti şâhenşehe
- 6-Böyle dil-cû çeşme bünyâd etti ol sâmi-mekân
- 7-Hem Emir Sultân'ın ez-cümle revân-ı pâkini
- 8-Eyledi hakka ki bu zîbâ eserle şâdumân
- 9-Sâye-i lûtfunda Mevlâ şehriyâr-ı âlemin
- 10-Nâil-i ecr eyleyip olsun mekân-i kâmrân
- 11-Yek kalemde yazdı Ni'met bî-nukât târihini
- 12-Çeşme-sârında Beşîr Ağa eder kevser revân 1156-
M.1743

Ketebehû El-Hakîr El-Muhtâc ilâ rahmet-i Rabbihi'l-
Kadîr Hâzin-i Hazret-i Şehriyârî Beşîr

“**S**altanat sarayının hazinesinin hazinedarı ve sultan Mahmud Han'ın has ve makbul kulu büyük gayretler sahibi Beşîr ağa ki dünyada güzel yazı yazarlar arasında parmakla gösterilir. Şahlar şahı velinimetini olan Sultan 1. Mahmud'a hayırlar celbedebilmek için o yüce mekân sahibi kişi bir gönül çeken çeşme bina etti. Hem de Emir Sultan hazretlerinin temiz ruhunu bu süslü eserle şad etti, mutlu kıldı. Alemin padişahının lütfunun gölgesinde onu Mevlâ hak ettiği güzelliklere kavuşturursun ve dilediğini elde ettiği bir makam versin. Nimet tek kalemle noktasız olarak tarihini şöyle düştü: Beşîr Ağa bu çeşmelikte kevser suyu akıtır. H.115/ M.1743 Onu yazan kişi kudretli rabbinin rahmetine muhtaç hakir kul, Padişâhın hazinedârı Beşîr'dir.”

Emir Sultan Camii'nin batısında bulunan bu çeşme kitabesi, özellikle hattatıyla dikkat çekmiştir. Bir Darussaade ağası olan Beşîr Ağa¹ gördüğümüz kitabeyi kendi elleriyle yazmıştır. Henüz daha Darussaade ağası olmadan önceki görevinde 1743 yılında bu çeşmeyi yaptırdığı için kitabede Hazinedar-ı Şehriyari olarak anılmıştır. Hat sanatı tarihinde bu kitabeyi yazan Beşîr Ağa'nın celi sülüs yazıya katkısını merhum Ali Alparslan Hoca şöyle anlatır: “Celi sülüs yazı Ahmet Karahisârî, Hasan Çelebi ve Kasım Gubarî gibi hattatların elinde azametli, Teknecizade İbrahim Efendi gibi hattatların elinde tatlı, Beşîr ağa ve Mehmed-i Bursevî efendilerin elinde de ciddi bir görünüm kazanmıştır.”² Kitabesinin haricinde bu çeşme süsleme güzellikleriyle de dikkat çeker. Yekpare yalağı, musluğunun iki yanındaki korint başlıklı sütunçeleri, bu sütunların üzerinde yükselen akantus yapraklı tacı, tacın üzerinde bitkisel motifler içerisine alınmış “Ve minel mai kulle şey'in hayy / Biz her şeyi sudan yarattık (Enbiya 30)” ayetiyle Lale devri sonrası mimari süslemelerinin XVIII. yüzyıldan kalmış çok güzel bir örneğidir.

1 Morali Hattat Beşîr Ağa'yı, 1746 yılında vefat eden Hacı Beşîr Ağa ile karıştırmamak gerekir. Her ikisi de Darussaade Ağalığı yapmıştır. Ancak kitabemizde ismi geçen Beşîr Ağa, Hacı Beşîr Ağa'nın halefi olup ondan sonra Darussaade Ağası olmuş ve 1752'de vefat etmiştir.

2 Ali Alparslan, Osmanlı Hat Sanatı Tarihi (Yapı Kredi Yayınları, 2007), 117.

Ve ce'alnâ mine'l-mâi külle şey'in hayy

Tecdîdi: Uğurluoğlu Hayrâtı. 1340

“Biz her şeye su ile hayat verdik. (Enbiya – 30)

Yenilenmesi: Uğurluoğlu Hayratıdır. H. 1340/ M. 1921”

REYHAN UĞURLUOĞLU ÇEŞMESİ

Reyhan Caddesi'nden Bekirdede Sokağı'na inen yolun ortasında bir köşe başı çeşmesi olan Reyhan Çeşmesi yeni görünmesine karşın yüz yıllık bir kitabeye sahiptir. H. 1340/ M. 1921 yılının tarihini veren kitabe, çeşmenin Uğurluoğlu ailesi tarafından yenilendiğini bildirmektedir.

KUZEY AVLUSUNDAKİ ÇEŞME

124

Batı yüzünde celî sülüs yazı ile:

“Hüdâvendigâr vilâyeti vâlîsi Ahmed Münir Paşa'nın
hayrâtıdır”

Güney yüzünde ta'lik yazı ile:

1-Hazreti Abdülhamid'e celb için hayır duâ Ulucami
havlusunda tarhına ettim kıyam
2-Hasbeten lillâh Münir bu çeşmenin tarihini Geldiler
kırklar dediler: kâne miskiyyü'l-hitâm

“Sultan Abdulhamit Han'a hayır dua
edilebilmesi için Ulucami avlusunda bir
çeşme yaptırdım. Allah rızası için Münir
bu çeşmenin tarihini kırklar gelerek şöyle söylediler:
Onun sonu ne güzel oldu. H. 1313 /M. 1895”

Doğu yüzünde ise ta'lik yazı ile:

Bu çeşme suyunun dâimü'l-cereyân olması arzusuyla
sâhib-i hayır tarafından ittihaz kılınan tedbir-i lede'l-
iktizâ mürâcaat olunmak üzere Bursa Mahkeme-i
Şeriyesine tescil ettirilmiştir.

“Bu çeşme suyunun daima akması
arzusuyla hayır sahibi tarafından gereği
gibi müracaat edildikten sonra Bursa
Mahkemesi'ne kaydettirilmiştir.

ULUCAMİ ÇEŞME KİTABELERİ

خداوندگار و کلاسی و النبى احمد منین باشانک خیر ایتدیز

حضرت عبدالحمید طیب بچون خیر دعا اولاجامع عولپنده طرحه ایتدم متاسم
حیته منیر بوچه نیک تارخین کله یلدی وقتله دیدیلر (کان پسکی احتیام) ۱۲۱۱

بوچه صوینک دانی ابحریان اولمسی ارزو پیدا صاحب خیر طرفدن اتحاد قلانان
تدبیر لیدی الاقضانیر ایتدی اولمسن اوزره پروسه محکم شرعیته پسته بخیل ایتدی لمشد

DOĞU KAPISI KARŞISINDAKİ ÇEŞME

126

“**H**üdâvendigâr vilâyeti vâlisi Ahmed
Münir Paşa'nın hayrâtıdır”
Sene H. 1313 /M. 1895

GÜNEYBATI CADDEYE BAKAN ÇİNİLİ ÇEŞME

- 1-“Ve ce’alnâ mine’l-mâi külle şey’in hayy”
- 2-Hüdavendigâr Valisi Ahmet Münir Paşa tarafından
- 3-Inşa ettirilmiş olup Brûsa Belediyesi tarafından
- 4-Yeniden yaptırılmıştır. İlk inşâsı 1321, ikinci inşâsı 1994

Bursa Ulucami'nin kuzeyinde, taç kapısının karşısında bulunan çeşme 1891-1897 yılları arasında Hüdâvendigâr/Bursa valisi olan Ahmet Münir Paşa tarafından yaptırılmıştır. Erken yaşlardan itibaren aldığı iyi eğitimle Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenen Paşa kısa sürede yükselerek Dahiliye Nazırı olmuştur. Bu görevinden sonra Bursa Valiliği yapmakta iken inşa ettirdiği bu çeşmenin kitabe şiirini bizzat kendisi yazmıştır. Çekirge'deki konutunda vefat eden paşa Emir Sultan Mezarlığı'na gömülmüştür. Ulucami'nin üç bir tarafında yaptırdığı çeşmeler onun Bursa'ya yadigârıdır. Kuzeyde üç cephesinde de kitabe barındıran çeşmesi gayet güzel bir mermer işçiliğiyle yapılmıştır. Kâne miskiyü'l-hitâm ibaresinin ebced hesabıyla değeri 1273 rakamını veriyor olsa da Geldi kırklar lâfzındaki ta'miye gereği buna 40 eklendiğinde Hicrî 1313 tarihine ulaşılmaktadır. Çeşmeyi tezyîni bir öğe olarak güzelleştiren kitabeler Hattat İbrahim Hakkı Efendi tarafından yazılarak mermere kazınmışlardır. Doğu kapısındaki çeşmenin Kütahya çinileri de dikkat çekicidir. Çeşmeleri tezyîni bir öğe olarak güzelleştiren kitabeler Hattat İbrahim Hakkı Efendi tarafından yazılarak mermere kazınmışlardır. Caminin güney batısında yer alan ve Atatürk caddesine bakan çeşme ise en abidevi olanıdır. Fakat bunun kitabesi yenidir. Zira Çinili Çeşme olarak anılan bu çeşme ilk olarak 1321/1903 senesinde yaptırılmış, 1950'li yıllarda yıktırılmıştır. Çeşmeyi 1994 yılında yeniden yaptıran Bursa Büyükşehir Belediyesi gayet güzel bir sülüs yazıyla çeşmeye yeni bir kitabe kazandırmış, bu esnada eski çeşmeden kalan bazı çini parçaları da bordürlerde yeniden kullanılmıştır.

UMURBEY ÇEŞMESİ

Daha önce yaptırmış olduğu cami girişinde taş vakfiye kitabelerini gördüğümüz Umur Bey Bursa'nın değerli simalarından biridir. Bir kitap düşkünüdür. Alimleri gözetmiştir. Kara Timurtaş Paşa'nın oğludur. Oruç Bey'in kardeşidir. Yaptırdığı çeşmede babası ile birlikte anılmıştır. Girift bir sülüs yazıyla yazılmış olan kitabesi Bursa'nın en eski çeşme kitabelerinden biridir.

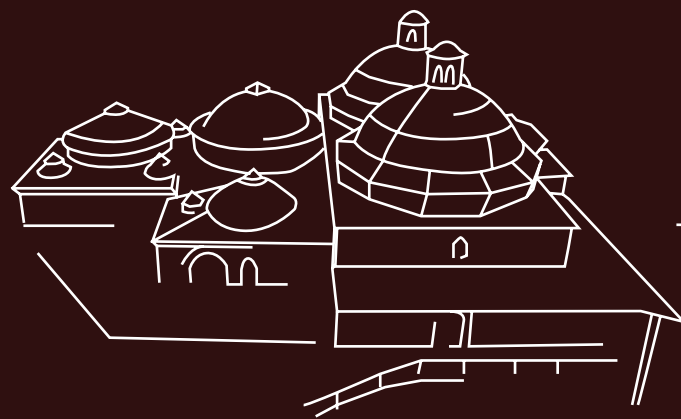
“**H**ayır Sahibi Timurtaş Bey oğlu
merhum Hacı Umur Bey H. 931 /
M.1525 senesinin cemâziye'l-âhir
ayında yaptırdı.”

1-Sâhibu'l-hayrât el-merhûm Hacı Umur Bey

2-Bin Timurtaş Bey fî şehri cemâziye'l-âhir sene – 931

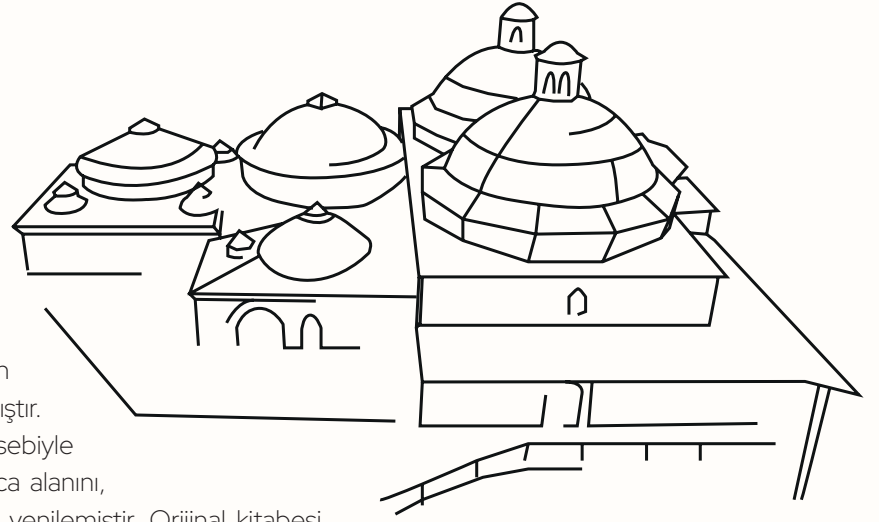
HAMAM | KAPLICA

KITABELERİ

ESKİ KAPLICA

Bursa'nın en eski kaplıcası olan Çekirge Kaplıcası, Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaptırılan büyük kaplıca sebebiyle Eski Kaplıca olarak anılmıştır. Bu kaplıca Bizans İmparatorluğu zamanına dayanması hasebiyle de oldukça eskidir. Kral kaplıcaları adıyla bilinen bu kaplıca alanını, burada büyük bir külliye de inşa ettiren Sultan I. Murad yenilemiştir. Orijinal kitabesi ulaşmayan kaplıcanın XVI. yüzyıla ait olan tamir kitabesi sülüs hatla kaleme alınmıştır.

“**K**aplıcanın binası öyle bir tarzda yapıldı ki adeta gülsuyunun miskiyle tamir edilmiş oldu. Feyyâz olan Allah’ın yardımı feyizle taşarak geldi ve onun tamamlanmasına şöyle tarih düşüldü: Kaplıca tamir oldu H. 917 /M. 1511”

1-Kaplıcanın binâsı yapıldı bir vech ile / sâh-ı tıynetü
gülab miskiyle oldu ta'mir
2-Feyyâz-ı zülmenenden feyz-i inâyet erdi / İtmâma dendi
târih: kaplıca oldu ta'mir

YENİ KAPLICA

Yeni Kaplıca olarak bilinen Rüstem Paşa Kaplıcası Kanuni Sultan Süleyman döneminde, onun şifa bulduğu bir mahalde damadı ve sadrazamı Rüstem Paşa tarafından yaptırılmıştır. Rüstem Paşa tarafından yaptırıldığını anlatan kitabe çini üzerine yazılmış ve sıcaklık kapısı üzerine yerleştirilmiştir. Sıcaklık kısmındaki havuzu dolduran arslan ağzı üzerindeki çinilerde ise Farsça olarak kaleme alınmış olan kitabede 1675 tarihinde bu süslemelerin yapıldığını ve kitabenin yazıldığını anlatan ifadeler yer almaktadır.

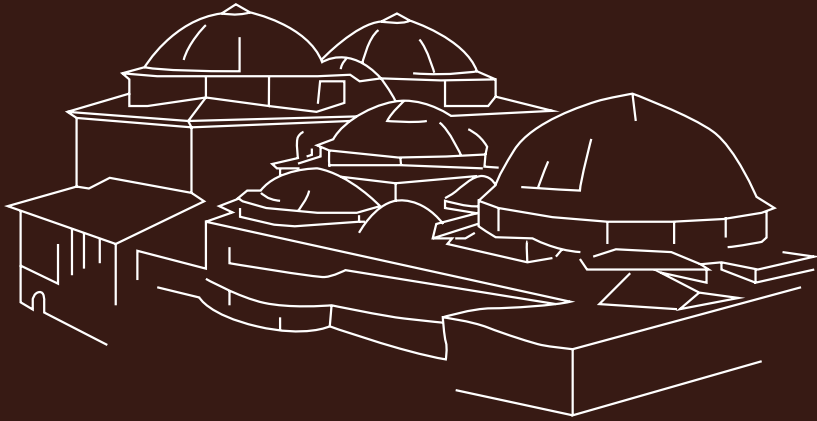

Sıcaklık Giriş Kapısı Üzerinde:
“Binâ-i Rüstem Dârâ” H. 960/ M. 1552

İçeride Arslan Ağzı Üzerindeki Çinilerde:
“Lâ şerafe a'lâ mine'l-islâm”

“İslam'dan daha üstün bir şeref yoktur”

YIK
A

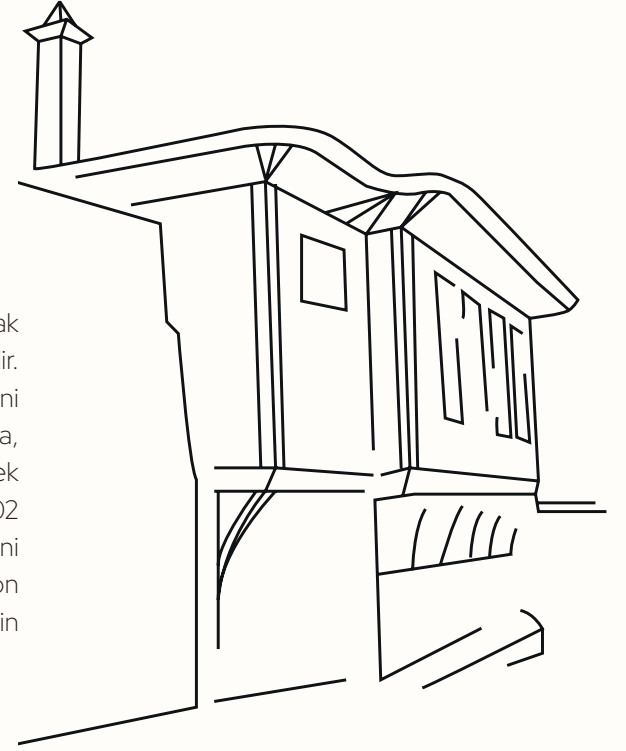
DERGÂH | TEKKE

KITABELERİ

NU'MÂNİYE DERGÂHI

Nu'mâniye Dergâhi, Bursa'da şehir merkezinde olmasına karşın gözlerden ırak kalmış tarihi yapılardan biridir. Kâdirî- Eşrefî dergâhları arasında kabul görmektedir. Kadiriğin Eşrefiyye kolundan olan Şeyh Nû'man Efendi dergâhın ilk postnişini olup dergâha ismini vermiştir. Dergâhı Kâdirî-Eşrefî dervişânından Hekimoğlu Ali Paşa, Bursa Çatalfırın Sempti'nde 1689-1758 tarihleri arasında bir hangâhı yeniden inşa ettirerek teşekkül ettirmiştir.¹ Okunaklı bir ta'lik yazıyla yazılmış olan bugünkü Türkçe kitabesi 1802 tarihli olup, dergâhın Sultan III. Selim'in veziri Yusuf Ziya Paşa tarafından yenilendiğini anlatmaktadır. Tahsini mahlaslı bir şair tarafından kaleme alınmış olan kitabenin tarihi son kısımdaki cevher ifadesinden anlaşıldığı üzere noktalı olarak düşürülmüştür. Kitabenin hattatı ise son satırda ismi görülen Sıdkî Efendi'dir

¹ Abdurrezzak Tek, "Bursa'da Kadiri Tekkeleri", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19/1 (2010), 170.

“Gazi Sultan III. Selim Han’ın sadrazamı üstün vasıflı Yusuf Ziya Paşa ki hayat amacı daima dîni ve gönülleri ihya etmektir. Üstün görevlere gelmesinin sırrı şuradadır ki kendisi daima yüce gayretlerini “insanların en hayırlısı insanlara fayda sağlayandır” hadisinin manasını sunan eserler vermiştir. Bu eserlerinden biri işte bu gönül açan süslü tekkedir. Allah yolunda böyle bir devlet adamı bildim bileli gelmemiştir. Bu süslü tekkede “Allah Hû” nidaları yükseldikçe ömrü ve bahtı daima uzun olsun. Bu tarih, Tahsînî’nin cevher dolu gönlünü irşâd etti: Bu dergâh Allah yolunda doğru yoldur, buradan yürü H. 1217 /M. 1802. Hz. Muhammed’in ailesinin yolunun toprağı Sıdkî, günahları bağışlansın”

Vezîr-i âzam-ı Sultan Selim-i Sâlis Gâzî
Cenâb-ı âsâf Yusuf Ziyâ Pâşâ-yı Îsâ cû
Ki ihyâ-yı dîl ü dîn eylemektir dâimâ kasdı
Azîz-i Mısr-ı dâreyn olmasında sırr-ı hikmet şu
Ulüvv-ü himmeti âsârıdır mâ’nây-ı hayrû’n-nâs
Biri de işte ez-cümle bu zîbâ tekke-i dîlcû
Hele ben bildiğimse gelmemiştir bir dahî gelmez
Reh-i ikbâl-i tevfiq-i hudâda böyle devletlû
Hemîşe mesnedinde ömr ü ikbâli mezîd olsun
Bu zîbâ tekkede vird-i zebân oldukça Allah hû
Dil-i pür-cevher Tahsînî irşâd etti bu târîh
Bu dergâhtan yürü kim cây-ı Hakk’a doğru yoldur bu 1217
Hâk-i reh-i âl-i Muhammed Sıdkî gufire zünübuhû

ZİNCİRÎ ALİ EFENDİ SADIYYE DERGÂHI

Bursa Hisarı içerisinde Yerkapı girişinin hemen karşısında, Üftade Külliyesi'ne dönen sokak köşesinde yer alan Zincirî Ali Dergâhı Bursa'nın önemli dergâhlarından biriydi. Günümüze yalnızca haziresi ulaşmış olan dergâh Sâdî Dervişlerine aitti. Dergâhın Zincirî Ali olarak anılmasının sebebi 1543 yılında vefat etmiş olan Ali Efendi'nin zikir esnasında beline zincir sarması ve bu sebeple Zincirî lakabıyla anılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Aynı zamanda Dondurma Tekkesi olarak da bilinen dergâh 1797 yılında vefat etmiş olan Şeyh Mustafa Efendi'nin göstermiş olduğu bir keramet sebebiyle halk arasında bu isimle meşhur olmuştur. Aktarıldığına göre haksız yere idam edilmek üzere olan bir genci, darağacından dondurup idamdan sonra ayıltan Şeyh Mustafa Efendi halkın muhayyilesine donduran Şeyh olarak kaydolmuştur. Tuğrası 1927 yılı sonrasında silinmiş olan Sadiyye Dergâhı kitabesi Sultan Abdülmecit Han'ın 1846 senesinde dergâhı onarttığını anlatmaktadır.

“**A**llah, alemin kutbu olan Hazreti Abdülmecit Han'ı değerinin bereketiyle zamanın sahibi eylemiş. Sadi dervişleri ayağının toprağını bir mücevher gibi vecde girme vesilesi kabul edip aşk ile su içerler buradan. Sadiyye'nin mürşidi Şeyh Ali Efendi ki insanların irşat edildiği bu yere gelmişti. Aşkın cazibesine kapılıp Allah'a âşik olduğunu tüm dünyaya kendisini meşhur eden zinciriyle gösterdi ve Bursa Kalesi'nde kerametleri herkes tarafından görülür oldu. Bu dergâhı Kudret sahibi şahlar şahı yaptı. O ululuk zirvesi padişah dünyânın üzerinde hayat bulunan oturulmaya elverişli kısmına sapaşağlam dört direğini' oturtsun, kuvvetle hükmetisin. Bu işi yaparken Âriflerin en büyüğü olan zat da o şâhın her zaman yardımcısı olsun. Zîver kulu noktalı tarih düşerek şöyle söyledi: Sadiyye Tekkesi'ni alemin padişahı inşa etti. Muharrem ayının ilk günü Sene H. 1263 /M. 1846”

1 Bir dergâh kitabesi olduğu için özellikle tasavvufi terminolojinin kullanıldığı bu kitabede bazı ifadeleri iki anlamıyla düşünmek gerekir. Kitabede geçen Gavs-i a'zam, Çâr evtâd gibi terimler tasavvuf istilâhında Ricâlül'l-gayb olarak anılan ve kutub, gavs, imâmeyn (iki imam), üçler, dörtler (evtâd), yediler (budelâ), kırklar (nücebâ) ifadeleriyle anılan evliyaları ifade eder. Bunlar arasında çar evtâd, cihanı ayakta tutan dört direk olarak kabul edilirler. Bazı değişik isimlerle anıldıkları olsa da genellikle dört velî sırası ile Abdülhay, Abdülalîm, Abdülmürîd ve Abdülkadir isimleriyle bilinirler. Kelime olarak sığınmak anlamına gelen Gavs tasavvuf literatüründe kendisine iltica edilen büyük kutbu ifade eder. En yüksek mevkide bulunan kutub'a genellikle sığınma anlamında yönelinirse Gavs ismiyle hitab edilir. Gavs-ı azam ile genellikle Abdulkadir Geylani kastedilir.

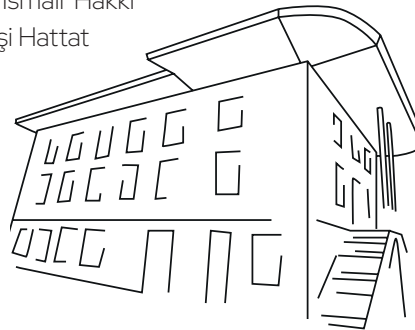
- 1-Kutb-u 'alem Hazreti Abdülmecit Hânî hüdü / eylemiş feyz-i kerametle şeh-i sâhib zamân
- 2-Hâk-i pâyin kesb-i hal-ü vecde cevher veş alub / nûş iderler ma' şevkile gürûh-i sâ'diyân
- 3-Mürşid-i sâ'diyye ya'ni Şeyh Ali Efendi kim / eyledi akdem bu câyı neşr-i irşâda mekân
- 4-Cezbe-i aşk ile mecnûn-ı ilâhî olduğun / şöhet zinciri ile eyledi dehre 'ayân / eyleyüb hısn-ı Bursa'da keramet aşikâr.
- 5-Yaptı bu dergâhı ol şâhenşeh-i kudretnişân / Rub'ı meskûn ola çar evtad o kutb-u şevkete / gavs-ı a'zâm yâveri olsun o şâhın her zaman
- 6-Söyledi Zîver kulu bu cevherin târihini / kıldı inşâ tekye-i sa'diyyeyi şâh-ı cihân – gurre fi muharremi'l-haram sene 1263

1-Kâle İsmâ'il Hakki'l-münzevî, fi makâmin
sâlikûhu kad hüdû, celvetiyyü'l-intisâb fi't-
tarîk, ekberiyü's-sırru fi-men ürşidu
2-Veffeka'llâhü'l-kerîmü'l-müsteân, min yedî
kad kâme hâze'l-meşhedu, bel hüve'l-fa"âlü
lâ fihi şerîk, vahhidu'llâhe teâlâ vahhidu
3-Ve-f'alü'l-hayre recâ li'l-felâh,
ve'z'kurû'llâhe kesîren tehtedû, eyyühe's-
sûfiyyetü ehle's-safâ, in eredtüm iktirânen
fescüdû,
4-Bi-kalemi'l-fakîr Seyyid 'Âsim, kâle li't-
târîhi bânîhi'l-fakîr, temme beytullâhi sallû
va'budû, zi'l-hicce sene 1135

İSMAİL HAKKI TEKKESİ

İsmail Hakkı Tekke Camii'nin girişinde bulunan bu kitabe, tekkeyi yaptıran ve caminin kible istikametinde gömülü olan İsmail Hakkı Bursevi hazretleri tarafından Arapça olarak kaleme alınmıştır. Manzûmenin şairi İsmail Hakkı Hazretleri olmakla birlikte ta'lik hattı yazan kişi Hattat Asım Efendi'dir.

“İnzivadaki İsmail Hakkı şöyle dedi, Sülûk eden dervişlerin sükûnet ve huzur buldukları bir makamda, Celvetiyye'ye intisap etme yolundadır o, sırların en büyüğüne eriştirilmiştir. Kerim ve Müste'an olan Allah'ın verdiği muvaffakiyetle bu şehadet yeri benim elimle ayağa kalkmış oldu. O Allah ki dilediğini yapmaya muktedirdir ve onun ortağı yoktur, birleyiniz onu birleyiniz ve kurtuluşa ermek için hayırlar yapınız. Allah'ı çok zikrediniz ki hidayet bulasınız, Ey safâ ehli sûfîler, eğer Allah'a yaklaşmak isterseniz secde ediniz. Bu tarih Allah yolunda fakir ve yapının bina edicisi Seyyid Asım'ın kaleminden çıkmıştır: Allah'ın evi tamam oldu, Namaz kılın ve ibadet edin. Sene H. 1135/ M. 1723 Zilhicce”

Hâlidî Dergâhı 1319

KEDİLİ TEKKE

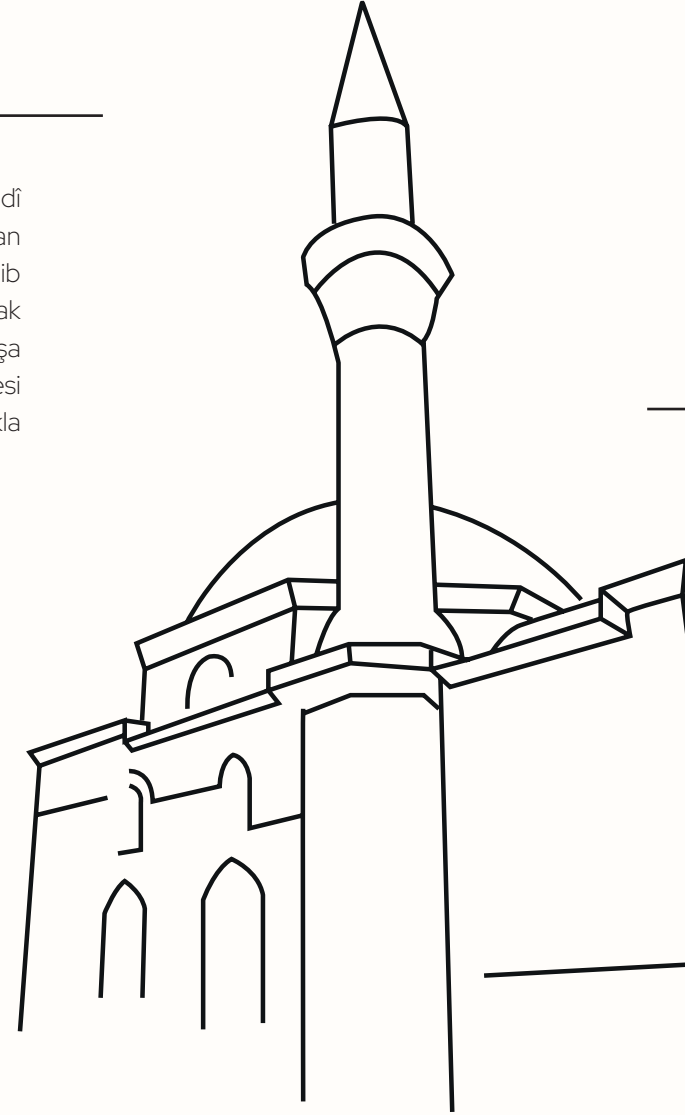
MİR-İ BÜDELÂ DERGÂHI

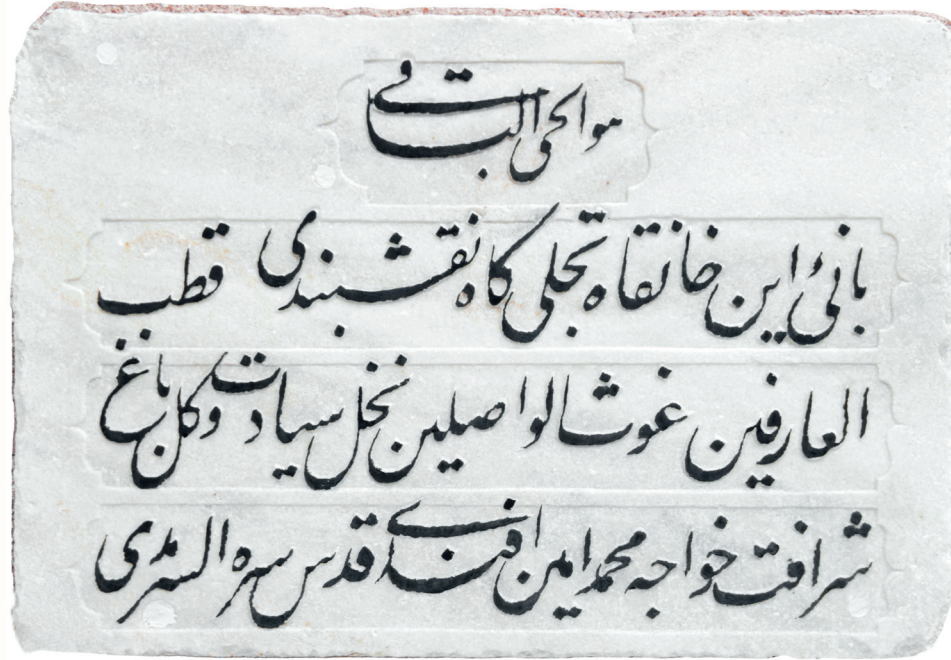
Heratlı bir Sûfî olan Şeyh Ahmet Herevî'nin Bursa'da kurmuş olduğu bu tekke Bursa'nın en eski tekkelerinden biriydi. XVI. yüzyılda kurulduğunda kurucusu Ahmet Herevî'nin adı zamanla tekkenin Kedili Tekke olarak anılmasını sağladı. Zira Herevi kelimesi Heratlı anlamına geldiği gibi insanların zihninde Hirevî (kedili) ifadesiyle hatırlandı. Mîr-i Büdelâ Tekkesi olarak da anılan bu tekke farklı yüzyıllarda çeşitli tarikatların idaresi altına girdi. XIX. yüzyılda Rufâî dervişlerinin buluşma alanı oldu. Tekkenin bu günkü kitabesi daha geç bir döneme XX. yüzyıl başlarına aittir. Halidî Dergâhı ifadesinin altında H. 1319 / M. 1903 tarihi görülmektedir.

VELEDİ HABİB DERGÂHI

G ünümüzde Veled-i Habib Camii olarak bilinen yapı bir zamanlar Nakşibendî tekkesi olarak kullanılmıştır. Fatih Sultan Mehmed zamanında inşa edilmiş olan yapı adını Habiboğlu Hacı Şüca Efendi'den aldığı için Habiboğlu / Veled-i Habib olarak anılmıştır.¹ Yapı, Tekke'yi kuran Emin Efendi'den dolayı Emینیyye Dergâhı olarak da anılmıştır. Bir mermere yazılarak caminin duvarına asılmış olan kitabesi caminin inşa kitabesi olmayıp tekkenin kurucusunu bildirmektedir. Ta'lik hat ile yazılmış olan kitabesi tarih bildirmese de Emin Efendi'nin bu tekkeyi 1801 senesinde yanındaki bir konakla birlikte bir kütüphane de ekleyerek Tekke'ye çevirdiği bilinmektedir.

¹ Ayverdi, Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri, 3/112.

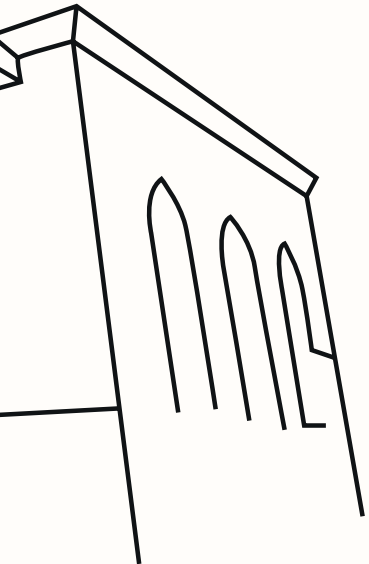
1-Hüve'l-Hayy'ül-Bâkî

2-Bâni-i in dergâh tecelligâh-i nakşibendî kutb'

3-Ül-ârifin gavsü'l-vâsılîn necl-i siyâdet ve gülbâġ-ı

4-Şerâfet Hoca Emin Efendi kuddise sirruhu's-sermedi

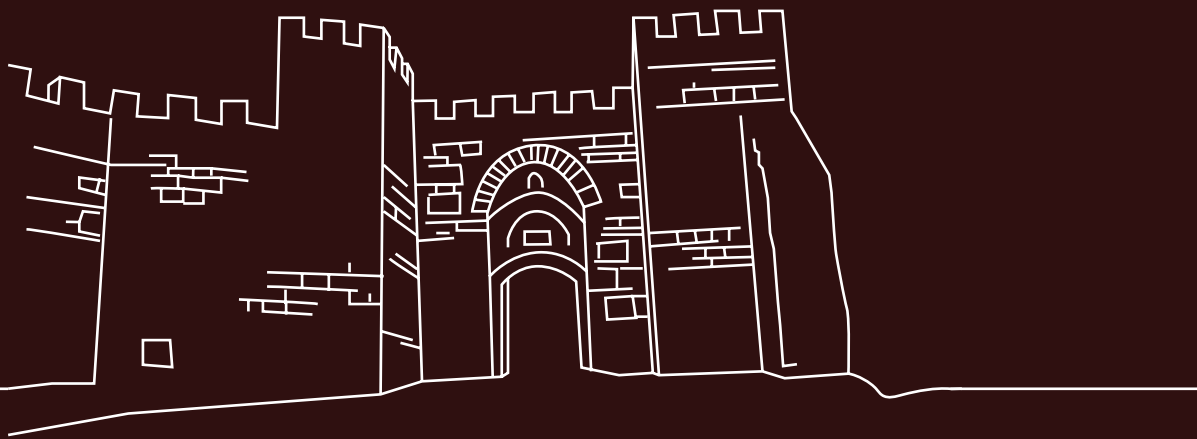
“**O** daima canlı ve ebedî olandır. Bu dergâhın bina edicisi, ariflerin kutbu olan, Allah'a ulaşmayı isteyenlerin yardımcısı olan, Seyyidlerin soyundan, şerefliilerin gül bahçesinden, Nakşibendi tarikatının kendisini gösterdiği yer olan Hoca Emin Efendi'dir. Allah ebedî sırrını takdis etsin”

DiğER

KAMU BİNALARI

KİTABELERİ

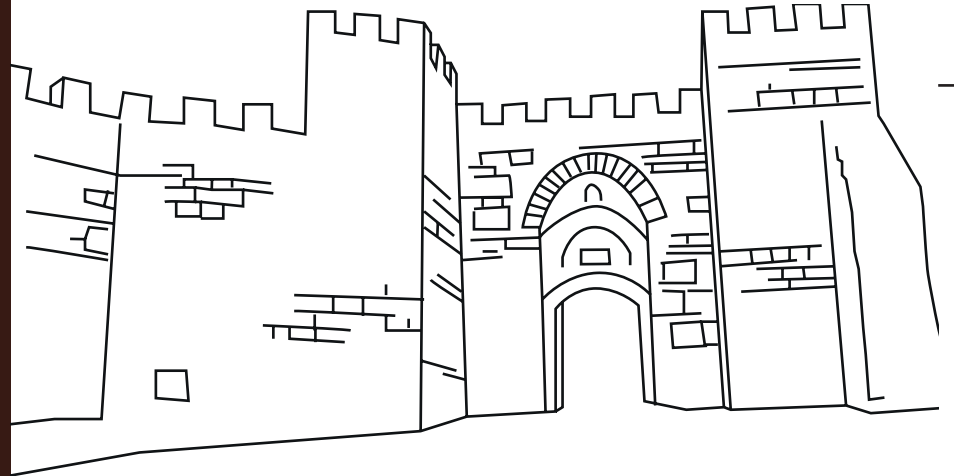
1-Emera bi-tecdidi hâze'l-bâbi'd-dâris's-sultâniye es-sultân bin

2-Es-sultân es-sultân Mehmed bin Bâyezîd Han hullide sultânuhû fi evveli cemaziye's-sânî

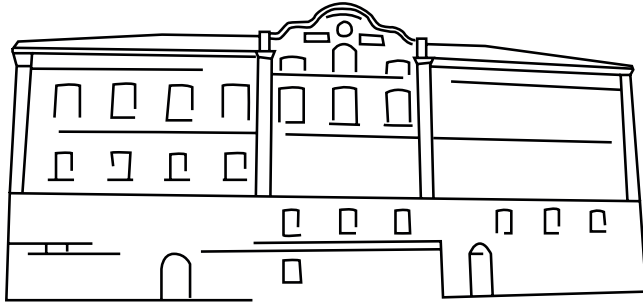
Saltanat Kapı ismini, Bey Sarayı'na çıkan yolun başında bulunmasından dolayı almıştır. 1900'lü yılların başlarına kadar üzerindeki kemeri sağlam görünen yapı, az ileride bulunan saat kulesini de Abdulhamit adına yaptıran dönemin valisi Reşit Paşa tarafından yol genişletilmesi bahanesiyle yıktırılmıştır. Çelebi Mehmed dönemine ait tamir kitabesi ise yıkıldığı sırada müzeye teslim edilmiştir. 2005 yılında Osmangazi Belediyesi tarafından başlatılan rekonstrüksiyon çalışmaları ile yeniden aslına uygun olarak yapılmış, kitabesi de müzeden alınarak yerine takılmıştır. Arapça yazılmış olan kitabenin devamı mahiyetinde bir yazı da üst kısmında bulunmaktaydı. Kaynaklarda aktarılan fakat günümüzde okunamayan bu yazıya göre kitabenin görünen yazı çerçevesi dışında üst kısımda ince yazıyla: "İhdâ ve işrîne ve semâne-mie" yazılmıştır. Bu durumda kitabenin tarihi H. 821 / M. 1418 yılıdır.

BURSA HİSARI KİTABESİ

"Bu saltanat evi kapısının yenilenmesini sultanoğlu sultan Bayezid oğlu Mehmed Han -saltanatı daim olsun- emretti. İkinci Cemazî ayında..."

Fabrika-i Hümâyün binası Hereke Kumaş Fabrikası'na ham ipek sağlamak üzere padişah emriyle kurulmuş yapılardan biridir. Kozayı ucuza alarak ham ipek imal edip Hereke Kumaş Fabrikası'na göndererek tasarruf sağlamak bu binanın yapılış gerekçesi olarak gösterilmiştir.¹ Bursa'da bu bina haricinde 19. Yüzyılda yapılmış Muradiye, Demirkapı, Mecnun Dede, Umur Bey ve Karaağaç mahallelerinde on bir ipek fabrikası bulunmaktaydı.² 1852 yılında Sultan Abdülmecit Han'ın emriyle inşa ettirilen bina 2009 yılından itibaren çeşitli okulların kullanımına devredilmiştir. Girişinde ta'lik hatlı bir kitabesi bulunmaktadır. Ancak kitabedeki tahribat bazı kelimelerin okunmasına imkân vermemiştir.

FABRİKA-İ HÜMÂYUN BİNASI

¹ Mustafa Çakıcı, Osmanlı Sanayileşme Çabalarında Bursa İpek Fabrikası Örneği (1851-1873) (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2010), 20.

² Elif Özlem Oral - Zeynep Ahunbay, "Bursa'nın İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması", İtü Dergisi - Mimarlık, Planlama, Tasarım 4/2 (2005), 37-46.

- 1- Abdü'l-mecîd Hân'a Hüdâ, 'ömr-ü ebed etsin atâ,
âsâr-ı lütfu dâimâ, olsun ferah-bahş-i cinan
- 2- İ'mar-ı mülk ü milleti, masrûfdur heb himmeti, te'yîd etti devleti, dehre verip emn ü emân
- 3- Mâh-ı sipîhr-i ma'delet, mihr-i münîr-i saltanat, ol şâh-ı vâlâ menkabet, teşvîk ...
- 4- Yaptırdı çok âlî eser, dünyaya verdi zîb-ü fer, ... serteser, bast etti misl-i ...,
- 5- Şimdi harîre bî misal, bir fabrika yaptı bu sâl, evsâfını ..., buldu Brûsa, başka şân
- 6- Tâhir kulu itmâmını, târîh ile etdi beyân, ..., fermân edüp şâh-ı cihân

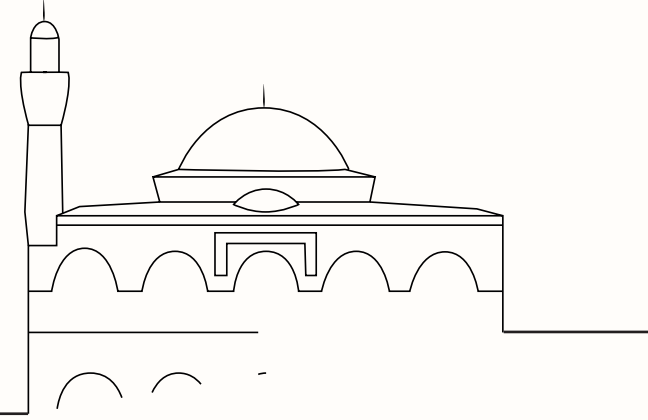

“Allah Sultan Abdülmecit Han'a çok uzun bir ömür hediye etsin ve onun lütfunun eserleri daima cennetlerin ferahlık veren mekânları gibi olsun. Mülkünün ve milletin her türlü ihtiyaçlarını ve imarını daima gayretler sarfederek gerçekleştirdi. Kendi zamanına emniyet ve güven vererek devleti güçlendirdi. Adalet göğünün ayıdır o, saltanatın aydınlık veren güneşidir o. Yüce anlatıların büyük şâhididir o. Pek çok yüce eser yaptı. Dünyaya süs verdi. Baştan başa Bu yıl ipek için bir fabrika yaptı ki onun özelliklerini ... Bursa bir başka şân bulmuş oldu. Tahir kulu bu yapının tamamlanmasını şu dizelerle beyan etti: “Cihanın padişahı ferman edip...”

HÜDÂVENDİGÂR KÜLLİYESİ İMÂRETHÂNESİ

Hüdvendigâr Külliyesi İmâretî, caminin batısında yer alır. Söz konusu yapıya ait kitabe de yapının camiye bakan (doğu) cephesinde bulunur. Kitabesi, imaretin şu an kullanılan ve bahçeden girilen kapısında değil, yapının camiye bakan (doğu) cephesinde bulunmaktadır. Pek sık rastlanılmayan hareketli kitabelerden biridir. Kitabede, harap olmuş olan imarethane binasının Sultan II. Abdülhamid Han tarafından 1 Eylül 1906 yılında temelinden yeniden yaptırıldığı yazmaktadır.

- 1-Emîrül-Mü'minîn İmâmü'l-Müslimîn Halife-i Resûl'ül-âlemin Şevketlû
- 2-Kudretlû Gazi Sultan Abd'ül-Hamid Han-ı Sâni hallede'l-lâhu Hilâfetehû
- 3-Ve saltanatahû Efendimiz Hazretleri ecdâd-ı me'âlî-nijâd-ı Hümâyunlardan
- 4-Cennetmekân Hüdâvendigâr-ı Gâzi Hazretlerinin cümle-i müberrât-ı
- 5-Senniyelerinden olan işbu imareti tecdiden inşa buyurmuşlardır

Fi 12 Recep 1324, 19 Ağustos 1322

“**M**üminlerin emiri, Müslümanların imamı, alemlerin elçisinin halifesi, şevket ve kudret sahibi Gazi Sultan İkinci Abdülhamit Han -Allah onun hilafetini ve saltanatını daim etsin- Efendimiz hazretlerinin yüksek yaratılışlı dedelerinden cennetmekan Gazi Hüdâvendigâr Hazretlerinin yaptığı hayır eserlerinden işte bu imareti yenileyerek inşa etmişlerdir. 19 Ağustos 1322/ 1 Eylül 1906”

Müdâfa'a-i Milliyye - Hoca Alizâde Vakıf Mektebi
1331- 1333

HOCA ALİZÂDE MEKTEBİ ATATÜRK İLKOKULU

Hoca Alizâde Camii'nin karşısında bulunan ve günümüzde Atatürk ilkokulu olarak kullanılan yapı daha önce aynı yerde bulunan Hoca Alizâde Muallimhanesi'nin bulunduğu konumda inşa ettirilmiştir. Oldukça güzel celî sülûs yazıyla yazılmış olan kitabesinde H.1333 / M.1914 yılı okunmaktadır. Okul binası iki katlı olup üzeri Avrupa kiremidi ile örtülüdür.¹

¹ Kazım Baykal, Bursa ve Anıtları (Bursa: Bursa Aysan Matbaası, 1950), 88.

1-Fahrü'l-füdalâ Hoca Ya'kup kim ... ruhla ola ... – bu hûb binâyı hoş ... kıldı ahi-i ekremîn me'mûr.

2-Çün câyı tilavet oldu dilkeş ... sa'yi ola meşkûr – kabri üzere gezüb Cemâlî dedi ki: 'Aleyke beytün ma'mûr. 'Aded 898

DÂRU'L-KURÂ KİTABESİ

“Faziletli üstatların övücü Hoca Yakup ki ... olsun, bu güzel yapıyı hoş bir şekilde bina edebilmesi için değerli kardeşini (?) görevlendirdi. Bu Kuran tilavet etme yeri gönül çeken bir yer oldu, Allah emeğinin karşılığını versin. Kabrinin üstünde gezerek Cemâlî şöyle tarih söyledi: Sen övülen ev olmalısın (?) H. 898 / M. 1492”

Dârü'l-Kurâ yapıları, Kuran eğitiminin verildiği binalardı. Yerkapı'dan Üftade istikametine dönerken köşede yer alan bina yazlık ve kışlık derslikleriyle, dikkat çekici mimarisiyle kendisini ilk başta fark ettiren bir yapıdır. Yapının giriş kapısı üzerinde bulunan kitabesinde Hoca Yakup isminde bir zatın yapıyı bir cây-ı tilavet yani Kuran okuma yeri (Dârü'l-Kurâ) olarak yaptırdığı açıkça okunabilmektedir.

Kitabenin Şiirini Şair Cemâlî yazmıştır. Binanın yanı başında Yerkapı'ya kadar uzanan hazîrede çok sanatlı mezar taşları bulunur. Burada Bursa'nın pek çok önde gelen simâsi sırlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

Alparslan, Ali. “Kitâbe”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 26/76-81. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Alparslan, Ali. Osmanlı Hat Sanatı Tarihi. Yapı Kredi Yayınları, 3. Basım, 2007.

Ayverdi, Ekrem Hakkı. İstanbul Mi'mari Çağının Menşesi: Osmanlı Mimarisinin İlk Devri- Ertuğrul, Osman, Orhan Gaaziler Hüdâvendigâr ve Yıldırım Bâyezîd 630-805 (1230-1402). İstanbul: İstanbul Fetih Cem'iyeti İstanbul Enstitüsü, 1966.

Ayverdi, Ekrem Hakkı. Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve Sultan II. Murad Devri 806 - 855 (1403 - 1451). İstanbul: Baha Matbaası, 1972.

Ayverdi, Ekrem Hakkı. Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri 855-886 (1451-1481). İstanbul: Damla ofset, 2. Basım, 1989.

Baykal, Kazım. Bursa ve Anıtları. Bursa: Bursa Aysan Matbaası, 1950.

Çakıcı, Mustafa. Osmanlı Sanayileşme Çabalarında Bursa İpek Fabrikası Örneği (1851-1873). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2010.

Kepecioğlu, Kâmil. Bursa Kütüğü. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 1. Basım, 2009.

Kepecioğlu, Kâmil. Bursa Kütüğü. Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi, 1. Basım, 2009.

Keskin, Duygu. Türkiye'de Yerel Sivil Toplum Kuruluşları'nın Mimari Korumaya Katkıları: Bursa Eski Eserleri Sevenler Kurumu ve Restorasyon Faaliyetleri. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2015.

Keskin, Mustafa Çağhan. “Umur Bey Taş Vakfiyesi: Esin ve İçerik Üzerine Bir Değerlendirme”. Osmanlı Araştırmaları 53/53 (2018), 121-152.

Koçyiğit, Hikmet. “Kuran'ın Bölümlenmesi”. Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 39 (2013), 363-393.

Oral, Elif Özlem - Ahunbay, Zeynep. “Bursa'nın İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması”. İtü Dergisi - Mimarlık, Planlama, Tasarım 4/2 (2005), 37-46.

Önkal, Hakkı. “Osmanlı Türbelerinin Kitabeleri Hakkında”. Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 6 (1989).

Serin, Muhittin. “Yâkût el-Müsta‘Sımî”. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 43/291-293. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.

Şulul, Kasım. “Arap Yazısının Kökeni ve Tarihi”. Bitlis İslamiyat Dergisi 2/2 (2020), 40.

Tek, Abdurrezzak. “Bursa'da Kadîrî Tekkeleri”. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19/1 (2010).

Tüfekçioğlu, Abdülhamit. Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı. TC Kültür Bakanlığı, 2001.

Tüfekçioğlu, Abdülhamit - Özkurt, Kemal. “Türk-İslam Sanatında Kitabeler”. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi 7/14 (2009), 22.

Yavaş, Doğan. “Bursa’da Kitabeli Osmanlı Çeşmeleri”. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi 2 (2001 2000).

Sanat tarihi araştırmalarında olduğu kadar dil ve tarih çalışmaları için de oldukça önemli veriler sunan kitabeler bir kaynak ve belge niteliği taşımaktadırlar. Birinci elden güvenilir bilgiler sunarak araştırmacıları bir yapı hakkında bilinen pek çok yanlıştan kurtaran kitabeler aynı zamanda farklı yüzyılların kültür dünyasına dair çok önemli detaylar sunarlar. Bursa'da bulunan kitabeler başta kuruluş dönemi Osmanlı kültürünü yansıtması açısından önem arzetmektedirler. Bununla birlikte sls, ta'lik ve rik'a yazı tarzlarının pek çok güzel örneğini barındıran Bursa kitabeleri 14. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar geniş bir tarih aralığına yayılırlar. Elinizdeki alışma Bursa'da yapılar üzerinde bulunan tüm inşa ve onarım kitabelerinin tercümelerini, transkriptlerini ve kritiklerini ihtiva etmektedir.

